COMMENTARIA IN RVB. DIGEST. DE VERBO. OBLIG. DOCTRINA ET SVBTILITATE VBERRIMA.

AVTHORE HIERONYMO
Torniello Nouarienſi Iuriſcon. Opt.
In Felliciſſ. Patauinorũ academia Cæſarei
Iuris Veſpertino Interprete Subti-
liſsimo & Grauiſsimo.

Bononiæ ex Officina Coronæ.
M D L VII.

ILLVSTRISS. REVERENDISS. Q. TORNACENſium Eſpicopo, Sacriq; Rom. Imperij Principi, Carolo à Croy Patrono obſeruandiſſ. Io. Franciſcus Comerius Caſalenſis Montisferrati. S. P. D.

MVLTV'M DIV'Q. COGITAVI, ANTISTES INCLIte, quo tandem officii genere me in tuam clientelam inſinuarem & aſcriberē: Ad quam qui non per quàm lubens aſpirare contẽdat, neminem, qui te nouerit, exiſtimo. Quis enim te vel erga tuos liberalior, vel in exceptos hoſpites ſplendidior, vel in occurrentes quoſcunq; humanior, & clementior? Immo omnes tuo iure fateri cogis, te ipſammet humanitatem, atq; clementiam: Splendoris verò & liberalitatis Ideam eſſe immortalem: A' qua quotquot ſunt, aut maximates videri volunt, nobile exemplum ſumere poſſent, aut profectò deberent: vt interim, tenaces ipſorum taceam φιλαργυρίας Magna iſta quidem habes, ſat cunctis obuia. Sed longè præclariora illa, quæ maxima cum admiratione, familiarius te vtentibus locupletiſsimè declaras: In perſcrutandis inquam rebus quantumlibet arduis, efficax ingenij vis, & acumen. Iis in communi colloquio enarrandis, terſa quædam & varia dicendi facultas. In gerendis demum & exercendis, matura ſolersque prudentia, Atq; ne ſingulis tuis virtutibus, Heroicis illis certè, quibus nec ipſe Ariſtoteles nomen dare potuit, Audacuius ego diutius laborem: Teſtis potius ſit omnium vna ergà ſuperos pietas, Chriſtianamq; Rempub. ſincera religio: Quæ apud te, velut in arce reſidens, tuo præſidio egregias cæteras virtutes certo ſuo orbe continet, & quaſi Regina moderatur. O felices Affligini, Gisleni, Altiq; montis eccleſias, quæ te adminiſtratorem perpetuum nanciſci potuerunt. O beatos Tornacenſis ſoli populos, quibus exultante Flandria vigilans paſtor, pontifexq; præſides. O Diuina deniq; Tridentini noſtri concilii, ad quod legatus properaueras, auſpicia, ſi eum, quem tua inſtigabat præſentia, toti terrarum orbi ſalutarem exitum fuiſſent ſortita. Quid verò nunc de Patauis dicam? Qui inter plurima, non parum ſuo cælo tribuũt, cuius gratia allectus tandiu immoratus es, ut aſsiduo te ciue iam glorientur, ciuiumq; facilè ſummatem ſuſpiciant, nec immeritò ſuſpiciunt. Quem meritò Barbantia, Cimbria ſeu Flandria, Hannoniaq; primatem agnoſcit: Cæſar autem inter Imperij Principes non infimos aſſerit: Atq; Baſecquij, Vilerſii, Vierrij, milleq; vrbiũ & caſtrorum comitem amplectitur & extollit. Præter hæc addam ne antiquiſsimi tui generis ſenem illam memoriam? quæ à priſcis Regibus Hungaricis longè repetita, per Normaniam primum increbuit, Poſtremò ad hæc vſq; tempora, per Flandricas oras latè peruagata eſt. Hic longa commentaria aggredi mihi videor, Cum tot Regum, tot Ducum, & Pontificũ res fortiter ſapiẽterq; geſtas meditor: qui omnes ab hac C R O Y A ſtirpe, tanquã à Durateo Troiano prodierunt. Atq; nouiſsimè tecum non prætereundi illi tres tui ſimiles fratres. Auguſtiſsimus in quam Guillielmus Toletanus Cardinalis vnicum ſui ordinis ætatiſq; decus. Robertus item Cameracenſium Dux idemq; epiſcopus ornatiſsimus. Magnanimus deniq; Philippus Aſcotenſis Dux, etiam ille domi foriſq; clariſsimus, quem, niſi fata præripuiſſent, nulli maiorum quamuis maximo, triumphis ceſsiſſe intellexiſſes. Neq; etiam mihi ſubticendæ eſſent Illuſtriſsimæ Luxemburgi, Lotharingiæ, aliorumq; permultorum principum familiæ. quæ Illuſtriora nomina, Regiis tuis copulata ſtẽmatibus ſunt adeptæ. Verum hæc tanta, tamq; multa Epiſtolæ breuitas non patitur, Nec ſi permitteret, tantum meis viribus onus imponerem, quod punicis. T. Liuij Elephantibus, non Luciani, ſeu meis verius muſcis conuenit. Ego verò impræſentiarum contentus ero, propenſum meum erga te animum aliquo argumento oſtendere: Quod ſiquidem ex me, qui nihil, vel parum poſſum, petere nequeo; quà dignius ſumere aliunde quæro, ſine tamen criminis nota, mutuari non erubeſco. Cum itaq; ſuperioribus hiſce diebus, Excellentiſſ. Iuriſconſultus Hier. Torniellus Præceptor, & dominus meus, obligationum Rubricam, omnibus admirantibus publicè interpretatus eſſet, omneſq; copiã illorum, quæ diuino ingenio, ſuo more protuliſſet, à me, qui ſingula quo diligentius potui curſim exceptam, rogarent & efflagitarent, amicorum precibus, communiq; ſtudioſorum voto, & commodo de eſſe nec volui, nec debui. Quod ut facilius præſtarem, cunctiſq; ſimul, & cito facerem ſatis, cœpi accuratius in iuſtum volumen eamet deſcribere, ſuum etiam indicem, quem in expendendis quibuslibet ſententijs collegi, præfigere, Atq; ſic in ordinem redacta, Typis, ac proinde omnibus tradere. Meus igitur ſic, ſi quis his eſt labor: Laus & induſtria ſuo Tribuatur authori: Munus verò non mediocriter vndecunq; expectatum, Tibi, velut Pataro ſeu potius Patauo Apollini offeratur, dedicetur, conſacretur. Vale Princeps præſulq; meritiſsime: Eterne tui religioſiſsimum ama. Venetijs Nono kalendas Ianuarij. Anno a partu Virginis. M. D. XLIX.

HIERONYMI TORNIELli Nouarienſis Iuriſconſ. Clariſſ. in Rub. Digeſt. de uer. ob. eiuſq́ difficillimam materiã uerè docta & ſubtilia Comẽtaria.

INDEX EORVM QVÆ IN hoc Abſolutiſsimo Comẽtario continetur.

1 QVatuor modis obligamur ex promiſsione.

2 Obligationes naturales ex inſtinctu uel naturali ratione procedentes antequam ſint redactæ ad præcepta neceſſitatis per cõſtitutiones iuriſgentium uel iuris ciuilis non exiguntur ab inuito.

3 Obligatio Anthidoralis, quæ ex inſtinctu naturali procedit, non exigitur ab inuito.

4 Obligatio alendi filios, licet ſit naturalis, non tamen exigitur ab inuito, niſi in caſibus in quibus ꝑ ius ciuile fuit redacta ad neceſſitatem.

5 Obligatio relinquendi legitimam filijs, licèt ſit naturalis, non tamen fuit facta efficax ut ab inuito exigatur niſi de iure ciuili.

6 Obligatio fidei ſeruandæ non eſt efficax ut exigatur ab inuito, niſi in caſibus in quibus ſit facta aliqua conſtitutio de iuregen. uel ciuili.

7 Qua ratione obligatio naturalis poſsit dici obligatio, & poßit dici debitum naturale, cum non exigatur ab inuito ſed ſolum uolentem coarctet.

8 Qua ratione id, quod per. l. fal. ex legatis detrahitur, dicatur naturaliter debitum.

9 Obligatio ſeu debitum naturale ſolùm habetur pro debito & pro obligatione, poſtquam agnoſcitur à debitore, nõ autem antea, & quando occaſione debiti naturalis impediatur repetitio.

10 Obligatio antbidoralis non impedit repetitionem. Et ibi de ratione quare ſecus in hac, quam in illa obligatione alẽdi filios, licèt utraq́; ex inſtinctu naturali procedat.

11 Obligatio naturalis non redacta ad neceßitatem per iuſgẽtium uel ciuile non prodeſt ad compenſationem. Et ibi de intellectu. l. etiam. ff. de compenſatio.

12 Obligationes naturales efficaces de iuregent. exigebãtur uia executiua per manum ſeu poteſtatem regiam.

13 Quæ ſit ratio quare naturalis obligatio approbata de iuregen. denominetur ſolùm naturalis, & per approbationẽ iuris ciuilis denominetur obligatio ciuilis et. nu. 17.

14 Omnes obligationes efficaces de iuregen. ſunt etiam efficaces de iure ciuili.

15 Duplici ratione conuentiones dicuntur de iuregentium.

16 Quid induxerit ius ciuile circa conuentiones iuriſgent. illas approbando.

18 Quid ſit illud de quo dicatur ciuilis obligatio, & quid ſit illud de quo dicatur naturalis obligatio.

19 Quando in obligatione literarum dicatur eſſe ſola ciuilis obligatio, & quando etiam naturalis. Et ibi qua ratione ante biennium ſit ſola ciuilis & poſt biennium etiam naturalis.

20 Qua ratione per præſcriptionem dicatur tolli ſola ciuilis, non autem naturalis obligatio.

21 Quare per ſententiam tollatur ſolùm obligatio ciuilis, nõ autem naturalis.

22 Quare per iuramẽtum tollatur ſola naturalis obligatio.

23 Quare pactum de non petendo tollat ſolùm naturalẽ non autem ciuilem obligationem.

24 Quotuplex ſit pactum, & qua ratione pactum denominetur nudum.

25 Ex pacto quod tranſit in ſpeciale nomen contractus, uel habet cauſam annexam oritur obligatio naturalis & ciuilis.

26 An ex pacto nudo oriatur naturalis obligatio. Et ibi quòd obligatio dicatur oriri ex ſola promißione nõ ex pacto

27 Qua ratione dicimus quem obligari ex contractu, & tamẽ non dicamus obligari ex pacto nudo, ſed ex ſola promiſsione & conſenſu promißoris. Et ibi quid interſit inter unum & alterum.

28 Intellectus ad. §. pactus ne peteret. l. ſi unus. ff. de pactis in illis uerbis. In pactis factum uerſatur.

29 Quòd ex acceptatione & conſenſu eius cui fit promißio non rectè dicatur conſtitui obligatio.

30 Nunquid obligatio, qua quis ex promißione per pactum nudum obligatur, eſſet iuregent. ficax, ut per manũ regiam abuito exigeretur.

31 Intellectus ad. l. primam. ff. de rer. permu. in illis uerbis. alio qui nudo cõſenſu cõſtitui obligationẽ dicemus &c.

32 Quid induxerit ædictum prætoris, quo cauetur pacta ſeruari, circa pactum nudum.

33 Quare approbatio prætoris nõ faciat q̃ pactũ ſit efficax ad producendum ciuilẽ obligationem & actionem.

34 Stipulatio de ſeruando pactũ facta ex interuallo ante uel poſt pactum non producit actionem. Et ibi de ratione. Et ibi etiã de intellectu. l petens. C. de tranſac. & nu. 51.

35 Quare ius ciuile, uel prætorium non approbauerit cõuentiones nudas ad effectum actionis: prout illas quæ tranſeunt in ſpeciale nomen contractus, cũ pluribus ſequen.

36 Duobus modis conuentio dicitur approbari à iure quo ad effectum actionis.

37 Obligatio oritur ex illa cauſa ex qua paciſcentes intẽdũt ſe obligare. Et quæ ſit cauſa habilis ad inducendũ obligationem ciuilem & actionem.

38 Quare cauſa adimplemẽti in contractu innominato facio ut des nõ ſit habilis ad producendum actionem præſcriptis uerbis. Secus in contractu innominato, facio ut facias.

39 Factum debitoris non eſt habile ad inducendum actionẽ in perſonam creditoris, nec è conuerſo, factum creditoris ad inducẽdũ obligationẽ ciuilẽ in perſona debitoris. Et ideo non aliter cauſa poteſt eſſe habilis ad producẽdũ actionem niſi ex parte utriuſq́; ſit conſtituta.

40 Noua & concludens ratio quare ex pacto nudo nõ oriatur ciuilis obligatio & actio. Et ibi de ratione differẽtiæ quare ex conuentionibus nominatis magis oriatur obligatio quam ex nudis. Et quare lex uideatur habere pro abſurdo q̃ conuentione nuda oriatur actio.

41 Quomodo cognoſcatur an pactum ſit uel non ſit nudum, Et quando in conuentione dicatur eſſe cauſa efficax uel ne.

42 Quare ſaltem lex ex ſua iuriſdictione non dat actionem ex pacto nudo quãuis in eo non ſit cauſa habilis ad producendum actionem.

43 Ratio quare illa uerba edicti pretoris, q. pacta ſeruentur & illa ſtipulatio de ſeruando pactum non denotent neceſſario q. actio detur ex pacto.

44 Quòd ex qualibet conuentione oriatur actio ubi promiſſor intendit ſe obligare ex aliqua cauſa, ex qua ſolet actio dari.

Et ibi de ratione quare in caſu.l.fi.C. ad.l.falc.ex ſimplici promiſſione oriatur actio.

45 Si dicatur promitto ex cauſa ſtipulationis, & alius acceptet ex hac promiſſione oritur actio, licèt interrogatio non præcedat.

46 Quare pactum ex cauſa tranſactionis dicatur nudũ quãuis ſit cauſa tranſactionis, & ſimiliter quamuis præſumatur factum ex cauſa donationis.

Et ibi q. cauſa finalis non facit q. pactũ deſinat eſſe nudũ ſed ſolũ cã, quæ efficit, & producit ipſam obligationẽ.

47 Quare ex nudo pacto pignoris detur actio:

Et ibi, quare ſolus conſenſus debitoris ſufficiat ad conſtituendum pignus, & tamen non ſufficiat ad inducendum actionem in perſona creditoris.

48 Quare ex ſimplici pacto dotis oriatur actio.

Et ibi quare non datur actio ex pacto nudo in caſu.l.i.C. de dotis promiſſ:

49 Qua ratione lex ex ſua iuriſdictione induxit q. ex pacto nudo donationis detur actio,

50 Ex pacto de donando, & de conſtituendo uel dando dotẽ non datur actio, & ibi de ratione.

51 An ex pacto geminato detur actio, et concluditur q. nõ.

52 An de iure canonico detur actio ex pacto nudo.

53 Quid interſit utrum quis compellatur ad obſeruantiã pacti per actionem, an per denunciationem euangelicam.

54 Quare in foro ciuili non detur, actio, quãuis ſit peccatum fidem fallere & pactum non ſeruare, & in materia peccati attendamus ius cano. in foro Cæſaris.

55 Quid interſit inter conuentionem & pactum, & inter cõuentionem & promiſſionem, & inter uerbum Conuenire & uerbum promittere. Et ibi quòd conuentio & pactum ſint ſynomina.

Intellectus ad.l.primam §. conuentionis.ff.de pactis.

56 Qua ratione conuentionis uerbum dicatur eſſe magis generale quam uerbum promiſſionis.

57 Verbum conuenit in ſcriptura redactum in dubio intelligitur per conuentionem nudam, Et uerbum promiſſit in ſcriptura in dubio intelligitur per ſtipulationem.

Et ibi de concludenti ratione differentiæ inter unum & alterum uerbum.

58 Quare uerbum promiſſit prolatum à teſte in dubio non intelligatur per ſtipulationem.

59 Quare in caſu.l.i.C.de dot. promiſſ.uerbum promiſſit non intelligatur per ſtipulationem, quamuis ſit redactum in ſcriptura.

Et ibi declaratur uerus intellectus.d.l.i.

60 Quando dicatur eſſe ſola pollicitatio & non pactum.

61 An ſit ſola pollicitatio quando obligatio fit præſenti & tacenti ex cauſa lucratiua, & concluditur quòd ſit ſola pollicitatio.

Et ibi an et quando præſens et tacens dicatur conſentire.

92 Duplici modo dicimus conſenſum eſſe expreſſum, & quomodo intelligi debeat in pacto exigi cõſenſum expreſſum, et quomodo intelligitur illud quod dicitur ſufficere tacitum conſenſum ad perficiendum pactum.

63 Non poteſt induci diſpoſitio niſi ex eo conſenſu qui exprimitur uel intelligitur in conſequentiam alicuius actus expreſſi.

64 Ex præſentia & taciturnitate ad actum imperfectum nõ poteſt colligi conſenſus ad perficiendum illum actũ. Et hæc eſt ratio quare ex præſentia & taciturnitate ad pollicitationem non colligatur conſenſus ad perficiendum pactum.

65 An & quando donatio cauſa mortis facta præſenti & tacenti ualeat & teneat.

66 An & quando pollicitatio fiat abſenti per epiſtolam ex ſola epiſtolæ acceptatione colligatur conſenſus ad inducendum pactum.

67 Pollicitatio factam Reipublicæ duobus caſibus ualet & tenet.

68 Pollicitatio facta priuato nullam producit obligationem nedum naturalem. Et ibi q. etiam de iure cano. hoc procedit.

69 Ex pollicitatione quæ ex interuallo fuit acceptata nõ oritur obligatio naturalis.

70 An & quando dicatur interuenire pactum tacitum inter abſentes.

71 Collatio beneficij fit abſenti, & ibi de ratione.

72 Quando dicatur fieri conſtitutum, & nu.76.&.77.

Et ibi de intellectu.l. ſi tibi.C. locati.&.infra.nu.78.

73 Quòd non ſit conſtitutum quando nõ fuit dictum expreſſe quòd conſtituebat, nec habita fuit relatio ad priorẽ obligationem.

Et ibi nunquid in conſtituto quis dicatur promittere.

74 Quomodo cognoſcetur q. quis faciat conſtitutum, & quæ dicantur fieri in conſtituto.

75 Ratio quare non detur concurſus animi ſe obligandi ciuili obligatione & conſtituendi.

79 Quare ex conſtituto detur actio. Et ibi de ratione quare lex dubitet an actio de conſtituta contineat pœnam uel rei perſecutionem.

80 Noua ratio quare prætor induxit actionem de conſtituta ex ſua iuriſdictione occaſione promiſſionis quæ fit per conſtitutum.

81 Quæ ſint priuilegia actionis de conſtitu.pecunia.

82 Ratio quare in.l. promiſſor.§.i.ff. de conſti. pec.dubitatur an ualeat cõſtitutum quando quis ſine die conſtituit ſe ſoluturum.

83 Intellectus ad.l.illud §. ſi iurauero. ff. de conſti. pecu.

84 Actio de conſtituta ceſſat quoties ſtat per creditorẽ quominus fiat ſolutio tempore conſtituti. & ibi de ratione

85 Actio de conſtituta pecunia habet executionem paratã.

86 Noua ratio Authoris quare prætor ex ſua iuriſdictione induxerit actionẽ de conſtituta, cũ pluribus priuilegijs.

87 Quid ſit ſtipulatio, & ibi ſaluatur diffinitio iuriſconſulti ab impugnationibus Doctorum, & quando dicatur eſſe conceptio uerborum.

88 De ſubſtãtia ſtipulationis eſt ut à partibus agatur, quòd ex uerbis inducatur obligatio.

89 In ſtipulationibus eſſe inſpicienda uerba, & attendi debere eorum ſignificatio.

90 De ſubſtantia ſtipulationis eſt, ut promiſſio ſit de datione uel facto explicando per promiſſorem, non autem per alium.

91 Stipulatio eſt de iure ciuili, & ſimiliter acceptillatio.

92 Intellectus nouus ad §. fi. l. an inutilis infra de acceptilatio.

93 Quare ſtipulatio denominetur potius à uerbis, quã à conſenſu, & denominetur obligatio uerborũ magis quã obligatio ex conſenſu.

94 Quare non dicimus eſſe obligationem ex conſenſu & ex uerbis ſimul, ſicut quandoq; dicimus eſſe obligationem ex ſtipulatione ex uerbis & ex re.

95 Noua & concludens ratio authoris quare in ſtipulatione de ſubſtantia requiratur quòd interrogatio præcedat et ſubſequatur reſponſio.

96 Noua & concludens ratio quare de iure antiquo exigeretur in ſtipulatione, ut per eadem uerba fieret reſponſio per quæ facta erat interrogatio.

97 Ratio quare uerba ſint de ſubſtantia ſtipulationis, & nõ ſufficiat q. conſenſus per alia ſigna demonſtretur.

98 An à partibus agi poſsit quòd per has notas, uidelicet. A. &. B. & conſimiles concipiatur ſtipulatio, & concluditur quòd non.

99 An contrahatur ſtipulatio per hæc uerba, uendis, uendo, Emis, emo, & concluditur quòd non, cum pluribus ſequentibus.

100 Noua declaratio ad §. finalem. l. ſi ſtipuler infra eo.

101 Ex eodem facto non oriuntur diuerſi contractus.

102 Contractus emptionis uerbis conſtitui non poteſt ſed ſolo conſenſu.

103 Obligatio de uendẽdo tollitur & finitur ſecuta uẽditione.

104 In quibus conuentionibus de neceßitate exigatur ſtipulatio.

105 Ratio quare promißiones iudiciales de iudicio ſiſti & de iudicato ſoluendo ſint nullæ citra ſtipulationem.

106 Ratio quare fideiuſsio ſit nulla ſi non interuenerit ſtipulatio.

107 Solo pacto quis pro alio obligatur per conſtitutum, & quid interſit an quis pro alio obligetur per conſtitutum, uel per fideiußionem.

108 Conuentio, per quam pater dans dotem pro filia uult ſibi inſolidum actionem appropriare citra ſtipulationem, eſt nulla, & ibi de ratione.

109 Conuentio uſurarum & conuentio pœnalis non ueſtiuntur coherentia contractus.

110 Acceptillatio nõ tollit obligationem ciuilem ipſo iure, niſi fiat per ſtipulationem.

111 An conuentio nouationis requirat ſtipulationem, & ibi quòd nouatio quæ fit per contractus iuriſgen. non tollit obligationem ciuilem ipſo iure, ſed ſolùm ope exceptionis.

112 An ſtipulatio ſit propriè contractus. Et an ſit contractus nominatus & concluditur q. ſit propriè contractus, & nominatus cum multis ſequen.

113 Nouus & uerus intellectus ad §. contractum. l. labeo. ij. infra de uerb. ſignifica.

114 Quòd contractus ſit illa cauſa obligationis, quæ ex facto utriuſq; explicatur quámuis oriatur obligatio ſolùm ex parte unius.

115 Conuentio quando dicatur & ſit nominata, & ibi q. ſemper ſit nominata quàmuis ſit nomen generale, dummodo cauſa quæ ſignificatur per nomen inducatur cum ipſa conuentione.

116 Noua ratio quare permutatio non poßit dici conuentio nominata.

117 Ex ſtipulatione non ſolùm ciuilis ſed etiam naturalis oritur obligatio.

118 Qui ſint & dicantur propriè contractus nominati.

119 An ex contractu innominato correſpectiuo naſcatur obligatio naturalis ante implementum cum aliquibus ſequen.

120 Contractus innominatus correſpectiuus nõ perficitur ante implementum.

121 Dictio, ut, denotat modum, & modus non impedit natiuitatem obligationis nec in ultimis uoluntatibus nec in contractibus, fallit tamẽ quando ad implementum modi requiritur ad perficiendum contractum.

122 Nouus intellectus ad §. primum. l. iuriſgentium in illis uerbis, & hinc naſci ciuilem obligationem. ff. de pactis.

123 Quòd tex. in. l. i. ff. de rerum permu. in illis uerbis, permutatio ex re tradita initium præbet obligationi, neceſſariò debeat intelligi etiam de naturali obligatione.

124 Contractus innominati & correſpectiui aliquando perficiuntur in ipſa conuentione, quandoq; in ipſo implemento, & quando dicuntur perfici in conuentione.

125 Quòd ex cõtractu nom nato tũc demũ ſtatim in cõuẽtione oriatur naturalis obligatio quãdo pficitur in ipſa cõuẽtione ſecus autẽ quãdo ſolũ pficiatur in implemẽto.

126 Vbi in contractu ſtipulationis exigitur interuentus rei ad eius perfectionem nulla oritur obligatio nedum naturalis ante rei interuentum.

127 Quare in hac conuentione, promitto tibi fundum ut mihi des domum, non uideatur actum quòd ex ipſa conuentione perficiatur contractus & inducatur obligatio, ſed ſolùm in interuentu rei.

128 In contractu ultrò citroq; obligatorio id quod diſponitur in uno intelligitur diſpoſitum in utroq;.

129 Quare dicatur celebrari contractus innominatus in ipſo implemento quamuis tempore implementi conuentio nõ interuenerit, ſed ex interuallo præceßerit.

Et quid operetur conuentio, quæ præcedit contractum innominatum.

130 Declaratio. l. primæ ſupra de rerum permutatio. in his uerbis, alioqui, ſi res nondum tradita ſit nudo conſenſu conſtitui obligationem dicemus, quòd in his duntaxat receptum eſt quæ nomen ſuum habent &c.

131 An in contractibus innominatis ante implementum indiſtinctè ſit licita pœnitentia. Et ibi diſtinguitur quòd nõ liceat pœnitere quando perficitur in conuentione, ſed ſolùm quando perficitur per implementum.

132 An ſtipulatio interpoſita ſuper materia contractus innominati operetur q. intelligatur eſſe ſola ſtipulatio non autem contractus innominatus.

133 Contractus innominati correſpectiui re contrahuntur.

134 Vera declaratio uerborum Bar. in. l. ex placito. C. de rerũ permu. per quam reducitur ad concordiam cum ijs quæ dixit in. l. ij. C. de condic. ob cauſam.

135 Stipulatio appoſita in conuentione de permutando uel de faciendo aliquem alium contractum innominatum impedit ne in conuentione ipſa inducatur contractus innominatus, ſed intelligitur q. ſit ſola ſtipulatio.

Limitatur tamen ut procedat ſolũ in caſu quãdo interuenit reciproca ſtipulatio, ſecus ſi ex parte alterius tãtũ.

136 Stipulatio de permutando uel de faciendo aliquem cõtractũ innominatum impedit ne conſtituatur contractus innominatus in ipſo implemento.

Limitatur tamen duobus modis.

137 Intellectus ad. l. cum te. C. de pac. interempt. & uendito.

138 Quando ſtipulatio interuenit in implemento ſeu datione impedit oriri contractum innominatum ex ipſa datione, & cenſetur ſola ſtipulatio.

139 An ſtipulatio interpoſita ſuper contractu innominato

operetur q; ante implementum naſcatur actio.

140 An ſtipulatio ſuper contractu innominato appoſita operetur, ut re integra non liceat pœnitere, & ibi ſedere diſtinctionis opiniones Docto. contrariæ ad concordiã reducuntur.

141 An & quando ſtipulatio interpoſita ſuper contractu nominato operetur, ut nõ ſit locus condictioni ob cauſam ex capite cauſæ non ſecutæ.

Intellectus ad.l. cum precibus. C. de rerum permu.

142 An quando ſtipulatio interponitur ſuper contractu innominato ex obligatione dandi agatur ad intereſſe iuxta naturam contractus innominati: an uerò præcisè ad dã dum iuxta naturam ſtipulationis. Et ibi ſedere diſtinctionis opiniones Docto. ad concordiam reducuntur cũ aliquibus ſequenti.

143 Noua ratio quare in contractum innominatum ex obligatione, dandi agatur ad intereſſe.

144 Nouus & uerè notabilis intellectus ad.l. cum mota. C. de tranſactio. Et ibi q; falſum ſit præſupoſitum Doc. q; in caſu .d.l. actor non poſsit conſequi partem bonorum. Et de ratione quare actio præſcrip. uerbis in caſu. d.l. ſit datiua.

Intellectus ad.l. ſi maior annis. xxy. C. de tranſact.

145 Stipulatio appoſita ſuper contractu nominato in quibus ſequatur naturam contractus, & in quibus non. In quo articulo fiunt duæ concluſiones per per authorem, uidelicet, q; in omnibus quæ ſe compatiuntur cum ſtipulatione, & quæ non contradicunt uerbis ipſius ſtipulationis intelligitur iuxta naturam contractus. In ijs uerò quæ ſtipulationis naturæ. Vel uerbis aduerſantur non poteſt imitari naturam contractus cum pluribus ſeq.

146 Qua ratione uerba impropriantur, ut intelligãtur iuxta ſubiectam materiam. Eadem ratione uerba ſtipulationis ſunt improprianda, ut reſtringantur & ampliẽtur iuxta naturam contractus, ſuper quo interponitur.

147 Quare ſtipulatio dotis intelligatur contracta ſub tacita conditione nuptiarum.

148 Pulchra declaratio ad §. conuentionales.l.y.infra eod. in illis uerbis. Nam & ipſæ ex uerborum obligatione fiũt, & pendent ex negotio contracto.

149 Ratio quare ſtipulatio facta per patrem ut dos ſibi, uel filiæ reſtituatur, operetur ut actio ſit cõmunis patris et filiæ cũ tamẽ ex propria ſignificatione alternatiuæ ſit q; perſona cenſeantur adiecta ſolũ quoad ſolutionem.

150 Ratio quare ſtipulatio interpoſita ſuper contractu innominato non imitetur eius naturam quoad hoc ut ſolòm in implemento oriatur obligatio & actio.

151 Ratio quare ſtipulatio interpoſita ſuper contractu emtionis non ſequatur eius naturam, quo ad hoc ut poſsit nudo conſenſu ab emptione recedi.

152 Ratio quare ſtipulatio non imitetur naturam contractus ſuper quo interponitur quo ad hoc ut comprehẽdat ea, quæ ueniunt in obligatione & natura contractus, quãdo ea nullo modo nedum ſub larga uerborum ſignificatione ipſius ſtipulationis poſsunt comprehendi.

153 Ratio quare ſtipulatio uacuam poſſeſsionem tradi, non includat promiſsionem fructuum, licet de natura contractus emptionis ſit, ut fructus, & cæteræ acceſsiones emptori debeãtur, ſecus ſit in ſtipulatione rem dari, & uacuam poſſeſsionem tradi.

154 Ratio quare ſtipulatio non reſtringatur ad naturam contractus quando uerba ipſius ſtipulationis præcisè ſignificant aliquid quod eſt præter & ultra naturam ipſius contractus.

155 Ratio noua & concludens quare in.l. miles §. decem ſupra de re iudicata ſtipulatio non intelligatur iuxta naturam cauſæ noxalis ſuper qua interponitur.

156 Ratio quare pactum ut liceat emphytheotæ uendere non intelligatur cum illa qualitate, & conditione requiſitionis Domini,

157 Declaratio ad tex. in.l ſi legati ſerui ſupra de lega.i.

158 Ratio quare ſtipulatio dicatur eſſe ſtricti iuris, licet appoſita ſuper contractu bonæfidei.

159 Exæquatio facta in omnibus & per omnia, non intelligitur facta quoad ea. quæ inter ſe ſunt incompatibilia.

160 An & quando priuilegia quæ competunt in priori obligatione, cenſeantur repetita in ſtipulatione nouante.

161 Quomodo continuetur præſens Rubrica de uerb.ob. ad proximè præcedentem de actio. & obliga.

162 Quare in pandectis prius fuit tractatum de obligationibus quæ re, & quæ conſenſu contrahuntur: quàm de ijs, quæ uerbis contrahuntur. ſecus autem fecit Iuſtinianus in inſtitu. & numero. 165.

163 In Pandectis ſeruatur ordo edicti perpetui propterea præponuntur tractatus illorum contractuum de quibus iura prius condita ſunt.

164 Quare titulus de actionibus & obl. non fuerit præpoſitus titulo ſi cer. peta.

166 Quare iuriſconſultus Rubricauerit de uerb. obliga. & nõ de ſtipulationibus. Et quare Imperator in Codice Rubricauerit de contrahen. & committen. ſtip. uſq; ad finem commentarij.

L A V S D E O.

Hieronymi Tornielli Nouarienſis Iu-riſconſulti celeberrimi In Rub. de uer. ob. Abſolutiſsima ſubti liſsimaq; Cometaria.

PRo reſolutione omnium,
quæ dicũtur per doc. circa
materiã p̄ſentis Rubricæ,
vidẽdum eſt quo iure ſint
factę efficaces obligatiões,
quibus ex ꝓmiſsione ob-
ligamur, & quã efficaciã
habeant, & quia varijs
modis ex ꝓmiſsione ob
1 ligamur † videlicet per pactum, per pollicitationẽ,
per ſtipulationem, & per conſtitutum, ideo de ſin
gulis eſt videndum: Sed antequam deueniam ad
diſcuſsionem præſentis quæſtionis præmittendũ
2 eſt † ꝙ obligationes naturales, quæ ex Inſtinctu na
turali, vel ex dictamine rationis procedunt, non
exiguntur ab Inuito, ſed ſolum vinculo rationis ar
ctant volentem, quando non ſunt redacta ad præ-
cepta neceſsitatis per aliquam diſpoſitionem iuris
gen. vel Iuris ciuilis Bart. & Sali. in. l. ſi id quod. ſ.
de cond. indeb. Bar. & alij in. l. ex hoc Iure ſupra
de iuſti. & iure. Soci. & alij Mod. hic. Exemplum
3 eſt in illa obligatione anthidorali † vt benefacia-
mus ijs à quibus beneficium accepimus, quæ ex in
ſtinctu naturali procedit. ut per Bar. & alios in. d. l.
ex hoc iure, & Soc. hic, nã quia nõ fuit redacta ad
præcepta neceſsitatis per aliquam conſtitutionem
iuriſgen. vel Iuris ciuilis non habet aliquam effica
ciam vt ab Inuito exigatur, ſed ſolum ex impulſu
rationis ſeu inſtinctus coarctat volentem. glo. In. l.
ſed ſi lege §. conſuluit. ſ. de petitio. hæredita. not.
Bar. & alij in. l. ſi non ſortem §. libertus ſupra de
cõdi. indebiti. Eodem modo obligatio alendi fi-
4 lios † quæ procedit ex Inſtinctu naturæ. l. prima §.
ius naturale. ff. de Iuſt. & iur. c. ius naturale prima
diſtinctione non exigebatur ab inuito de Iure gen
tium, quia eo Iure de hoc nulla erat facta conſtitu-
tio, & de iure ciuili eſt facta efficax ſolum in his ca-
ſibus de quibus ius ciuile diſponit, In alijs vero ca
ſibus, de quibus non fuit diſpoſitum, dicta obliga-
tio non eſt efficax vt ab inuito exigatur, verum ſo
lummodo intuitu pietatis volentem coarctat. l. ali
5 menta. C. de neg. geſt. Hinc † etiam eſt ꝙ Illa obli
gatio relinquendi legitimam filijs, quæ procedit
ab ipſo inſtinctu, naturaliue ratione. l. cum ratio In
fra de bo. damnato. l. ſcripto. ſ. vnde liberi. l. nam
& ſi parentibus ſupra de inoff. teſta. ſolum cœpit
eſſe efficax de Iure ciuili, quo iure de hoc fuit facta
conſtitutio. l. papinianus §. quoniam & per totũ
titulum. ff. de inoffi. teſta. l. cum queritur & authẽ-
6 tica nouiſsima. C. eod. titu. Hinc videmus † ꝙ In
omnibus caſibus in quibus ceſſat conſtitutio iuris
gen. vel ciui. vel ex eo quia perſona non ſit capax,
vt In ſeruo, vel quia in aliqua perſona non appro
batur, vt in pupillo, huiuſmodi obligatio nõ exi
gitur ab Inuito verum ſolum aſtringit volẽtes ex
impulſu rationis. d. l. ſi id quod, & ibi Bar. not.
Ex hoc ſequitur ꝙ ad hoc, vt obligatio fidei ſer-
uandæ, quæ oritur ex promiſsione, & procedit
ex ratione naturali. l. 1. ſupra. de pactis, poſsit eſſe
efficax, & ab inuito exigi, requiritur ꝙ in illis ca-
ſibus ſit facta aliqua conſtituuo vel per iuſgen-
tium vel ciuile.

Iuxta tamen iſtud primum euidentiale, ſunt ali-
quæ difficultates quæ indigent reſolutione, Prima
7 † eſt quomodo obligatio naturalis, quæ non eſt ef
ficax vt poſsit ab inuito exigi ex eo quia nõ ſit re-
dacta ad præcepta neceſsitatis, poſsit dici & deno
minari obligatio, cum de ſubſtantia obligationis
ſit ꝙ obliget ex neceſsitate, Inſti. de oblig. titu. ge
nerali. §. i. & quomodo poſsit dici debitum, cum
iſtud verbum denotet neceſsitatem. l. ſæpe audiui
Cæſarem, & quod ibi not. ſ. de off. pręſidis.

Vera reſol. huius difficultatis licet alij non de-
clarent eſt ꝙ ſolum dicitur debitum naturale, ſeu
obligatio naturalis poſtquã fuit agnitum à debito
re, aliàs non, Exemplum, In conditione indebi-
ti, & in datione fideiuſoris ſeu pignoris habetur
pro debito vt in. l. ſi id quod, & in. l. naturaliter. ſ.
de condi. inde. & In. l. fideiuſſor obligari. §. i. Infra
de fideiuſſori. ea ratione quia in illa ſolutione, &
in ea datione fideiuſſoris ſeu pignoris videtur de-
bitor agnoſcere illud debitum. Similiter In lega-
to facto à teſtatore ſeruo ſuo pro eo quod ſibi de-
bet, habetur pro debito & pro obligatione natu-
rali, vt In. l. quibus diebus §. dominus ſupra de
condit. & demonſt. & In. d. l. fideiuſſor obligari. §.
i. quia legando teſtator videtur agnoſcere illud de
bitum, ſed quoties non eſſet agnitum pro debito
non poſſet haberi pro debito, nec pro obligatio-
ne naturali, quia non poſſet exigi ab inuito. l. cum
amplius §. is natura debet. ff. de regu. iur. Et ideo
videmus ꝙ non habetur pro debito ſeu pro obli-
gatione naturali etiam in conditione indebiti, quã
do in ſolutione non fuiſſet agnitum, quia ſolutio
eſſet facta per errorem facti, vt no. in. l. l. ſupra de
8 condi. indeb. Ex hoc † potes colligere declaratio-
nem quomodo id quod per. l. falcidiam reſecatur
ex legatis dicatur naturaliter debitum, quod ab
alijs non declaratur. Nam patet ꝙ tunc habeatur
pro debito naturali, quando heres illud agnouit
pro debito, quia Intendit ad implere teſtantis vo-
luntatem, & Iſto caſu is qui recepit dicitur recipe
re debitum. l. l. & . l. fi. C. ad. l. fal. ſed quando hæres
non agnouit, nec dicitur nec habetur pro debito
vt in. l. error. C. ad. l. fal. quia antequam ſit agnitũ
iſta obligatio non eſt redacta ad neceſsitatem.
9 Habes etiam † qui ſit effectus huius obligatio-
nis naturalis quæ non fuit redacta ad præcepta ne
ceſsitatis per aliquam conſtitutionem, nam patet
ꝙ antequam ſit agnitum ꝙ non habetur pro debi
to, nec pro obligatione, & propterea non impe-
dit repetitionem quando In ſolutione nõ fuit agni
tum, prout quando eſſet facta ſolutio ex errore fa-
cti, ut notatur per glo. Bar. & doc. in. l. l. de cõdi.
indeb. & in. d. l. error. vbi verò in ſolutione eſſet
agnitum, tunc operatur omnes effectus de quibus
in. d. l. naturaliter, & etiam impedit repetitionem
l. fideicommiſſum. l. ſi id quod ſupra de condi. in-
10 deb. l. i. & . l. fina. C. ad. l. falcid. Hoc tamẽ fallit † in

obligatione illa ad anthidora, quia licet illud de-
bitum in ſolutione eſſet agnitum, non tamen im-
pediretur repetitio.l. ſi non ſortem.§. libertus ſu-
pra de condi.indeb. Doct.in.d.l.ex hoc iure dicũt
rationem huius fallentiæ eſſe, quia iſta obligatio ꝓ
cedit ex inſtinctu naturæ non autem ex ſolo ratio
nis dictamine, quæ ratio non eſt bona, quia obliga
tio alendi filios procedit ex inſtinctu naturæ, & ta
men impedit repetitionem etiam in his caſibus in
quibus non fuit redacta ad præcepta neceſsitatis.
d.l. alimenta.C.de neg. geſ. Confunditur etiã ex
eo quia in omnibus inſtincta eſt rõ, & id quod eſt
ex inſtinctu, eſt etiam ex rationis dictamine. vnde
obligatio ex inſtinctu deberet eſſe magis efficax
quã ea quæ ex ſola ratione, ex quo duo vincula
magis ligant quã vnum, authẽtica poſt fratres.C.
de legit. hæredi. Vera rõ huius fallentiæ eſt, quia
obligatio ad anthidora eſt obligatio de donãdo.l.
ſi vero non remunerandi.§.i.ff.mãda.& non ſatiſ-
fit dictę obligationi, niſi datio ſeu ſolutio fiat ani-
mo donandi, vnde non impeditur repetitio niſi in
datiõe ſeu ſolutione tale quid interueniat ꝑ quod
inducatur donatio, ſecus autem eſt in alijs obliga-
tionibus naturalibus, quæ ſolum ex inſtinctu ſeu
ratione procedunt, quia, in illis non eſt obligatio
de donando ſed de ſatisfaciendo, vnde impeditur
repetitio licet non ſit animus donandi dummodo
ſit animus ſatisfaciendi, putà quia exiſtimaret ob
ligationem efficacem.d.l.ſi id quod.d.l. alimenta.

11 Aduertendum † tamen eſt ꝙ Bar.& doc.in.d.l.ex
hoc iure, & in.d.l.i.de condi. inde, & plures alij
Mod. hic, concludunt ꝙ iſta obligatio naturalis,
quæ nondum redacta eſt ad præcepta neceſsitatis
ſit tamen efficax ad compenſationem per tex.in.l.
etiam, aliàs eſt.l. quod in diem §. etiam.ff. de com
pen. Tamen hoc mihi non placet attento, ꝙ ſi eſſet
efficax ad compenſationem, ſequeretur ꝙ medio
dictæ compẽſationis poſſet exigi ab inuito, quod
eſt contra ea quę.s.dicta ſunt. Sequeretur etiam ꝙ
omni caſu eſſet efficax ad impediendam repetitio-
nem non obſtante ꝙ ſolutio eſſet facta ob errorẽ
facti probabilis, quod eſt contra tex.in.d.l.error,
& contra ea quæ not.in.d.l.i.ff.de condi.indeb.Et
licet Bar. in.d.l.i.pluribus modis reſpondeat ad
hoc vltimum, tamẽ ſolutiones ſuæ non tollunt ar-
gumentum, ſed non curro referre, quia hæc non ꝑ
tinent ad materiam noſtram. Nec obſt. tex.in.d.
l. etiam, quia tex.ille loquitur de debito naturali,
quod propriè dicitur debitum, & quod ab inuito
poteſt exigi per remedia iuriſgẽtium. d.l.cum am-
plius.§.is natura debet de regulis iu.non autem de
iſto debito, quod non poteſt ab inuito exigi & ſo
lum dicitur debitum poſtquam fuit agnitum, &
non antea.

12 Secundò præmittendum eſt † ꝙ obligationes
naturales redactæ ad præcepta neceſsitatis ex con
ſtitutionibus iuriſgen. exigebantur de iuregen.ab
inuito via executiua per manum regiam de qua
in.l.ij §.i.ſ. de origi.iu. non autem per remedium
actionis. Et ratio eſt quia de iuregen. non erant iu
dicia, nec iudiciorum ordo, quia inducta ſunt de
iure ciui.ut dicit glo.inſt.de oblig.in prin. Bar.in.
l. frater à fratre col.iiij.ſ. de condi. indeb.dum ſta-
tutum fuit ꝙ non deueniatur ad executionem niſi
pręuia iudiciali diſcuſsione & condemnatione.l.i.
& per totum.C. de executio.rei iud. Et iccirco nõ
poterant eſſe illo iuregen. remedia actionũ ex quo
ſolum ſunt inuentæ propter iudiciũ inſti.de actio.
in prin.glo.inſti.de oblig. in princi. Sed an de iure
gen. habuiſſet locum remedium compenſationis?
crederem ꝙ ſic per tex.in.d.l. etiam.

13 Sed quare iſta † obligatio poſtquam fuit appro
bata & facta efficax per conſtitutiones iuriſgentiũ
adhuc dicitur, & denominatur naturalis, & non
aſſumpſerit aliud nomen prout aſſumit quãdo ap
probatur à iure ciuili.l.legitima.ff.de pactis. Re-
ſpondeo rationem eſſe quia etiam poſt approba-
tionem iuriſgent. ſolùm exiſtit obligatio de eo ad
quod inſtinctus & ratio naturalis nos obligãt, nõ
ſic in approbatione facta per ius ciuile, quia per di
ctam approbationem inducitur obligatio de ſuſci
piendo iudicium ſeu actionem, ad quod naturali-
ter non obligamur, propterea aſſumunt nomen ci
uilis obligationis, pro quo facit tex.in.l.ius ciuile.
ff. de iuſtitia & iure.

14 Tertiò præmittendum eſt ꝙ ius ciuile diſponit,
ꝙ omnes conuentiones iuriſgen.eſſent inefficaces
niſi à iure ciuili fuiſſent approbatæ. Hinc eſt ꝙ ex
quo ius ciuile approbauit ſolùm conuentiones no
minatas, quæ tranſeunt in ſpeciale nomen contra-
ctus, illæ ſolùm remanent efficaces & producunt
actionem & obligationem ciuilẽ, aliæ verò rema-
nent inefficaces, quia non fuerunt approbatæ, ita
dicunt Cuma.Soc.& cõmuniter Mod.hic. Et do-
cto.cõmuniter in.l.iuriſgẽtium in prin.ff.de pact.
Pro quo adducunt tex.in.d.l.iuriſgẽtium in prin-
ci. & inſti. de oblig.§.nanqꝫ, ibi, aut certo iure ciui
li comprobatæ.

Iſtud dictum ꝙ aliqua conuentio efficax de iure
gen.ſit reprobata per ius ciuile nunquam mihi pla
cuit, nec eſt verum per plura. Primò quia ſi eſſet re
probata per ius ciuile non amplius poſſet dici effi-
cax de iuregen. Conſequentia patet, quia non po
teſt quid eſſe efficax de iure gen.niſi apud omnes
gentes, & ſic etiam apud ciues romanos peræquè
cuſtodiatur & ſeruetur.c. iuſgentium prima diſtin
ctione.§. quod verò, inſtitu.de iure natu. Secun-
do quia conuentio efficax de iuregen. non poteſt
per ius ciuile reprobari, quia illud iuſgen. quod
apud omnes gentes eſt conſtitutum, & apud om-
nes ſeruatur, eſt imutabile, ſolũ poteſt mutari quod
vnaquæqꝫ ciuitas ſibi conſtituit.§. ſed naturale, in-
ſtitu.de iure naturali. Tertiò quia omnes conuen-
tiones iuriſgen.relatæ in.l.ex hoc iure.ff.de iuſti.&
iure, ſunt efficaces ad producendum actionem. Cõ
cludò igitur ꝙ omnes conuentiones efficaces de
iuregẽ. ſunt etiam efficaces de iure ciuili. Nõ obſt.
id ꝙ dicitur in.d.l. iuriſgẽ.in prin. videlicet ꝙ ſint
aliquæ conuentiones iuriſgen. quæ non ſunt effi-
caces, quia pro ſolutione aduertendum eſt, ꝙ du

15 plici † reſpectu conuentiones dicuntur de iuregẽt.
Primò quia ſunt approbatæ, & redactæ ad præ-
cepta neceſsitatis per cõſtitutiones iuriſgentium,
prout dicitur in.d.l.ex hoc iure, & iſtæ ſunt effica-
ces & de iuregen. & de iure ciuili. Secundò non
quia ſint efficaces de iuregent. ſed ſolũ quia gentes

illis vtuntur,& iſtæ conuentiones nec iuregen.nec
ciuili ſunt efficaces. Et de iſtis intelligitur quod di
citur in.d.l.iuriſgen. Ita in ſimili dicimus aliquãdo
iuſgen.ſolùm eo reſpectu quia gentes illo vtãtur.
l.i. ad fi.ff. de iuſt. & iure.faciunt quæ dixi in.l.i.
in prin.ff. de acqui. poſſ.
16 Iuxta tamen † prædicta ſtat dubitatio quid indu
xerit ius ciuile circa has conuentiones approbatas
per conſtitutiones iuriſgen. Ad hoc reſpondeo,ꝙ
dum ſuſtulit illam manum regiam diſponendo ꝙ
obligationes nõ exequerentur niſi præuia iudicia-
li diſcuſsione & condemnatione,d.l.ij.in prin. de
origi iur.d.l.i.C. de executio.rei iudicatæ. Tria in
duxit.primò ꝙ obligationes cõſtitutæ per iuſgẽt.
non eſſent ita efficaces ut ipſo facto exequerentur,
prout prius, ſed ſolùm præuia iudiciali diſcuſsio-
ne & condemnatione. Secundò induxit in obliga
to,vltra obligationem ſoluendi debitum, obliga-
tionem ſuſcipiẽdi iudicium ſeu actionem caſu quo
recuſaret illud debitum ſoluere. Tertiò induxit in
creditore illud ius proſequendi in iudicio, quod ſi
bi debetur, quod nos denominamus actionẽ. Vi
des igitur ꝙ ius ciuile non improbauit aliquas cõ
uentiones quæ eſſent de iuregen.efficaces, ſed ſolũ
immutauit modum & ordinem perueniendi ad
executionẽ,& eo reſpectu dicuntur cõprobatæ de
iure ci.nõ quia prius fuerint improbatæ,Sed quia
ſunt ꝑ diſpoſitionẽ iuris ciuilis factæ habiles ad ꝓ-
ducendũ in debitore obligationẽ de ſuſcipiẽdo iu
dicium,& in creditore illud ius proſequendi in iu
dicio,quod ſibi debet,quę prius nõ erãt inducta.
17 Secundò dubitatur qua ratione propter appro
bationem iuris ciuilis † cœpit dici & denominari
ciuilis obligatio, Soc. hic dicebat rationẽ eſſe quia
ciuilis obligatio nil aliud denotat quam ipſam ap-
probationẽ,Sed hoc nõ placet quia obligatio ciui
lis eſt effectus qui cauſatur ex ipſa approbatione.
Alij dicunt ꝙ ratio ſit ex quo fuit facta efficax per
ius ciuile,ſed nec iſtud placet qm̃licet eſſet facta ef
ficax de iuregẽ.nõ tñ aſſumpſit aliud nomen,quã
naturalis obligationis. Vera Rõ eſt, ꝙ dicit ciuilis
obligatio,quia ꝑ ius ciuile addita fuit obligatio de
ſuſcipendo iudicium,qđ eſt ultra illud, ad qđ quis
naturaliter obligatur. Nã quoties aliquid additur
iurigentiũ efficit ciuile.l. ius ciuile.ff.de iuſt.& iur.
18 Tertiò dubitatur † Quid ſit illud de quo dicitur
ciuilis obligatio,& quid ſit illud de quo dicatur na
turalis obligatio. Hoc eſt valde vtile, & admodũ
notandum,licet ab alijs non fuerit declaratum. Re
ſpondeo & hæc eſt veritas, ꝙ obligatio ciuilis eſt
illa obligatio de ſuſcipiendo iudicium ſeu actionẽ.
Hæc.n.ſola fuit inducta de iure ciuili,ſed obligatio
naturalis eſt illa de ſoluendo id quod debetur, ad
id enim quis naturaliter obligatur. Hoc probatur
manifeſtè ex eo quia omni caſu,quo eſt ſolum ob-
ligatio de ſuſcipiendo iudicium non autem obli-
gatio de ſoluendo dicimus eſſe ciuilem obligatio-
nem tm̃, non autem naturalem. vbi verò ſolũ eſt
obligatio de ſoluendo ſed non de ſuſcipiendo iu-
dicium dicimus eſſe naturalem, non autem ciuilẽ.
vbi verò eſt obligatio de vtroq; & de ſoluẽdo &
de ſuſcipiendo iudicium, dicimus eſſe vtranq; ob
ligationem,& ciuilem & naturalem. Exemplum
19 in obligatione literarum † ante Biennium, eſt ſo-
lum obligatio de ſuſcipiẽdo iudiciũ, poſt bienniũ
eſt ẽt obligatio de ſoluẽdo pecuniam, quam debi-
tor confeſſus eſt ſe accepiſſe, propterea ante bien-
nium dicimus eſſe ſolam ciuilem, poſt biennium
etiam naturalem,glo.inſt. de literarum oblig.§. i.
verſ. obligetur,& in.l.iij §.i.ſ. de conſti.pecu.Bar.
in.l.ſi vnus §. pactus ne peteret.ſ. de pac.col.ij. Si-
20 militer ante præſcriptionem, quia in debitore † eſt
obligatio de ſuſcipiendo iudicium & de ſoluẽdo,
dicimus in illo eſſe vtrãq; obligationem, Sed quia
per præſcriptionem tollitur obligatio de ſuſcipiẽ
do iudicium.l. ſicut.l.omnes.C. de præſcrip.xxx.
anno.non autem tollitur obligatio de ſoluendo,
Idcirco dicimus per præſcriptionem tolli ciuilẽ ob
ligationem,non autem naturalem, Bar.in.l.fi.infra
21 rem ra. habe. Exemplum † etiam eſt in ſententia
abſolutoria,nam quia per illam reus liberatur,ne-
teneatur ſuſcipere iudicium ſeu actionem, ex quo
habet exceptionem rei iudicatæ toto tit. ſupra de
excep. rei iud. Sed nõ liberatur ab obligatione de
ſoluẽdo,qm̃ adhuc dr̃ debitor & obligatus ad ſol-
uendum. Idcirco dicimus per dictam ſniam tolli
ciuilem tm̃,ſed non naturalem.l. iudex.l. iulianus
ſupra de cond. indeb.& ibi Bar.& Doc.nor. Simi
22 liter in iur̃o,† quia habet vim ſolutionis.l.duobus
.§.i.ſ. de iureiu. propterea tollit illam obligationẽ
de ſoluendo, prout tollit ſolutio.l. ſtichum .§. na-
turalis infra de ſol. Sed non tollit obligationẽ ſu-
ſcipiendi iudicium,quoniã is qui præſtitit iur̃um
remanet adhuc obligatus inſtantiæ iudicij vſq; ad
ſententiã,propterea dicimus per iur̃um tolli natu-
ralem obligationem, ſed non ciuilem.l.ſi.ſupra de
iureiu.&.d.§. naturalis & ibi not.Hinc eſt ꝙ dici-
mus ſubeſſe naturalem æquitatem, quando ſubeſt
æquitas per quam quis obligetur ad ſolutionem,
& non ſubeſſe æquitatem ciuilem, cum non adeſt
remedium actionis, per quod reus poſsit iudiciali
23 ter conueniri. Hinc videmus ꝙ ex quo pactũ † de
non petendo tollit ſolũ illam obligationem de ſol
uendo id,quod debetur, ſed non tollit obligatio-
nem de ſuſcipiendo iudicium & actionem,propte
rea per pactũ illud dicimus tolli naturalem tm̃, ſed
non ciuilem.d.l. ſtichum.§. naturalis,declarat Bar.
in.d.l.ſi vnus §.pactus ne peteret. Vides igitur ex
prædictis manifeſtiſsimè colligi obligationem ci-
uilem nil aliud eſſe, quã illam obligationem de ſu
ſcipiendo actionem & iudicium, & obligationem
naturalem nil aliud eſſe,quã obligationem de ſol-
uendo id quod debetur: quod etiã ex eo compro
batur, quia obligatio ciuilis in debitore, & actio
in creditore ſunt ad inuicem correlatiuæ vna enim
non eſt ſine alia,& poſita una ponitur alia. Et cum
actio nil aliud ſit,quã illud ius perſequendi in iudi
cio quod ſibi debetur iſt. de actio.in princi.ſequit
ꝙ obligatio ciuilis nil aliud ſit quã obligatio ſuſci
piendi illã iudicialem diſcuſsionem de eo quod de
betur.quæ oĩa ſunt notanda,quia declarant quare
per pręſcriptionem & per ſniam tollatur ciuilis et
nõ naturalis,& quare è contrario, per iuramentũ
tollat naturalis ſed nõ ciuilis, circa quod plurimũ
laborant Bar.& alij in.d.l.iulianus, & non reſol-
uunt. Reſoluũtur ẽt plures aliæ difficultates, quas
in præſentiarum non attingo,ex quò non concer-
nunt materiam præſentis rubricæ.His ſic pręmiſſi

deuenien do nu nc ad propoſitam qõnem quo Iu-
re ſint factæ efficaces obligationes, quibus ex pro-
miſsione obligamur, & quam efficatiam ſuſcepe-
rint, quæritur primò quo iure ex pacto quis effica
citer obligetur, & quã efficaciam habeat dicta obli
gatio, Sed prius debes ſcire, ꝙ pactum eſt duorum
pluriumue in idẽ placitũ & conſenſus. l.i.§. de pac.
l. pactum infra de polici. & hoc non habet dubiũ.
24 Secundò debes ſcire, † ꝙ ſecundũ Doc. pactũ eſt
duplex, veſtitũ, quod tranſit in ſpãle nomen cõtra
ctus, vel habet cãm annexã. l. iuriſgentiũ in prin. §.
i. ſupra de pac. laté Bar. & Doc. in eadem. l. §. quini
mo. Alterum Nudũ, quod non tranſit in ſpãle no-
men contractus, nec habet cãm annexam. d. l. iuriſ
gentium. § ſed cum nulla & §. igitur nuda & l. i. §.
de rerum permut. Aduertendum eſt tñ, ꝙ iſta de-
nominatio pacti veſtiti non reperitur in legibus,
Sed ea vtuntur doct. quia arbitrantur, ꝙ dũ leges
faciunt mentionẽ pactionis nudæ, ut in. d. §. igitur
nuda cum alijs concor. præſupponant eſſe aliã pa-
ctionem, quæ non ſit nuda, ſed veſtita, & propte-
rea laborant mirũ in modum circa veſtimenta iſta
pactorũ, ut no. in. d. §. quinimo. in. d. l. iecta §. ſi cer.
pet. in. l. legem, & l. petens. C. de pact. Sed iſta de-
nominatio pacti veſtiti non fuit (Iudicio meo) ne-
ceſſaria, quia lex non appellat pactionem nudã eo
reſpectu, quia careat veſtimẽtis, vt arbitrant. Doc.
Sed quia eſt ſine effectu iuris & obligationis, ut ex
infra dicendis apparebit.
25 Circa pactum. † quod tranſit in ſpãle nomen cõ
tractus, vel habet cãm annexam nulla ẽ difficultas,
qm̃ clarum eſt, ꝙ eſt efficax & de iuregen. & de iu-
re ciuili, & ex eo oritur non ſolũ obligatio, natura
lis, ſed ẽt ciuilis, & actio. d. l. iurgen. in prin. & §. i. i.
legitima. §. de pac. Sed circa pactum nudum ſunt
26 plures difficultates. Prima eſt, an ex eo † oriatur
naturalis obligatio. Omnes concludunt ꝙ ſic per
text. in. l. nõ amplius §. is natura debet infra de re.
iu. & in. l. ſtichum §. naturalis infra de ſolut. Op-
poſitum tenuit Pet. de Bellaperr. motus, quia iura
apertè dicunt, ꝑpter conuentionem nudam nõ cõ-
ſtitui obligationẽ, & ꝙ nuda pactio non parit ob-
ligationem. d. l. iuriſgen. § ſed cum nulla & §. igitur
nuda Doc. reſpondent ꝙ dicta iura loquuntur de
ciuili obligatione, non autem de naturali. ſed iſta
ſolutio violat & reſtringit dicta iura, quæ ſimplici
ter & indiſtincte loquuntur de obligatione. Præte
rea communis concluſio videtur cõfundi, quia in
pacto nudo nõ ius, ſed ſolum factum verſatur. l. ſi
vnus §. pactus ne peteret. §. de pac. igitur ex eo nõ
naſcitur obligatio naturalis, quia obligatio eſt iu-
ris, ut patet ex diffinitione obligationis. Aliqui ꝑ
ſolutione huius dicebãt obligationem naturalem
non eſſe iuris, ſed ſolũ facti, ſed hoc eſt erroneum,
quia contra diffinitionem obligationis, & quia an
te ius ci. de iuregen. abſq; dubio obligatio erat iu-
ris. l. ex hoc iure. §. de iuſt. & iu. & tamẽ ea ſolũ erat
naturalis obligatio. Quid dicendum? Veritas eſt,
ꝙ ex promiſsione facta per pactum promittẽs ob
ligatur naturaliter. Nam eſt illa obligatio fidei ſer
uandæ, quæ eſt obligatio naturalis. d. l. i. §. de pac.
Et ad cõtraria rñdetur, ꝙ licet leges ſupra alleg. in
contrarium dicant ex pacto nudo vel propter cõ-
uentionem non oriri obligationem, non propte-
rea negant quin promittens obligetur ex illa pro-
miſsione facta per pactum. Eſt enim maxima diffe
27 rentia, † vtrum dicamus quem obligari ex ſua pro
miſsione, an verò dicamus ex pacto obligari, ſeu
oriri obligationem, quod eſt notabile verbum, li-
cèt alij nõ aduertant. Pro cuius declaratione, & cõ
probatione debes ſcire, ꝙ ea ratione dicimus quẽ
obligari ex contractu, & ex eo oriri actionẽ & ob
ligationem, quia partes eo propoſito conueniunt
ut faciant illũ contractũ, & vt deinde ex illo cõtra-
ctu, tanquã ex ſua cauſa, inducatur obligatio. d. l.
iuriſgentium in prin. & §. i. Sed vbi quis promit-
tit in nuda conuentione quæ nõ tranſit in ſpãle no
men contractus, non promittit principaliter vt fa-
ciat pactum, vt deinde ex ipſo pacto tãquã ex ſua
cauſa obligetur, ſed promittit vt principaliter &
imediate ex ſua promiſsione obligetur, igitur ex
promiſsione oritur obligatio, non ex pacto. Diffe
rentia conſiſtit in hoc, quia ſi ex pacto oriretur, di-
ceretur cauſari ex conſenſu vtriuſq;, ex quo pactũ
eſt duorum conſenſus, ſed quia ex promiſsione,
propterea dicitur oriri ex conſenſu promittentis
tm̃. Effectus eſt, ꝙ propterea nõ poteſt eſſe efficax
ad producendum actionem. vbi ſi ex facto & con-
ſenſu vtriuſq; cauſaretur, eſſet efficax ad actionẽ,
28 vt inferius declarabimus. Non obſtat, † quod di-
citur in. d. §. pactus ne peteret, videlicet in pactis
verſari ſolummodo factum, quia iſtud dictum nõ
pertinet ad denotandum, ꝙ promittens non ob-
ligetur naturaliter, ſed pertinet ad denotandum
ꝙ effectus obligationis naturalis, quę eſt iuris, ver
ſatur ſolùm circa promiſsionem ſeu conſenſum ꝑ-
mittentis, quia ex illo, ſolũ producitur, non autem
circa diſpoſitionem pacti, quia ex illa non oritur.
& iõ dicitur verſari ſolùm factum circa dictam di-
29 ſpoſitionem. Et ſi diceres † ꝙ attento quia ad pro
ducendum illam obligationem naturalem ex pro
miſsione requiritur acceptatio eius, cui fit pro-
miſsio. propterea dicendum videtur ꝙ oriatur ex
conſenſu vtriuſq;. Reſpõdetur ꝙ ex hoc non ſe-
quitur, ꝙ acceptatio concurrat veluti eam efficiẽs
ad producẽdum obligationem, ſed ſolum tanquã
cauſa, ut obligatio inducta ex promiſsione acqui-
ratur acceptanti, quæ aliàs oriri nõ poteſt, niſi ſub
ſit perſona cui acquiratur. In ſimili habemus, ꝙ li
cèt ad explicandum actum dationis exigatur acce
ptatio, non tamen dicitur fieri, ſeu explicari ab ac-
ceptante. Et ſi etiam diceres, ꝙ ſicut pactum pro-
ducit exceptionem. d. l. iuriſgentium §. igitur nu-
da, ita etiam obligationem naturalem. Reſpondeo
ꝙ iſta conſequentia non eſt bona, ex quo exceptio
non oritur ex obligatione naturali, ſed ex pacto
propter æquitatem facti, ita Bar. in. d. §. pactus ne
peteret col. vlti. ver. contra illud oppono. Stabit
igitur concluſio, ꝙ ex promiſsione per pactũ nu-
dum promittens obligatur naturaliter, ſed illa cã
efficiens ipſius obligationis eſt promiſsio, non au
tem diſpoſitio pacti.
30 Secunda eſt dubitatio, † an iſta obligatio natura
lis, qua quis ex promiſsione per pactum nudũ ob
ligatur de iuregen. fuiſſet efficax, ut per manum re
giam exigeretur ab inuito. communiter Doct. vt
dicunt Soc. hic col. ij. & Rip. nu. xxxix. cõcludũt
ꝙ ſic, moti, quia pactum tollit obligationem effica
cem

cem de iuregent.l. ſtichum.§. naturalis infra de ſo
lutio.igitur etiam inducet obligationē naturalem
efficacem de iuregen. Solutio, iſta cōſequentia nō
tenet,qm̄ facilius tollitur obligatio,quã inducatur
l. arrianus.ff.de act.& ob. Accedit quia licèt defe-
ctus æquitatis naturalis ſemper operetur vt tolla-
tur naturalis obligatio efficax , non tamen exiſten
tia æquitatis naturalis ſemper operatur,vt induca
tur naturalis obligatio efficax de iuregen. vt dictũ
fuit ſupra in euidentialibus . Adducunt ſecundò,
quia ad hoc vt quid dicatur debitum naturaliter,
requiritur,ꝙ de iuregen. ex neceſsitate debeatur.l.
cum amplius.§. is natura debet infra de reg.iu. Sed
eſt ſolutio,ꝙ ſenſus huius dicti non eſt,ꝙ pro qua
cunq; obligatione naturali cōpetat remedium iu-
riſgen.quoniã hoc eſt manifeſte falſum , quia ſunt
plures obligationes naturales , quæ de iuregen.ab
inuito non exigebantur,vt dixi ſupra in euidentia
libus : Sed ſenſus eſt ꝙ propriè illud dicitur natu-
ra debitum,quod de iuregen. poſſet ab inuito exi
gi . Vnde per id non ſequitur, ꝙ quælibet obliga
tio naturalis poſsit exigi ab inuitò Adducunt etiã
authoritatem Bar. in.l. frater col.iiij.ff. de cond.in
deb.qui ſecundum eos dicit,ꝙ pro quacunq; obli
gatione naturali foret miniſtrata illa manus regia
de iuregen.ſed Bar.hoc nō dicit,ſed ſolùm hoc , ꝙ
obligationes naturales non exequebantur alio re-
medio, quam per poteſtatem regiam . Adducunt
etiam,quia conuentio,licet nuda, dicitur conuen-
tio iuriſgent.l.iuriſgentium in prin.igitur exigeba
tur per remedia iuriſgentium.d.l.iuriſgentiũ. Sed
eſt ſolutio ꝙ iſta conſequentia tenet in ijs conuen
tionibus , quæ dicuntur de iuregent. ea ratione,
quia illo iure ſunt inſtitutę & factę efficaces,de qui
bus etiam loquitur tex.in.l.ex hoc iure, ſupra de iu
ſticia & iure,Non autē in ijs,quæ dicuntur ſolũ de
iuregē.eo reſpectu quia gētes illis vtãtur , nō quia
ſine inſtitutę per cōſtitutiones iuriſgentiũ,vt dictũ
fuit.s.& propterea nō tenet dicta cōſequentia in
conuentione nuda, quia dico, ꝙ eſt de iuregē.ſolũ
quo ad vſum,nō quia ſint per cōſtitutiōes iuriſgē-
tiũ inſtitutæ,qm̄ inſtitutę ſunt ſolùm illę,quæ tran
ſeunt in ſpeciale nomen cōtractus.d.l. ex hoc iure.

Cōtrariam opinionem tenuerunt Alex.in.d.§.
ſed cũ nulla,Rui. hic col.i.& Alcia. Adducũt, quia
de iuregē. erat differētia inter conuētiones nudas,
& illas q̄erant nudæ.d.l.iuriſgē.Et differentia non
pōt eſſe in aliquo,niſi quia nuda eſſet inefficax,alia
verò efficax.Sed ad iſtud reſpōdent tenētes cōmu
nē,ꝙ iſta differētia nō ꝓcedebat de iuregē.ſed ſolũ
procedit de iure ciui.ꝓpꝑea actiones . Adducunt ſe
cundò, ſi fuiſſet dicta obligatio efficax de iuregē.
neceſſario mediante edicto prętoris,quod appro-
bat pacta nuda,ſcã fuiſſe efficax ad ꝓducēdũ actio
nē,quia actiones ſunt ſubrogatæ in locũ dictę ma-
nus regię.d.l.ij.Aret.in rub.extra de accuſ.in fi.Cō
ſequētia patet,quia alias approbatio pactorũ facta
ꝑ edictũ p̄toris fuiſſet ſuperflua,cōtra.l.ſi quãdo.s.
de leg.i.Ad hoc eſt ſolutio,ꝙ approbatio prętoris
profuit, vt ex illo pacto daretur exceptio,quæ nō
cōpetijſſet ex pacto iuxta conſtitutiones iuriſgen.
vt infra declarabitur.Quid dicendum?

Ego dico ꝙ iſta opi. eſt vera, & indubitata , vt
dictã obligationē naturalē, qua quis obligatur ex
promiſſione per pactum, non fuiſſe efficacē, vt ab
inuito exigeretur, & probatur per tex.in.l.i.s. de re-
rum permu. & in.d.l.ex hoc iure:dũ dicũt nō eſſe
conſtitutam aliquam obligationē ex nudo conſen
ſu, præterquã in conuentionibus nominatis.

Nec placet ſol. Doc. qui intelligunt illum tex.
nō in obligatione naturali tantum, ſed ēt in ciuili,
ex quo clarum eſt ꝙ ex nudo cōſenſu quis obliga-
tur naturaliter,quia hæc ſolutio violat & reſtrin-
git illum text. qui ſimpliciter & indiſtinctè loqui-
31 tur , verùm ſenſus † illius tex. eſt,ꝙ per aliquã di-
ſpoſitionem non ſit conſtituta obligatio ex conſen
ſu,adeo quòd licet quis ex conſenſu obligetur na-
turaliter , tamen ipſa obligatio nō fuit recepta nec
redacta ad pręcepta neceſsitatis per aliquã cōſtitu-
tionem.vñ ſequitur,ꝙ non poſſet ab inuito exigi
de iuregen. vt dictũ fuit ſupra in euidentialibus.

Accedit,quia ſi iſta obligatio fuiſſet efficax,vt ꝑ
remedia iuriſgē. potuiſſet exigi ab inuito,vtiq; de
iure ciui.daretur actio,quia,ut ſupra dictũ fuit in .iij.
euidētiali,oēs cōuentiones efficaces de iuregē.ſunt
ēt efficaces de iu.ciui.ſed cōſequēs eſt falſum , igitur
& antecedens. Præterea nullibi cautũ reperitur,ꝙ
iſta obligatio ,qua quis ex ſua ꝓmiſsione & cōſen
ſu obligatur,ſit redacta ad pręcepta neceſsitatis ꝑ
conſtitutiones iuriſgē.ita,vt apud oēs gētes exigatur
ab inuito,igitur,nec nos iſtud debemus dicere , quo
argumēto vtitur tex.in.l.i.ſupra de ſenatoribus .
Vltimò ſi iſta naturalis obligatio ex ꝓmiſsione fa-
cta ꝑ pactũ nudũ fuiſſet efficax de iuregē. igitur ēt
fuiſſet efficax donatio facta per pactũ nudũ, ſed cō
ſequēs ē falſum,quia donatio fuit īducta de iure ci
uili,ut noi.Inſtit.de don.in prin.igitur & añtecedens.

Tertia eſt dubitatio. Quid circa huiuſmodi pa-
32 ctum nudũ † de nouo induxit edictum prætoris,
quò cauetur pacta ſeruari. Huic q̄ōni r̄ñdeo,ꝙ at-
tenta opi. de qua.s. videlicet ꝙ obligatio natura-
lis , qua quis ex promiſsione ſeu pacto obligatur,
non eſſet efficax de iuregen.ꝙ per edictum præto
ris erit facta efficax,vt poſsit ab inuito exigi, & li-
cet non poſsit exigi per remedium actionis , quæ
non datur ex pacto,nec ēt per illam manum regiã
quia eſt ſublata,tamen poteſt vigore ipſius edicti
exigi per alia remedia iuriſgen. videlicet per reme
dium compenſationis,cum ſit , & dici debeat poſt
edictum propriè naturaliter debitum.l.etiam.s.de
compenſatio. Sed & iſtud quo ad pactum obliga
torium. Attenta vero alia opinione cōi circa iſtud
pactum obligatoriũ nihil induxiſſet. Sed circa pa
ctum liberatorium,videlicet pactum de non petē
do induxit de nouo,ut pariat exceptionem.l. iuriſ
gentium in prin.&.§. igitur nuda.&.l.ſi vnus.§.pa
ctus ne peteret infra de pac. Et ſi diceres, ꝙ imò ēt
de iuregen.circunſcripto ædicto prætoris pareret
exceptionem,quia æquitas pacti de non petendo
eſt potens ad tollendum naturalem obligationē.d.
l.ſtichum.§.naturalis infra de ſolu. propterea pro-
ficeret etiam ad exceptionem,quia exceptio funda
tur ſola æquitate.l.qui æquitate.s. de excep. doli:
declarat Bar.in.d.§. pactus ne peteret.Reſpondeo
ꝙ pactum de iuregen. non produxiſſet exceptio-
nem,ex quo exceptio eſt actionis excluſio.l.ij.ſu-
pra de excep. Et propterea non poterat eſſe de iu-
regen, cũ illo iure non eſſet actio , & priuatio prę-

ſupponit habitum.l. manumiſsiones.§. de iuſti. & iure. Fateor quidem ꝙ illud pactum directò liberaſſet debitorem,quia tollit illam naturalem obligationem de ſoluendo.d.§. naturalis: Tamen poſt quã ius ciuile induxit illam obligationem ciuilem de ſuſcipiendo iudicium & actionem, quæ nõ tantum ſuſtinetur æquitatis vinculo, ſed ẽt de rigore iuris ciuilis,pactũ ipſum circunſcripto edicto prętoris non prodeſſet ad exceptionem pro excluſione actionis,& ad tollendum ciuilem obligationẽ. Nam licet dicatur ꝙ non datur exceptio, niſi vbi ſubſit æquitas.d.l. qui æquitate, non tñ dicitur ꝙ quælibet æquitas proſit ad exceptionẽ (gratia exẽpli) ſubeſt etiam æquitas poſt biennium, ut poſſit opponi de non numerata pecu. & tñ illa æquitas non prodeſt ad hoc, vt poſt biennium cõpetat dicta exceptio. Ex quibus ſequitur,ꝙ pactum de nõ tenendo etiam circunſcripto ædicto prætoris,tollit obligationem naturalem. Tñ hanc efficaciã tollendi actionẽ & obligationem ciuilẽ per medium exceptionis ſuſcepit ex prætoris ædicto.

33 Quarta eſt dubitatio,† quare approbatio pacti facta per ædictum prætoris non efficiat ꝙ ſit efficax ad producendum actionem de iuregen.§.igitur nuda,&.d.§. quinimo,cum tamen prima faciæ videretur dicendum oppoſitum,attento ꝙ ædictũ prętoris eſt pars iuris ciuilis.§.prætorum. Inſtit. de iure natu.& confirmatio conuentionis facta per legẽ facit illam efficacem ad producendum actionẽ & obligationem ciuilẽ.l.legitima.ſ.de pac. Accedit, quia confirmatio conſtituti facta per ædictum prętoris facit ꝙ producat actionem & obligationem ciuilem.§. de conſtituta.Inſtitu.de actio.l.prima & per totum ſupra de conſti. pecunia.attento etiã ꝙ confirmatio conſtituti fuit facta per illammet rationem,quia graue ſit fidem fallere, quia congruũ ſit fidei humanæ ſeruare ea quæ placuerũt.d.l. prima ſupra de conſtituta pecu. propter quam facta fuit confirmatio pacti.l.prima ſupra de pactis. Hoc ab alijs in ſpecie non declaratur.Dicendum eſt tamen rationẽ eſſe,quia confirmatio pacti fit per hæc verba,pacta ſeruabo,& hęc verba nõ includũt quòd ſeruetur pactum,niſi per illa remedia,quæ ſunt de partium intentione tempore pactionis, quia ſi dares aliud remedium præter & vltra partium intentionem nõ ſeruares pactum,ſed tranſgrederis:vnde cum cenſeatur non eſſe de partium intentione quòd detur actio ad id, quod fuit promiſſum per pactum,propterea dicta confirmatio nõ includit, quòd ex hoc pacto actio detur.

34 Hinc videmus,† quòd licet quis per ſtipulationem promiſerit ſeruare id,quod promiſsit per pactum nudũ,tñ ex dicta ſtipulatione nõ datur actio quando fuit ex interuallo ante uel poſt pactum celebrata,ſed requiritur quòd incontinenti ante vel poſt pactum ſit celebrata,ad hoc vt ex ea cogi poſſit.l. petens.C.de pactis. Et nulla alia ratio poteſt aſsignari niſi quia illa ꝓmiſsio per ſtipulationẽ de ſeruãdo pacta intelligitur per ea remedia, quæ fuerunt de partium intentione tempore pacti,non autem per alia. Quæ ratio ceſſat in confirmatione conſtituti. Nam non fuit facta per illa verba,Promiſſa ſeu conſtitutum ſeruabo, Sed per alia videlicet (ſi appareat eum qui conſtituit neq; ſoluere neq; feciſſe &c. reum ſatisfacere cogam) vt habetur in.l.ſi duo.§.i. ſupra de conſtitu. pecu.Hæc tamen reſolutio habet duas difficultates. Prima eſt in demonſtrando,ꝙ in celebratione pacti nudi de partium intentione non ſit,ꝙ pro illo detur actio, & promittens obligetur ad ſuſcipiendum iudiciũ, de quo ſtatim dicemus. Alia eſt, quia confirmatio pacti facta per Ius canonicumẽ per eadem verba, videlicet, pacta ſeruentur.c.i.extra de pac. Et Tñ illa operatur ꝙ ex pacto detur actio,ſecundum magis cõem opi. Docto. vt dicit Fel. in.d. c.i. & Iaſ. in.d.l.iurigen.§. ſed cum nulla. Sed ad iſtud patebit ſolutio ex ijs quæ ſtatim dicemus.

35 Quinta eſt dubitatio, † qua ratione nec Ius prætorium,nec ciuile approbauit nudam cõuentionẽ ad effectum,vt produceret actionem & obligationem ciuilem,prout approbauit alias cõuentiones, quæ aſſumunt ſpeciale nomen cõtractus.Hæc quęſtio eſt admodum ſubtilis & vtilis,Et ex intelligẽtia huius quæſtionis reſoluuntur(iudicio meo)ferè omnes difficultates, quæ habentur in materia pactorum,& in materia præſentis rubricæ. Videbatur.n. prima facie dicẽdum,ꝙ nulla ſubſit ratio, quare nudæ conuentiones non eſſent approbãdæ ad effectum actionis,prout aliæ, quæ habẽt ſpeciale nomen contractus,ex quo leges imponuntur rebus non autem nominibus.l.ij.ad.ſi.C.cõia de leg. Variæ Tamẽ aſsignantur rõnes per Doc. quæ nec veræ ſunt,nec concludunt. Aliqui.n.dicunt rõnẽ eſſe,quia lex non præſumit animum deliberatum in paciſcẽte,cum pactum incipit ab oblatione,quę ſæpiſsimè ſolet fieri, quia exiſtimant ꝙ non acceptabitur,ita Cuma. Paul. Bal. Nouellus & cõmuniter Mod. hic,qui propterea inferunt ꝙ daretur actio ſi pactum eſſet geminatum,quia conſtaret de animo deliberato promittentis. Sed hæc ratio nõ eſt vera,quia ſi inductum fuit ꝙ pactum proſit ad compenſationem,& prætor diſpoſuit ꝙ ſeruaref, qũo volumus negare ꝙ lex non præſumat aium deliberatum.Qũo etiam negari poſſumus,quin cõſtet de animo deliberato,attento ꝙ ſecuta acceptatione promittens non reuocauit illico promiſsionem & oblationem ſuam, ſed in ſnia permanſit, quod multomagis dicendum eſt, vbi præceſsit interrogatio,& ſecuta ſit reſponſio, ſed non animo ſtipulandi.nã etiam in caſu iſto non datur actio.l. iuriſgentium§. quod ferẽ.ſ. de pac.non etiam euacuat difficultatem,non enim aſsignatur rõ diuerſitatis,quare magis præſumatur animus deliberatus in conuentionibus habentibus ſpeciale nomen cõtractus, quam in alijs quæ non habẽt. Et quod iſti dicunt de pacto geminato eſt falſum,vt infra dicemus. Quidam alij dicunt rationẽ eſſe,quia cõuentiones nudæ non aſſumunt ſpãle nomẽ cõtractus, ſed conſtituunt contractum innominatũ non correſpectiuum:ita Crot.hic col.i.&.ij.Sed hoc dictũ non reſoluit quæſtionem. De hoc enim quærimus quare conuentiones nudæ & innominatæ nõ fuerint approbatæ ad effectum actionis. Quidam alij dixerunt rationem eſſe,quia conuentiones nudæ permanent in puris & incorruptis terminis naturalibus. Et ideo non ſunt aptæ ad productionem actionis,ita Ange.in.l.ſi certis annis.C.de pac.Hęc rõ non euacuat difficultatem,quæ conſiſtit in hoc,

quare

quare Ius ciuile ſeu prætorium non approbauerit
conuentionem nudam quo ad effectum producē-
di actionem,ſed illam dimiſſerit in terminis natu-
ralibus. Non etiam hæc ratio videtur vera, quia
conuentio nuda fuit approbata,& habuit fomen-
tum ex prætoris ædicto de quo in.l. iuriſgētium.§.
prætor ait ſupra de pac. Et iccirco non videtur ve
rum ꝙ remanſerit in puris & incorruptis terminis
36 naturalibus.Hoc aduerte,†quia pro intelligētia &
declaratione dictæ rationis oportet altius exordi-
ri.Et prius debes ſcire,ꝙ duplici mō lex approbat
conuentiones ad effecium vt actio detur. Primò
dum approbat & roborat ipſam conuentionem,
ita vt illa ſit efficax ad producendum obligationē
ciuilem & actionem,& iſtud eſt regulariter in om-
nibus conuentionibus nominatis. Nam ex illis ꝑ
ducitur & naſcitur obligatio & actio, & ex illis
obligamur,vt.d. tex.in.l. obligamur ſupra tit.i.
Et in.l.iuriſgentium in prin.ſ. de pac. Secundò dū
approbat conuentionē,non vt ipſa conuentio ſit
efficax ad producendum obligationem ciuilem &
actionem,ſed vt ex legis iuriſdictione & authorita
te inducatur actio & obligatio ciuilis propter di-
ctam conuentionem. Exemplum eſt in approba-
tione pacti nudi pro donatione facta per.l.ſi quis
argentum.C.de don. Approbatur.n.non vt ex ip
ſo pacto actio naſcatur, & producatur, ſed ꝓpter
ipſum pactū lex ex ſua iuriſdictione inducit actio-
nem,quæ dicitur condictio ex lege, ut notabiliter
declarant Bar.& alij in.l.legitima.ff. de pac. Idem
Bar.in.l.i.ff.de condic.ex lege,& iſto caſu dicimur
magis obligari ex lege,quā ex pacto.l.obligamur.
ſ.tit.i.Exemplum etiam eſt in actionibus,quas prę
tor ex ſua iuriſdictione induxit,ut eſt actio de cō-
ſtituta pecunia.§. in perſonā quoq;, Inſti.de actio.
Iſtæ.n. non dicuntur naſci ex conuentione,ſed pro
ponūtur ex iure honorario,et ex prætoris iuriſdi
ctione,vnde non dicuntur eſſe ex cōuentione. d.l.
obligamur.§.i. Ex hoc ſequitur, ꝙ de duobus eſt
inquirenda ratio. Primò quare lex non approba-
uerit conuentionem nudā,vt ex ea poſſet produci
obligatio,& actio.Secundò quare ſaltem non ap-
probauerit,quo ad effectum,vt propter ipſam cō
uentionem ex legis iuriſdictione,& authoritate in
37 duceretur obligatio ciuilis & actio. Debes † etiam
ſcire ꝙ ex conuentione naſcitur & producitur ob
ligatio ex ea ſolū cā,ex qua partes intendunt obli-
gari non ex alia(gratia exempli) in ſtipulatione,
quia partes intendunt obligari ex verbis, propte-
rea ex ipſis,veluti ex ſua cauſa, oritur obligatio &
obligantur.l.iij.in.fi.ſupra ti.i.&.§. ſed hæc ſolem-
nia,Inſti.eo.l.omnes.C.eo.l. iuriſgentium §.quod
ferè ſupra de pac.& ſimiliter ſi intendunt obligari
ex eo contractu,qui re celebratur,ex illo met cōtra
ctu,& ex illo rei interuentu oritur obligatio,& ob
ligantur. Sic etiam vbi intēdunt ex eo contractu,
qui conſenſu contrahitur,obligari,ex illo met con-
tractu, & ex illo conſenſu obligatio oritur, & ob
ligantur.d.l. obligamur in prin. Similiter quia in
contractu innominato partes agunt ꝙ ex ipſo im
plemento inducatur obligatio,propterea ex ipſo
implemento,veluti ex cā,oritur obligatio,& par-
tes obligantur,vt eſt caſus in.l. iuriſgentium.§.i.ſ.
de pac. ibi.n.dr̄,ꝙ in implemento ſit cōtractus ex
quo naſcitur obligatio.Eſt etiā tex.in.l.i. ſupra de
rerum permu. in illis verbis(ex retradita initium
præbet obligationi) & in.l. naturalis.§.i.& per to
tam illam legem ſupra de præſcrip. ver. Nam dū
in prin.d.l. ponitur qō,quis contractus ſit quādo
conuentum eſſet de manumittēdo filium tuum vt
manumitteres meum & è conuerſo,& in fi.d.l.de-
ciditur,ꝙ illa conuentio pertinet ad cauſam contra
ctus, facio vt facias,qui perficitur in ipſo imple-
mento,neceſſario ſequitur ꝙ ex ea cauſa implemē
ti,ex qua partes intēdunt obligari, cōtractus perfi
ciatur & oriatur obligatio, de quo latius dicemus
infra circa materiam contractus innominati corre
ſpectiui. Et iſtud non poteſt habere difficultatem.
Debes etiā ſcire,ꝙ ad effectum vt illa cauſa ex qua
partes intendunt obligari poſsit eſſe habilis ad pro
ducendum obligationem ciuilem,& actionem,re-
quiritur ꝙ ad inducendum illam cauſam concur-
rat non ſolum actus debitoris ſed etiam creditoris
aliàs ſi induceretur ſolum ex actu ipſius debitoris,
nullo modo ex illa cauſa poſſet oriri obligatio ci-
uilis,& actio. Iſtud patet ex eo quia in omnibus ca
ſibus in quibus ex partium cōuentione oritur ob-
ligatio ciuilis & actio,ſemper ad inducendum illā
cauſam, ex qua partes intendunt obligari,concur
rit actus vtriuſq;. Exemplum in ſtipulatione,ad in
ducendum illam cauſam verborum ex qua inten-
dunt partes ſe obligare,concurrit non ſolum actus
promiſſoris ſed etiā ſtipulatoris. Similiter in alijs
conuentionibus quæ habent ſpeciale nomen con-
tractus ad inducendum illum contractum ex quo
partes intendunt ꝙ obligatio producatur,concur
rit conſenſus,& factum vtriuſq;. Et iccirco dicitur
habilis ad producendum actionem,& obligationē
ciuilem. Similiter ad inducendum interuentū rei
per quem partes intendunt ꝙ obligatio & contra
ctus,qui re celebratur,inducatur,concurrit factum
vtriuſq;,ex quo datio ſeu traditio ꝑ factū vtriuſq;
videlicet dantis & recipientis explicatur, propte-
rea eſt habilis ad producendum obligationem ci-
uilem & actionem. Similiter in eo contractu, do
vt des, ſeu do ut facias,quia ad inducēdum cauſam
dicti implementi,quod ſit per dationem, cōcurrit
factum vtriuſq;, propter ea eſt habilis ad inducen
dum ciuilem obligationem,& actionem.d.l. iuriſ-
38 gent §.i.d.l. naturalis.§.i. Ex oppoſito † videmus
ꝙ in eo contractu innominato,facio vt des, quan
do implementum incipit à facto,ex quo facto par
tes agunt ꝙ inducatur cōtractus & obligatio,quia
in illo implemēto facti nō interuenit factū vtriuſq;
ſed ſolum facientis propterea illa cauſa non eſt ha-
bilis ad producendum obligationem ciuilem, &
actionem præſcriptis verbis,verum ſolum in ſub
ſidium ex legis iuriſdictione datur actio de dolo,
d.l. naturalis.§. quod ſi faciam ſupra de præſcrip.
ver. Et in illo contractu facio vt facias, iccirco na-
ſcitur,& obligatio ciuilis & actio,quia videtur mā
datum inter eos interueniſſe, & actum videtur ꝙ
non ſolum ex ipſo implemento, ſed etiam ex man
dato inducatur contractus & obligatio,in quo mā
dato concurrit cōſenſus,& factum vtriuſq;, vt eſt
caſus in dicta.l. naturalis.§. ſed ſi faciam ſupra de
præſcrip. verb. vbi dicitur,ꝙ datur actio præſcri-
ptis verbis ad ſimilitudinem mandati.

Iſtud etiam dictum probatur optima & conclu
39 denti ratione, quia factum † vnius non poteſt cau
ſare aliquod ius in perſona alterius, nec ė contra,
& ideo cauſa obligationis quę inducitur ſolum ex
facto debitoris non poteſt inducere actionẽ in per
ſona creditoris, & per conſequens nec etiam obli
gationẽ ciuilem, quæ non poteſt induci ſine actio
ne, cum ſit correlatiua ad actionem. Et ſimiliter cã
obligationis, quæ inducitur ex ſolo facto credito-
ris, non poteſt inducere ſeu cauſare obligationem
ciuilem in debitore, & per conſequens nec ẽt actio
nem in creditore, quia non poteſt eſſe, niſi in reo
ſit inducta obligatio ciuilis. Neceſſe eſt igitur ad ef
fectum vt aliqua cauſa poſsit eſſe habilis ad cauſan
dum obligationem ciuilem in debitore & actionẽ
in creditore, ꝙ in inducendo dictam cauſam con-
currat factum vtriuſq;. Hinc eſt ꝙ lex dixit illã cau
ſam obligationis, quæ eſt vltro' citroq;, id eſt quæ
facto vtriuſq; paciſcentis explicatur, eſſe cõtractũ,
vt eſt caſus in. l. labeo la. ij. §. contractum infra de
ver. ſig. ſecundum intellectum quem infra declara-
bo circa articulum ſtipulationis in. 5. qõne. Ex iſtis
40 † apparet de ratione quare ex promiſsione facta p
pactum nudum non poſsit conſtitui actio ſeu obli
gatio ciuilis nã ratio eſt quia non interuenit in dia
cta promiſsione cauſa, quæ poſsit eſſe habilis ad in
ducẽdum actionem, & obligationem ciuilem, hoc
eſt quod expreſſe dicit tex. in. d. l. iuriſgen §. ſed cũ
nulla. Rõ verò quare cauſa illa non poſsit eſſe ha-
bilis eſt, quia illa cã, ex qua agitur ꝙ oriatur obliga
tio, inducitur ex ſolo facto promiſſoris, & ad indu
cendum illam cauſam non concurrit factum credi
toris. Declaro is qui promittit per pactum nudũ,
non promittit principaliter ut faciat pactum, & ut
deinde ex ipſo pacto cauſetur & inducatur obliga
tio, ſed promittit vt immediate ex ſua promiſsio-
ne obligetur, & in illa promiſsione & conſenſu p
miſſoris, ex quo ſolo promiſſor intendit ꝙ induca
tur, & cauſetur obligatio, concurrit ſolum factum
promiſſoris, propterea non poteſt eſſe cauſa habi-
lis ad producendum actionem in perſona credito-
ris, non. n. agitur, vt ex ipſo pacto, & ex conſenſu
vtriuſq; inducatur obligatio, vt eſt caſus in. d §. ſed
cum nulla, & in. d. §. igitur nuda, & in. l. i. ſupra de
rerum permutatio. & ſupra dixi. Ex prædictis pa-
tet de ratione differentiæ inter conuentiones, quæ
habent ſpeciale nomen contractus, & nudas: nam
quia in conuentionibus nominatis partes conue-
niunt principaliter vt faciant illum contractum, &
intendunt ꝙ ex illo contractu naſcatur & induca-
tur obligatio, in quo concurrit factum vtriuſq;.
Iccirco fuerunt approbatæ quo ad effectum, vt ex
ipſis poſſet actio produci, quia interuenit cauſa ha
bilis ad producendum actionem in perſona credi-
toris, & ciuilem obligationem in perſona debito-
ris, ſed quia in pactis & conuentionibus nudis par
tes conueniunt, vt principaliter & immediatè ex
promiſsione & conſenſu debitoris inducatur obli
gatio, in quo verſatur ſolummodo factum promiſ
ſoris, propterea non fuerunt approbatæ quo ad ef
fectum, vt ex ipſis poſsit produci actio & obliga-
tio ciuilis, quia non interuenit cauſa habilis ad pro
ducendum actionem, vnde apparet ꝙ differentia,
quæ eſt inter conuentionem quæ aſſumit nomen
contractus, & nudam non cõſiſtat ſolum in nomi-
ne, ſed etiã in re, quia in cõuentione nominata agi
tur ꝙ obligatio oriatur ex cauſa in qua verſatur fa
ctum vtriuſq;, vt ex ipſo cõtractu, & quæ propte
rea eſt habilis ad cauſandam actionem in credito-
re, & ſecus eſt in cõuentione nuda, vt dictum fuit:
Et propterea patet non obſtare tex. in. l. ij. C. com-
munia delega. de quo ſupra oppoſitũ fuerat. Hinc
etiam patet quare text. habeat ita pro abſurdo ꝙ
ex pacto nudo naſcatur actio, vt pręſupponit tex.
in. d. l. iuriſgen. §. vt puta vbi hæc verba reiteran-
tur, ne ex pacto naſcatur actio, abſurdum quippe
eſſet admittere ꝙ ex illo naſceretur actio, cum cau-
ſa, ex qua pars intendit ſe obligare, non ſit habilis
ad producendum actionem in perſona creditoris.
41 Habes etiam quando pactum † ſit & cenſeri de-
beat nudum, & quando non ſit nudum. Nã patet
tunc eſſe nudum quãdo cauſa ex qua agitur, ꝙ ob
ligatio inducatur non ſit habilis ad producendum
actionem, ex quo in illa concurrit ſolummodo fa-
ctum debitoris, quod etiam præſupponit tex. in.
d. §. ſed cum nulla, non autem erit nuda, ſed veſti-
ta (vt vtar verbis Doc.) quando cauſa, ex qua agi-
tur ꝙ inducatur obligatio, ſit habilis ad producen
dum actionem ex quo in illa concurrat factum
vtriuſq;.

Contra prædicta tamẽ videntur obſtare aliqua
quæ tamen re vera non obſtant. vt infra dicemus
declarando quæ ſit vera & concludens ratio qua-
re conuentiones nudæ non fuerint approbatæ ad
effectum vt ex ipſis poſſet produci & cãri obliga-
42 tio ciuilis & actio. Nunc ſupereſt † vt declaremus
aliud, videlicet quare ſaltem non ſint approbatæ
quo ad effectũ vt ex legis vel prætoris iuriſdictio-
ne propter ipſam conuentionem actio daretur, &
ſic vt propter cõuentionẽ ex legis vel pretoris iu
riſdictione & auctoritate induceretur obligatio ci
uilis & actio. Et quo ad iſtud dico rationẽ eſſe quia
lex pręſumit quod in promittente per pactum &
conuentionem nudam non ſit animus deliberatus
de ſe obligando ciuili obligatione, videlicet de ſu-
ſcipiendo iudicium & actionem, & propterea per
legem & prætorem non debuit induci obligatio
ciuilis & actio præter & vltra partium intentionẽ
quia actus agentium non debent operari aliquid
vltra eorũ intentionem. l. non omnis ſupra ſi cer.
pet. Nam cum agitur ab ipſo promittente ꝙ obli-
gatio inducatur ex ea cauſa, quę non eſt habilis ad
cauſandum actionẽ in perſona creditoris, quia in
ea concurrit ſolum ipſius promiſſoris factum, pro
pterea non poteſt præſumi ꝙ in eo ſit cõſenſus de
ſe obligando ciuili obligatione ad ſuſcipiendũ iu-
dicium, & actionem. Et ſi diceres contra, quia ſu-
pra fuit concluſum in promittente per pactum nu
dum adeſſe deliberatum conſenſum. Reſpondeo
adeſſe quidem deliberatum conſenſum, quo ad na
turalem obligationem, videlicet quo ad illam ob-
ligationem de ſoluendo illud quod promittit, ſed
negatur adeſſe conſenſum deliberatum quo ad ob
ligationem ciuilem id eſt, quo ad illam obligatio-
nem de ſuſcipiẽdo iudicium & actionẽ, quia iſtud
non eſt compræhenſum in promiſsione nec in pa
cto, eo maximè quia cauſa ex qua voluit obligari
non eſt habilis ad producendum actionem in per-
ſona

ſona debitoris,& ideo quamuis præcedat interrogatio & ſequatur reſponſio ſed non animo ſtipulandi,id eſt nõ ſe obligandi ex verbis & cauſa verborum,ſed ſolum ex conſenſu & promiſſione ipſius promiſſoris, non põt præſumi adeſſe animũ deliberatum ad ſe obligandum obligatione ciuili, & de ſuſcipiendo iudicium ſeu actionem.l.iuriſgẽtium.§. quod ſere, ſupra de pactis,in alijs uerò cõuentionibus p̃ſumitur conſenſus deliberatus quo ad obligationem ciuilem, quia agitur ꝙ obligatio naſcatur ex cauſa quæ ſit habilis ad producendum actionem vt ſupra dixi. Et hoc modo declarando poſſet recipi illa prima ratio Doc. ſupra aſsignata, qui dicebant non dari actionem ex pacto,quia nõ præſumitur animus deliberatus in promittẽte,nã ſi dicimus non eſſe animum deliberatum quo ad illam ciuilem obligationem de ſuſcipiẽdo iudiciũ ſeu actionem,vt ſtatim dixi. Ratio erit vera, & cõcludens,& euacuabit difficultatem. Sed ſi dicimus non eſſe,vel non præſumi animum deliberatum quo ad illam obligationem naturalem de ſoluẽdo id quod fuit promiſſum, Ratio prædicta non eſſet vera,nec euacuaret difficultatem, ex quo ad iſtam obligationem de ſoluendo non minus adeſt cõſenſus deliberatus in promiſsione per pactum nudũ quam in alijs conuentionibus ſeu contractibus.

43 Ex prædictis patet† ꝙ in promiſsionibus, quæ fiunt per pactum non præſumitur,ꝙ intentio promiſſoris ſit de ſe obligando ad ſuſcipiendum iudicium ſeu actionem,Ex quo colligitur ratio quare illa verba edicti prætoris,videlicet ꝙ pacta ſeruẽtur, non includant ꝙ propter pactum ſeu conuẽtionem detur actio, Et ſimiliter quare in illa ſtipulatione de ſeruando pactum interpoſita ex interuallo ante uel poſt pactum non videatur actum ꝙ pro his,quæ ſunt in pacto promiſſa,detur actio,ut eſt caſus in.l. petens.C.de pac. arguendo à contrario ſenſu,vt etiam ſupra fuit declaratum. Hinc in-

44 fero † ꝙ omni caſu quo quis in promiſsione quæ ſit in ſimplici pacto intendit ſe obligare ex ea cauſa,quæ ſit habilis ad producendum actionem, ſemper dabitur ex dicta promiſsione actio. Exemplũ in.l.ſi.C.ad.l.falcid.quando hæres per ſimplicem cautionem promittit ſoluere integra legata relicta in teſtamento,quia hoc caſu cogitur etiã per actionem ad præſtanda integra legata,vt ibi dicitur.Nã ratio huius eſt,quia conſenſus fuit de ſe obligando ex cauſa ipſius teſtamenti ad ſoluendum integra legata,ex qua cauſa ipſius teſtamenti ſolet oriri obligatio ciuilis,& actio,& icirco præſumitur ꝙ in p̄miſſore ſit animus deliberatus quo ad ciuilem obligationem, & per conſequens datur aduerſus eũ actio, Non autem dicẽdum eſt rationem eſſe quia in caſu.d.l.ſi.ſit obligatio geminata prout aliqui ſunt arbitrati,& male,ut infra declarabitur.Exem

45 plum etiam eſt vbi quis † diceret promitto ex cauſa ſtipulationis tibi decem,& tu acceptares. Nam licet iſto caſu nõ interueniſſet vera ſtipulatio,quia non præceſsit interrogatio, tamen quia fuit cõſenſus de ſe obligando ex cauſa ſtipulationis, & ex ea obligatione quæ ſolet oriri ex ſtipulatione,propterea daretur actio,& obligaretur ciuiliter ipſe promiſſor, prout latius declarabo in.l.i. in princ. infra eod.

46 Iuxta † tamen prædicta ſunt plures difficultates quæ indigẽt reſolutione. Nam primò videtur falſum id quod ſupra dixi, non eſſe pactum nudum quando interuenit cauſa,quia in pacto interpoſito ex cauſa tranſactionis adeſt cauſa ipſius tranſactionis,& tamen eo non obſtante dicitur & eſt nudũ. l. ſiue apud acta.C. de tranſac.l.cum proponas.C. de pact. Similiter in cõtractu,facio ut des,adeſt cauſa, immo fuit ſecuta ex quo factum interuenit, & tamen conuentio eſt nuda,non.n.agitur ex conuẽtione, ſed datur actio de dolo in ſubſidium.d.l.naturalis.§. quod ſi faciam ſupra de præſcri.ver.quinimo vbi nulla cauſa expreſſa fuerit in conuentione præſumitur cauſa donationis.l. cãpanus ſupra de ope. liber.adeo ꝙ non poſſumus dicere nõ eſſe pactum nudum vbi adeſt cauſa, quia hoc attento non eſſet dare caſum in quo eſſet pactum nudum. Hanc difficultatem mouent Doct.communiter in. d.l. iuriſgentium.§. ſed cum nulla,vt ibi per Alex. &.Iaſ. & circa eius reſolutionem multũ laborant nec tamen reſoluunt, Sed vera ſolutio eſt ꝙ deciſio.d.l. iuriſgentium §.ſed cum nulla & id quod.ſ. diximus eſſe videlicet pactum nudum quãdo nulla adeſt cauſa,& vbi adeſſet cauſa, pactum nõ eſſet nudum,non intelligitur de cauſa finali,vt ſic pactũ non ſit nudum quando ſubſit aliqua cauſa finalis propter quam pactum fiat,& ſit nudũ ſolùm quãdo nulla ſubſit cauſa propter quã pactũ fiat, quia tunc vix poſſet dari aliqua conuentio in qua non ſubeſſet cauſa donationis,uel tranſactionis ſeu alia cauſa, verum intelligitur de cauſa efficiẽte, ex qua naſcatur & producatur obligatio,& ex qua partes agant ꝙ obligatio inducatur & naſcatur, cauſa.n. efficiens,quæ cauſat & producit obligationem,differt à cauſa finali propter quã volumus obligari: Gratia exempli. In ſtipulatione cauſa efficiens,quę producit, & cauſat obligationem ſunt verba. Nã ex verbis obligamur,vt ſupra dixi.& cauſa finalis propter quam quis obligatur erit vel donatio,vel alia. Similiter in cõtractu,do vt des,cã efficiẽs quæ cauſat & producit obligationem erit ad implemẽtum ex parte mei. d.l.naturalis §. i. ſupra de præſcrip. ver. cauſa verò finalis propter quã dedi eſt illa, vt tu etiam des. Dum igitur dicitur in conuẽtione adeſſe cauſam tranſactionis,vel donationis, vel aliã,dico ꝙ eſt verũ: ſed ſunt cauſę iſtæ finales p̄p̄ quas quis intendit obligari,nõ autẽ cauſæ efficientes,quæ cauſant & producunt obligationem, & ex qua partes intendunt obligari: Iccirco nõ faciunt ꝙ pactum deſinat ẽſſe nudum. Erit igitur firma concluſio,ꝙ pactum ſit nudum quoties cauſa, ex qua partes intendunt ſe obligare, non ſit habilis ad producendum actionem.

47 Alia eſt difficultas qua ratione † ex pacto nudo pignoris detur actio,vt eſt caſus in.l.ſi tibi.§. de pignore ſupra de pactis,& i.l.i.ſupra de pig.act. Sed huic difficultati reſpondetur rationem eſſe, quia conuentio nuda conſtituit pignus, vt dicit tex.in. d.l.i. Et ex illo pignore oritur actio pignoratitia, Et licet tex.in.d.§. de pignore dicat, ꝙ de pignore iure honorario naſcitur ex pacto actio,tamen ſenſus horum verborum non eſt ꝙ immediatè ex ipſo pacto naſcatur actio,ſed ꝙ naſcitur immediatè ipſo pignore conſtituto per pactum. Hinc eſt ꝙ ſi

in conuentione non ſit conſtitutum pignus ſed ſo
lum ſit promiſsio de conſtituendo pignus ex di-
cta conuentione non daretur actio, vt dicit Pau. de
ca. in. l. qui autem. §. i. per illum tex. ſupra de con-
ſtit. pecu. Et ratio quare ſolus conſenſus debitoris
ſufficiat ad conſtituendum pignus. quamuis non
ſufficiat ad inducendum actionem perſonalem in
perſona creditoris eſt, quia ſolo conſenſu domini
conſtituitur ius reale ſeruitutis, vel aliud. l. in tra-
dendis in prin. ſupra communia prædiorum, quia
quis poteſt imponere legem rei ſuæ, quam vult. l.
legem. C. de pac. ſed non poteſt ſolus conſenſus de
bitoris inducere actionẽ perſonalẽ in ꝑſona credi-
toris, quia nil iuris habet in perſona creditoris.

48 Tertia eſt difficultas, † quę ſit ratio quare ex ſim
plici pacto dotis naſcatur actio, vt eſt caſus in. l. ad
exactionẽ. C. de dotis promiſſ. Sed ſolutio eſt cla-
ra, quoniam vbi eſt in ipſa conuentione expreſſa
certa ſpecies vel quantitas, conſtituitur in illa con-
uentione dos ipſa, & inducitur cõtractus dotis, &
propterea oritur actio, Et ideo vbi in ipſa conuen
tione non eſſet dos conſtituta, nec celebratus con-
tractus dotis, prout quando non eſſet expreſſa cer
ta ſpecies vel quantitas, non competeret actio, vt
eſt caſus in. l. i. C. de dotis promiſſ. Ratio enim de-
ciſionis illius text. ꝙ in caſu illo non agatur ex illo
pacto nudo, non eſt ea, quam arbitrantur Docto.
videlicet ne concurrãt duo ſpecialia, ſed Ratio eſt,
quia non fuit expreſſa certa ſpecies ſeu quantitas
in conuentione dandæ dotis, vnde non poteſt cẽ-
ſeri dos conſtituta in ipſa conuentione, ſed ſolùm
obligaſſe ad conſtituendum dotem. Et iccirco nõ
datur actio, vt aliàs latius declaraui in. l. prima ſu-
pra ſolut. matrimonio, & infra dicetur in ſexta du
bitatione principali.

Quarta eſt dubitatio, qua ratione lex induxerit
49 † quòd ex pacto nudo donationis daretur actio. l.
ſi quis argentum. C. de donatio. Hæc quæſtio nõ
eſt de eo quare naſcatur actio ex ipſo pacto dona-
tionis, quoniam clarum eſt quòd non naſcitur ex
pacto: ſolus enim conſenſus debitoris, ex quo agi
tur quod obligatio inducatur, nõ eſt habilis ad cau
ſandum actionem in perſona donatarij creditoris,
vt ſupra dictum fuit, ſed eſt de eo, quare ex legis iu
riſdictione & authoritate propter ipſum pactum
nudum donationis actio detur, vt declarant Bart.
& communiter alij in. l. legitima ſupra de pactis, et
idem Bar. in. l. prima. ff. de condi. ex. l. Ad quã qõ.
eſt facilis reſponſio, quòd ratio ſit quia conſtat de
voluntate & animo ipſius donantis, quòd pro di-
cta donatione competat actio & obligatio ciuilis.
Et ideo æquitas ſuadet dandam eſſe actionem per
legem, quia propter id nõ inducitur aliquid quod
ſit præter & vltra intentionem partium. Declaro,
dum per illud pactum nudum donator voluit fa-
cere ſeu perficere donationem, cõſtat quòd voluit
vel transferre dominium ipſius rei donatæ, vel ſal
tem actionem ad ipſam rem, quia propter id vide-
retur tranſtuliſſe ipſam rem. l. qui actionem infra
de regu. iu. quia donatio aliàs eſſe non poteſt, niſi
ſit datio vel tranſlatio doni. l. ſenatus. §. i. ſupra de
donat. ſed cum dominium non potuerit transferri
ſine traditione. l. traditionibus. C. de pac. neceſſa-
riò ſequitur volũtatem eius eſſe, quòd acquiratur
actio ad ipſam rem donatam: aliàs enim nullo mo
do poſſet cẽſeri inductam eſſe donationem per ip
ſum pactum. Hoc eſt quòd etiam pręſuponit tex.
in. d. l. ſi quis argentum, dum præſuponit quòd
illa donatio ſit perfectiſſimè conſtituta & inducta
ex eo, quia datur actio ipſi donatario ad ꝓſecutio-
50 nem rei donatæ. Hinc infero, ꝙ † vbi intentio pa-
ciſcentium non fuiſſet perficere donationẽ in ipſa
conuentione nuda, quòd tunc non daretur actio
propter dictam conuentionem. Exemplum quã-
do non fuiſſet dictum in conuentione ꝙ donabat,
ſeu quòd promittebat ex cauſa donationis, verum
ſolummodò quòd promittebat donare in futurũ,
nam iſto caſu non daretur actio, quia non conſta-
ret de voluntate paciſcentis ꝙ actio induceretur.
Et quemadmodum non datur actio ex nuda con-
uentione dotis, vbi dos in conuentione non con
ſtituitur, ſed ſolùm eſt promiſsio de conſtituendo
dotem in futurum, ut ſtatim dixi, & ita in terminis
determinat Sal. in. d. l. ſi quis argẽtum, & in. l. ij. C.
de cond. ob. cauſam cum alijs concor. de quibus ꝑ
Alexan. in. d. l. iuriſgentium in. prin. col. iij. De quo
etiam latè diſputant Galiaula. & Bald. Nouell. hic,
& Rip. lib. iij. reſponſorum cap. xij.

Exemplum etiam eſſet in promiſsione dandi, in
qua non eſſet expreſſa cauſa donationis: Nam li-
cèt præſumeretur ꝙ cauſa donationis fieret dicta
promiſsio. l. cãpanus ſupra de ope. lib. quia tamẽ
non præſumeretur quòd intentio paciſcentis fue-
rit inducere donationem in ipſa promiſsione, ve-
rùm quòd ſolùm inducatur in ipſa datione; pro-
pterea per legem propter dictam promiſsionem
nudam non daretur actio, & ceſſaret diſpoſitio di-
ctæ. l. ſi quis argentum, prout tenent communiter
Doc. poſt Bar. in. l. iuriſgentiũ. §. quinimo colũ. fi. ſ.
de pac. vt dicit Alex. in. l. iuriſgẽtiũ. §. ſed cum nul
la. quamuis ipſi prædictã rationem non adducãt.

51 Quinta eſt difficultas † an ex pacto nudo gemi-
nato detur actio. Iſta quæſtio nõ pertinet ad caſum
quando ex pacto geminato induceretur conſtitu-
tum, quia tunc abſq; dubio daretur actio, de quo
quando inducatur conſtitutum infra dicemus, ve-
rùm ſolummodò pertinet ad caſum quãdo ex hu
iuſmodi pacti geminatione conſtitutum non indu
ceretur. Nam iſto caſu procedit dubitatio an dare
tur actio ex huiuſmodi pacto geminato. Et circa
iſtud ſunt opiniones. Nam Comen. hic, Et Alexã.
hic colum. fin. tenent dari actionem, ſequuntur plu
res, quos hic refert Iaſ. nume. viij. & in. l. iuriſgen-
tium. § ſed cum nulla numero. xvi. ſupra de pact.
Moti. quia ex geminatione certus & deliberatus
animus agentis cognoſcitur. c. ſi quis iuratus. ij. q.
iij. & l. baliſta ſupra ad treb. l. ſi mulier la ſecunda.
C. ad velle. Mouẽtur & per. l. fina. C. ad. l. falcid.

Contrariã opinionẽ tenuerũt Iaſ. hic & in. d. §.
ſed cum nulla & in. l. ſi pacto quo pœnam. C. de pa
ctis, Soc. & Doc. in. l. legem. C. de pactis, & Crot.
hic. col. tertia, per plura de quibus per eos. Iſta ſecũ
da opinio (iudicio meo) eſt vera, pro qua allego ti
bi caſum in terminis in. l. petens. C. de pactis, vbi
in fortioribus terminis deciditur non poſſe agi ex
ſtipulatione de ſeruando pactum, quod prius ex
interuallo pręceſsiſſet. Moueor etiã, quia in vtroq;
pacto agitur quòd ex ſola ꝓmiſsione ſeu cõſenſu

promiſſoris

promiſſoris obligatio oriatur, igitur non poteſt hæc cauſa eſſe habilis ad inducendum actionem in perſona debitoris, vt ſupra dictum fuit. Non etiã conſtat per hanc geminationem pacti voluntatem promiſſoris eſſe de ſe obligando ad ſuſcipiendum Iudicium ſeu actionem, igitur per legem nõ debuit dari actio propter hanc geminationem pacti, ut etiam ſupra dictum fuit. Ad obiecta eſt facilis ſolutio, nam ad illud, quod ex hac pacti geminatione cognoſcitur certus & deliberatus animus Reſpondetur quod cognoſcitur certus & deliberatus animus de ſe obligando ad ſoluendum, ſed non cognoſcitur deliberata voluntas de ſe obligando ad ſuſcipiẽdum Iudicium & actionem pro eo, quod fuit in pacto conuentum. Ad tex. in dicta. l. fina. C. ad. l. falcid. eſt ſolutio, quod ratio deciſionis illius text. non eſt ex eo, quia ibi interueniat duplex obligatio naturalis, vt arbitrantur Bal. & Angel. ibi, ſed quia promiſſor conſentit de ſe obligando ex cauſa teſtamenti, ex qua ſolet induci actio & obligatio ciuilis vt ſupra dixi.

52 Sexta eſt difficultas † an ex pacto nudo de iure Canonico detur actio. Iſta quæſtio non pertinet ad hoc, an quis obligetur ſeruare id quod promiſsit per pactum, & an de iure canonico cogatur ad obſeruãtiam eius, quia clarum eſt quod ſic, & hoc decidit text. in. d. ca. primo extra de pactis, dum dicit quod pacta ſuam obtineant firmitatem, & ſi cõuentus non ſe cohibuerit eccleſiaſticã ſentiat diſciplinam, & pacta ſeruentur, & quia in capitulo tertio eod. titut. dicitur: curandum eſſe, vt quæ verbo promittuntur opere compleantur, & ab hac opinione nullus diſſentit, quoniam enã illi, qui tenent non dari actionem de iure canonico pro pacto, conueniunt tamen in hoc quod is qui promiſsit p pactũ obligetur ſeruare id quod promiſsit, & quod peccaret caſu quo ſine iuſta cauſa recuſaret ſeruare id quod promiſsit & quod propterea poſſet cogi ad obſeruantiam eius quod promiſsit per pactum per denunciationem euangelicam, prout etiam poſſet in terris non ſubditis eccleſiiæ, quo ad iuriſdictionem temporalem; vbi ex pacto conſtat non dari actionem, compelli per denunciationem euangelicam ad obſeruantiam pacti, Barto. in extrauaganti ad reprimendam in verbo (per denunciationem) Sed quæſtio pertinet ad hoc, an de iure canonico occaſione pacti quis obligetur ciuiliter, id eſt obligetur ſuſcipere Iuditium occaſione eius quod promiſsit per pactum, & cogi poſsit ad obſeruantiam eius quod promiſsit per remedium actionis, an vero ſolum per denunciationem euangelicam, ſeu per officium iudicis. Communiter Doctor. tam legiſtæ quàm canoniſtæ tenent partem affirmatiuam, vt atteſtatur Fel. in capitulo primo extra de pact. Iaſ. in dicta. l. iuriſgentium §. ſed cum nulla per text. in dicto capitulo primo, & in. d. capitulo tertio quæ iurare vera licet probent quod quis, obligetur ſeruare id quod promiſsit per pactum, & quod per cenſuram eccleſiaſticam poſsit compelli, quoties contemnit ſeruare, non tamen probatur quod obligetur ciuiliter ad ſuſcipiendum actionem, & quod per viam actionis poſsit compelli: Illa enim verba, (pacta ſuam obtineant firmitatem) non pertinent ad denotandum quod obligetur ſuſcipere actionem, quia illud non promiſsit per pactum, Nec etiam illa verba (pacta ſeruentur). l. petens. C. de pact. cum alijs de quibus ſupra dictum fuit. Et ſi dixeris quod illa verba important actionem competere pro obſeruantia eius quod debetur, vt in authentica ſacramenta puberum. C. ſi aduerſus venditio. & in. l. ſtatuas ſupra de acquir. rerum domin. Reſpondetur, quod hæc verba important quod detur actio quando iſtud non ſit præter, & vltra intentionem paciſcentium, ita procedit authentica ſacramenta, & quod ibi not. loquitur enim de ſacramentis quæ interponuntur ſuper cõtractibus, quæ ſui natura producunt actionem, procedit etiam id quod dicitur in. d. l. ſtatuas. Sed vbi remedium actionis foret præter & vltra intentionem agentium ſeu paciſcentium, vt eſt in pacto nudo, tunc iſta verba non denotarent quod detur actio. Et hac ratione, vt ſupra dictum fuit, illa verba (pacta ſeruabo) poſita in edicto prætoris: Nec illa ſtipulatio, qua quis promiſsit ſeruare pactum, important quod actio detur ex pacto nudo. Et ex hoc habes rationem eius de quo dubitat Bart. in dicta lege iuriſgẽtium §. prætor ait, & dicit quod non videt bonam rationem. Et ſi dixeris quod illa verba (Aut ſi conuentus non ſe cohibuerit eccleſiaſticam ſentiat diſciplinam) præſuponant quod detur actio: denotant enim quod poſsit conueniri, quæ conuentio non poteſt fieri ſine actione. l. ſi pupilli. §. videamus ſupra de nego. geſt. l. quoties §. ſi temporali ſupra de petitio. hæredita. Reſpondetur ꝙ ſine actione poteſt quis conueniri, ſed non cogitur litem conteſtari. l. nuda. C. eod. dicemus infra eod. in. l. ita ſtipulatus la grande. Præterea text. ille poteſt intelligi de conuentione, quæ non fiat in forma iudicij, ſed ad effectum vt poſsit deueniri ad denunciationem euangelicam, quod etiam præſupponit text. in his verbis (eccleſiaſticam ſentiat diſciplinam) quæ important vt ſubijciatur ſententiæ interdicti, vel ſuſpenſionis, aut excommunicationis capitulo, quæſiſti extra de verbo. ſignific. Ad quæ deueniretur etiam quando procederetur per denunciationem euangelicam, vt dicunt. Card. & Abba. in dicto capitulo primo, & habetur in capitu. nouit extra de iudi. Barto. in extrauaganti ad reprimendam verſiculo per denunciationem. Adducitur ſecundo, quia in cauſis in quibus proceditur de bono & æquo, prout in curia mercatorum, ex pacto nudo datur actio. Barto. in. l. quintus per illum text. ſupra mandati, ſed de iure canonico proceditur de bono & æquo ſola facti veritate attenta, capitulo dilecti de iudicijs: igitur de iure canonico ex pacto nudo dabitur actio. Sed eſt ſolutio quod agitur ex pacto nudo in cauſis in quibus ex ſola æquitate nulla ſubſiſtente actione cauſæ deciduntur, vt in curia mercatorum, ita loquitur Barto. in dicta lege quintus: Sed de iure canonico aliud eſt, quia licet procedatur de bono & æquo, non tamen ſine actione quis poteſt agere capitu. examinata de iudicijs: no. Abba. & alij in dicto capitulo dilecti.

Contrariã opinionem, quod de iure canonico non detur actio ex pacto nudo, tenuerunt Innocẽ. Imo. Sal. & Angel. de Aretio, quos refert, & ſequitur Iaſ. in dicto §. ſed cum nulla, per plura de quibus per eos. Iſta opinio poteſt comprobari per ea quę ſupra dicta ſunt: illæ enim duæ rationes ſupra aſsignatæ, quare ex pacto nudo non detur actio, non minus procedere videntur de iure canonico, quam de iure ciuili. Nam quomodo ius canonicum debuit diſponere, quod ex illa promiſsione facta per pactum nudum actio inducatur, cum non adſit cauſa habilis per quam poſſit cauſari & induci ius actionis in perſona creditoris? Quare etiam ius canonicum ex ſua authoritate ſeu Iuriſdictione debuit dare actionem propter pactum nudum? cum præſumptio ſit, quod in promittente per pactum nudum non ſit animus de ſe obligando ciuili obligatione, id eſt de ſuſcipiendo Iudicium ſeu actionem occaſione eius quod promiſsit, cum æquitas non ſuadeat vt pro exactione eius quod promiſsit detur aliquod remedium, quod ſit præter ſeu contra intentionem paciſcentium. l. non omnis ſupra ſi cert. peta. & iſta opinio de iuris ſubtilitate videtur verior.

53 Et ſi diceres quid interſit † an quis compellatur ad obſeruantiam pacti per uiam actionis, an per denunciationem Euangelicam. Reſpondetur ꝙ plurimum, vt patet ex no. per Bartol. in dicta extrauaganti ad reprimendam, in verbo (per denunciationem) quælibet enim cauſa, quæ poſsit excuſare ipſum debitorem a peccato pro eo quod non ſoluat id, quod promiſſum fuit in pacto, ſufficit ad impediendum ne aduerſus eũ procedatur ſuper dicta denunciatione: Sed non ſufficit dicta cauſa ad impediendum quominus procedatur ſuper actione caſu quo competeret actio, vt ibi declarat Bartolus.

54 Ex quo reſoluitur etiam alia † difficultas, quam mouent Doct. præſuppoſita illa opinione quod de Iure canonico pro pacto nudo competat actio. Nam quia peccatum mortale eſt fidem fallere, capitulo iuramenti vigeſima ſecunda quæſtione ſecunda: propterea videretur quod etiam in foro Cæſaris danda eſſet actio pro pacto nudo, quia in materia peccati attendimus ius canonicum etiã in foro ciuili per no. ꝑ glo. & Doct. Canoniſtas, in regula poſſeſſor de regulis iuris in ſexto Glo. & Barto. in. l. priuilegia. C. de ſacroſanctis Eccleſiis. Nam vltra ea quæ dicunt cæteri Solutio patet ex prædictis, quia ſunt plures cauſæ quæ releuant promiſſorem à peccato, quæ tamen non releuarent ab actione, ſi illa competeret. Præterea peccatum non eſt in eo, quod debitor recuſaret ſuſcipere Iudicium ſeu actionem ſuper eo quod fuit promiſſum per pactum nudum, quia ad iſtud non videtur ſe obligaſſe per pactum, vt ſupra dixi, ſed ſolum in eo quando nulla ſubſiſtente iuſta cauſa recuſaret adimplere quod promiſsit. Sed cum in foro ciuili tractetur an reus teneatur ſuſcipere vel non ſuſcipere iudicium, & an actor habeat ius proſequendi in Iudicio huiuſmodi debitum, ſequitur quod non tractetur de materia peccati, & propterea non ſubſit cauſa quare attendi debeat ius canonicum in foro Cæſaris.

55 Sexta dubitatio principalis eſt, quid interſit † inter conuentionem & pactum, & quid inter conuentionem & promiſsionem, & inter verbum cõuenire & verbum promittere. Ad primum Reſpondet Iaſ. hic Gloſ. Barto. & communiter alij in. l. prima §. conuentionis ſupra de pactis, quod nomen conuentionis eſt magis generale quàm nomen pacti, per text. in dicto §. conuentionis. Hoc dictum poſſet procedere capiendo nomen pacti non in genere pro qualibet pactione, ſed pro illo pacto nudo, quod non tranſit in ſpeciale nomen contractus: Sed non procederet (Iudicio meo) capiendo iſtud nomen pactum in genere, quia in qualibet conuentione eſt pactum, & ẽ contrario, in quolibet pacto eſt conuentio, verum hæc duo nomina ſunt ſynonima, & æquẽ generalia, nec contrarium dicitur in dicto §. conuentionis. Nam pro declaratione debes aduertere, quod ex quo in ædicto prætoris, de quo in. l. iuriſgentium §. prætor ait, erant hæc verba (pacta conuenta quæ neque dolo) &c. Prima facie videbatur dicendum, quod eſſent aliqua pacta, quæ non eſſent conuenta, & propterea quod ædictum prætoris non pertineret ad omnia pacta, quaſi quod illud verbum (conuenta) ſit poſitum ad diſtinguendum vnum genus pactorum ab alio genere: Hanc dubitationem reſoluit Vlpianus in dicta. l. prima. Poſt quam enim præmiſsit quod nomẽ pacti eſt generale ad omne placitum & omnem conſenſum duorum pluriumue circa idem, Subdit in verſiculo, conuentionis, quod etiam nomen conuentionis eſt generale ad omne placitum & omnem conſenſum duorum pluriumue, volens ex eo inferre, non quod ſit magis generale quam pactum, ſed quod in quolibet pacto ſit conuentio, & ẽ contrario in qualibet conuentione ſit pactum, & quod hæc duo ſunt ſynonima, & ęquẽ generalia, Et conſequenter quod omnia pacta cõpræhendãtur in ædicto.

56 Quo ad ſecundum Iaſ. hic dicit, † quod nomen conuentionis eſt magis generale quàm nomẽ promiſsionis, quemadmodum verbum cõuenire eſt magis generale quã verbum promiſsit, vt per Bar. in. l. lecta colu. tertia, ſupra ſi certum peta. ſed idẽ Iaſ. in. l. lecta in tertio notabili reprobat iſtud. Nam ex quo in qualibet conuentione eſt promiſſio, & datur promiſsio abſq; cõuentione, vt eſt in pollicitatione. l. ſciendum. §. dictum ſupra de ædili. ædicto, propterea non videtur quod verbũ cõuentionis ſit magis generale, ſed potius ẽ cõtrario verbum promiſsionis ſit generalius. Aduerte quia iſto ſolũ reſpectu verbum conuentionis dici poteſt magis generale, quia ſignificat & exprimit cõſenſum vtriuſq;, & debitoris, & creditoris: verbum vero promiſsionis ſignificat & exprimit cõſenſum debitoris tantum, & ita (iudicio meo) voluit intelligere Barto. & ita declarando patet ſolutio ad argumentum.

57 Quo ad tertium reſpondet Iaſ. hic columna prima, poſt Bar. in dicta. l. lecta, quod inter † verbum conuenit & verbum promiſsit iſtud intereſt, quia verbum conuenit in ſcriptura ſeu in inſtrumento in dubio non intelligitur per ſtipulationẽ, ſed per ſimplicem conuentionẽ. l. lecta verſiculo conuentione

tione ſupra ſi cer. pet. tamen verbum promiſsit in dubio intelligitur per ſtipulationem, vt ſunt caſus expreſsi.in §. ſi ſcriptũ Inſt. & inut. ſtip. & in. d §. fina. inſt. de fideiuſſ. in. l. ſciendum. in. l. titia. §. idem reſpõdit infra eod. & in. l. prima. C. eo. Circa iſtud dictum ſunt variæ Docto. Sententiæ. Dec. in. d. l. lecta. illud ſequitur, Iaſ. verò in eadem. l. lecta dicit hanc differentiam eſſe falſam, verùm quòd vtrũq; verbum in ſcriptura in dubio intelligatur per ſtipulationem, Et dicit quòd iſtud tenent communi ter Doct. Fortunius verò in dicta. l. prima §. conuentionis tenet totum oppoſitum, videlicet quòd neutrum horum verborum in dubio intelligatur per ſtipulationem etiam q̃ ſit prolatum in ſcriptura. Sed (quicquid dicant alij) vera eſt opinio Bar. in dicta. l. lecta, videlicet quod ſit iſta differentia inter verbum conuenit, & verbũ promiſsit, & optimè probatur per iura præallegata. Difficultas cõſiſtit in duobus. Primò in aſsignando rationẽ diuerſitatis inter vnum & alterum verbum. Secundò in reſoluendo tex. in. l. prima. C. de. do. promiſſ. qui videtur probare quòd verbum promiſsit in inſtrumento dotali in dubio nõ intelligatur per ſtipulationem, ſed per ſimplicẽ conuentionẽ.

Quo ad primum, poſt poſitis quæ alij dicant, vera ratio, quare verbum conuenit in inſtrumẽto redactum in dubio nõ intelligatur per ſtipulationẽ, eſt, quia per iſtud verbum exprimitur & ſignificatur conſenſus vtriuſq;. Et illa expreſsio conſenſus creditoris, ita poteſt intelligi de conſenſu qui ſequitur poſt promiſsionem debitoris, quo caſu reſultaret ſola conuentio, prout de cõſenſu qui p̃cedit promiſsionem debitoris, quo caſu reſultaret conuentio per ſtipulationem, quia conſenſus creditoris non poteſt alio modo præcedere promiſſionem debitoris, quam per interrogationem, cũ neceſſario non intelligatur de conſenſu qui præcedat, propterea in dubio neceſſario nõ intelligetur per ſtipulationem, ex quo probatio de neceſsitate debet concludere. l. non hoc. C. vnde legit. l. ad, p̃bationẽ. C. de probatio. capitulo in p̃ſentia extra de probationi, etiam quòd ſit probatio quæ fiat p̃ inſtrumentum, Alexand. in. l. reſcriptum in principio ſuprà de pactis. Ratio verò quare verbum promiſsit in ſcriptura ſeu inſtrumento in dubio intelligatur per ſtipulationem, eſt, quia per iſtud verbum non exprimitur nec denotatur conſenſus creditoris, ſed promiſſoris tantum, vnde, quia nõ poteſt aliter dicta promiſsio cenſeri valida & efficax, niſi præſupponamus interueniſſe conſenſum eius cui ſit promiſsio, patet quòd actum videatur, ut in conſequentiam promiſsionis de qua ſit mentio in inſtrumento ſubaudiatur conſenſus illius cui ſit, p̃miſsio, verùm quia ſubauditio non poteſt intelligi de conſenſu qui non interueniſſet tempore promiſsionis, ſed ſolùm poſt (Nõ enim poteſt in cõſequentiam actus expreſsi ſubaudiri id quod tempore dicti actus nondum interuenerat, Sed neceſſario ſubauditio debet intelligi de conſenſu qui p̃ceſsit promiſsionem) Iccirco ſequitur quòd neceſſario debet illud verbum, promiſsit, in dubio intelligi per ſtipulationem, quia non poteſt alio modo quam per interrogationem conſenſus creditoris præcedere promiſsionẽ debitoris. Hoc ẽ quod voluit dicere tex. in. l. prima. C. eod. in his verbis (credendum eſt interrogationem præcedentẽ vocem ſpondentis ſecutam eſſe) nam ſenſus eſt quòd ſubaudiri debet conſenſum eius, cui ſit promiſsio, præceſsiſſe promiſsionem, quaſi quòd ſub uditio non poſsit intelligi, niſi de eo conſenſu. Hoc idem vult tex. in. l. titia. §. idem reſpondit in his verbis (intelligendum eſt etiam ex parte lucij titij verba ſtipulationis præceſsiſſe) & in dicto. §. ſi ſcriptum dum dicit, (perinde eſt ac ſi interrogatione præcedente reſponſum eſſet) Nam apertè hæc iura volunt donotare quòd ſubauditio cõſenſus, quæ ſit in conſequentiã illius verbi promiſsit, non poteſt intelligi niſi de conſenſu qui præcedit promiſsionem. Et propterea intelligitur omnino quòd præceſsit interrogatio. Et iſta ratio (Iudicio meo) concludit. Et fortè hoc eſt quod voluit dicere Barr. dum dixit rationem huius differentiæ inter verbũ conuenit & verbum promiſsit eſſe, quia verbum conuenit eſt magis generale quàm verbum promiſsit: Nam cum ſit magis generale eo tantum reſpectu quia ſignificat conſenſum vtriuſq;, verbũ verò promiſsit, minus generale, quia exprimit ſolum conſenſum vnius, fortè ſenſit rationẽ de qua ſuprà, licèt hoc modo non declaret. Similiter Fulgo. & Dec. in dicta. l. lecta fortè ſenſerunt iſtam rationem, in eo quòd aſsignant hanc rationem differentiæ, quia verbũ conuenit exprimit cõſenſum vtriuſq;, verbũ uero promiſſit exprimit cõſenſum vnius tantum, nêpè promiſſoris. Et pro eo quod ſupra dixi, ſubauditionem nõ poſſe fieri niſi de eo quod præcedit & iam interuenit, non de eo quod ſequitur & nondum interuenerat, facit, quia licet ad poſitionem conſequentis ſubaudiamus neceſſarium antecedens, quod p̃cedit ordine intellectus ipſum conſequens, non tamen è conuerſo ad poſitionẽ antecedentis ſubaudimus conſequens, quod ordine ſequitur poſt ipſum antecedens. l. ij. ſupra de iuriſdic. om. iud. l. nec is. l. illud ſupra de acqui. hæred. cum alijs concor. Potes etiam ex prædictis colligere quare ſecus ſit quando iſtud verbum pro
58 miſsit † profertur à teſtibus, quia indubio non intelligitur per ſtipulationem, vt no. in. l. prima. C. de vſuris. Nam ea eſt ratio, quia dictum teſtis non debet neceſſariò intelligi de promiſsione valida, quia debet deponere de illa qualiſcunq; ſit, ſiue ſit valida, ſiue inualida: vnde non debet ſubaudiri cõſenſus eius cui ſit promiſsio, ad effectum vt de, p̃miſsione valida & efficaci cenſeatur facta depoſitio, & propterea non poteſt in dubio intelligi per ſtipulationem, non ita quando profertur in ſcriptura, quia cum illa facta ſit eo propoſito, vt de dicta promiſsione poſsit haberi probatio, apparet quòd cenſeri debeat facta ſcriptura de promiſsione valida, pro qua intereſt habere probationẽ & ideo q̃ debeat ſubaudiri conſenſus creditoris.

Contra illud quod ſupra concluſum fuit, videlicet verbum promiſsit redactum in ſcriptura in dubio intelligi per ſtipulationem, opponitur de tex. in. l. prima. C. de dotis promiſſ. Sed ad illum text. vltra Doct. tenendo vnum intellectum verum & notabilem, quem alias dedi ad illũ text. in rubrica. ff. ſolut. matrimonio, ſecundum quem deciſio illius legis procedit etiam intelligendo de

promiſsione per ſtipulationem erit clara ſolutio.
59 † Debes enim aduertere quod in text. illo nõ de-
ciditur ſimpliciter & abſolute non cõpetere actio
nem ex illa promiſsione dotis, in qua nec certa
ſpecies nec quantitas fuerat promiſſa, verùm ne
gat cõpetere actionem quæ ſolet competere quã-
do dos eſt promiſſa ſeu conſtituta, & nondum
præſtita, ita apertè denotant illa verba de quibus
in illo text. videlicet (fruſtra exiſtimas actionem
tibi competere quaſi dos promiſſa ſit nec pręſtita)
Debes etiam ſcire, quòd vbi certa ſpecies ſeu quã
titas promittitur in dotis promiſsione, in ipſa pro
miſsione dos conſtituitur, & celebratur contra-
ctus dotis, & ſtatim competit actio rei vxoriæ,
vel actio ex ſtipulatu, quæ ſubrogatur loco rei
vxoriæ, quæ habet plura priuilegia, videlicet
quòd ſuper ea procedatur ſummariæ & die ſeria-
to, Barto. & Docto. in. l. prima ſuprà ſoluto ma-
trimonio. Habet etiam priuilegium tacitæ hypo-
thecæ. l. prima. §. & vt plenius. C. de rei vxor.
actio. Eſt etiam aliud priuilegium, quia per iſtas
actiones exactio celebratur, id eſt peruenitur ad
exactionem abſq; alia condennatione, vt eſt caſus
in dicta. l. prima §. primo, & §. ex actio, & §. cum
autem, & §. rei vxoriæ actio. C. de rei vxo. actio.
& in. §. fuerat inſtitu. de actio. vt aliàs latiſsimè de
claraui in dicta. l. prima ſupra ſolut. mat. Sed quo
ties non eſt ꝓmiſſa certa ſpecies vel quantitas in ꝓ
miſsione dotis tunc non poteſt cenſeri dos conſti-
tuta, ſeu celebratus contractus dotis in dicta pro-
miſsione, verùm ſolùm continebitur obligatio
ad conſtituendum dotem, vnde non poterit com
petere actio, rei vxoriæ, vel actio ex ſtipulatu, quæ
in eius locum eſt ſubrogata, ex quo ſolum com-
petit quando dos eſt conſtituta, & celebratus con
tractus dotis, verùm ſolùm competit illa actio ex
ſtipulatu, quæ ſolet commu niter oriri & com-
petere ex quauis alia ſtipulatione, qua agitur ad
hoc vt iuxta promiſsionem dos conſtituatur, &
iſta actio non habet illa priuilegia, quæ habent
actiones competentes, quando dos fuit conſtitu-
ta, & nondum præſtita, & celebratur contractus
dotis, de hoc eſt caſus in. l. iij. C. de dotis promiſ.
Nam iſto caſu quando in ſtipulatione eſt ſolum
obligatio de conſtituendo dotem text. vult ꝙ aga
tur actionibus competentibus, ad denotandum
ꝙ non ſit agendum illis actionibus quibus utimur
quando dos in ipſa promiſsione fuit conſtituta.
Dicit etiam ꝙ in ipſis actionibus procederetur ſer
uato iure iudiciorum ad denotandum ꝙ non com
petunt illa priuilegia, quæ ſolent competere actio
ni rei vxor. & actioni ex ſtipulatu in eius locum
ſubrogatæ, quando in ipſa promiſsione dos ſit
conſtituta & nondum præſtita. Ex prædictis ſe-
quitur quòd licèt in caſu dictæ legis primæ, Pro-
miſsio eſſet facta per ſtipulationẽ, quia tamen non
eſt promiſſa certa ſpecies ſeu quantitas, ita quòd
in promiſsione non fuit dos conſtituta, non poſ-
ſet competere actio rei vxoriæ vel ex ſtipulatu,
quæ in eius locum ſubrogatur, quaſi dos ſit con-
ſtituta & nondum præſtita, prout deciditur in
text. illo, non tamèn ex hoc inſertur quin com-
petat actio ex ſtipulatu ad conſtituendum dotem.
quæ ſoles competere ex qualibet promiſsione de
conſtituendo dotem, vt in. d. l. tertia, & in. l. cum
poſt. §. gener. ff. de iure dotium. Et ſecundũ iſtũ
intellectum, qui (Iudicio meo) eſt verus & de mẽ
te illius legis, ceſſaret obiectum. Sed intelligendo
etiam quòd in caſu dictæ legis primæ. illud ver-
bum, promiſſerat, intelligatur per conuentionẽ,
poſſet reſponderi quòd ideo non intelligitur per
ſtipulationem, quia conſenſus mariti, cui ſit dicta
promiſsio, non intelligitur per ſubauditionem
in conſequentiam illius verbi, promiſsit, verùm
fuit expreſſus in inſtrumento ipſo dotali: vnde
ceſſat ratio propter quam verbum promiſsit, in
dubio intelligitur ꝑ ſtipulationẽ, videlicet quia in
conſequentiã ipſius promiſsionis volumus quòd
ſubintelligatur conſenſus creditoris. Cõſtat enim
de conſenſu Mariti ex dicto inſtrumento dotali,
dum in eo dicitur quòd conſentit in matrimoniũ,
& inuptias cum illa quæ ſibi nubebat. Nam ex
hoc patet, quòd etiam conſentit circa acceptatio-
nem promiſsionis dotis, quæ ſibi ſit occaſione di-
cti matrimonij.

Circa ſecundum, videlicet circa promiſsionem
quæ fit per pollicitationem, quæ eſt ſolius offeren
tis promiſsio. l. pactum infra de pollicitatio, vidẽ
dum eſt de duobus. Primò quando dicatur eſſe
ſola pollicitatio non autẽ pactum. Secundò quis
60 ſit eius effectus. Quo ad primum † conſtat eſſe pol
licitatio ſola quando non apparet quòd fuerit ac-
ceptata. Exemplum quando ſit Deo, vel Reipub.
& nullus acceptat nomine reipub. Et quando ſit
abſenti citra nunciũ, vel epiſtolã. Excẽplum etiam
eſt qñ ſit præſenti in caſibus in quibus præſens nõ
præſumitur conſentire, prout quando ſit ex cau-
ſa oneroſa, vel præſens dixit non accepto, nec re
cuſo: Nam in iſtis caſibus conſtat adeſſe ſolum cõ
ſenſum offerentis, propterea conſtat eſſe pollicita
tionem ſolùm, vt hic per Iaſ. columna ſecunda,
Et in his caſibus non eſt difficultas. Solùm eſt dif-
61 ficultas an ſit † & intelligatur ſola pollicitatio, &
ſolius offerentis conſenſus quando promiſsio ſit
præſenti & tacenti ex cauſa lucratiua, circa quod
ſunt opiniones. Communis eſt quòd non ſit pol
licitatio ſed pactum, vt atteſtatur Iaſ. columna ſe
cunda, Et Rip. numero vigeſimo primo, Et Mo-
dernio. in rubrica. C. de pact. Adducunt quia præ
ſens & tacens in his quæ ſibi vtilia ſunt præſumi-
tur conſentire. l. qui patitur. l. ſi remunerandi. §. ſi
paſſus ſupra mandati. l. ſi fideiuſſor. C. mandati. l.
donationes. §. ſpecies ſupra de donat. regula qui
tacet de reg. iu. in. vi. Solutio Decij in, d. rubrica.
C. de pac. videlicet ꝙ ad inducendum pactum nõ
ſufficiat conſenſus tacitus ſed exigatur expreſſus,
reprobatur communiter per Mod. quia ex con-
ſenſu tacito inducitur pactum tacitum. l. labeo. l.
item quia ſupra de pac. Nam ſi inducitur contra-
ctus mandati, vt in. d. l. qui patitur, Si etiam do-
natio. d. l. donationes. §. ſpecies. igitur etiam pactũ,
quia in contractu mandati ineſt pactum. l. i. §. ſi. ſu
pra de pac. Et in donatione quæ non poteſt fieri
niſi interueniat ſtipulatio vel pactum. l. abſenti ſu-
pra de do. l. cum pater. §. meuio, & ibi no. de leg. ij.
Iſtud fundamentum ſuper quo ſe fundat commu-
nis opinio facilè poteſt remoueri. Nam iura prę-
allegata, in quibus dicitur ꝙ præſens & tacẽs prę
ſumitur

ſumitur conſentire, loquuntur quando præceſsit actus perſectus, & qui citra conſenſum illius præſentis habet vim & efficaciam, Et iſto caſu ex præſentia & taciturnitate ad iſtum actum expreſſum colligitur conſenſus non ad perficiendum actum qui expreſsim fiebat, quia iã erat perfectus, ſed ad inducẽdum alium actum diſtinctum ab eo qui expreſſe fiebat: ita loquitur tex. in.d.l. qui patitur, & in.d.§. ſi paſſus, & in.d.l. ſi fideiuſſor, Nam in caſu dictarum legum interuenerat expreſſus actus mandati ſeu fideiuſsionis perſectus citrà conſenſum præſentis, & ideo ex illa præſentia & taciturnitate ad illum actum perſectum colligitur conſenſus non ad perficiendum illum actum mandati ſeu fideiuſsionis, qui expreſsè gerebatur, ſed ad inducendum alium actum mandati, ita eſt in caſu. d.l. donationes §. ſpecies, Sed in caſu noſtro non adeſt præſentia & taciturnitas ad actum perfectum, ſed ad pollicitationem, qui eſt actus imperſectus, & pars pacti, glo. & Bal. in rubrica. C. de dotis promiſ. quod pactum venit perficiendum ex conſenſu præſentis & tacentis, igitur non poteſt ex hac præſentia & taciturnitate colligi conſenſus ad perficiendum pactum imperſectum. Nam eſt magna differentia inter vnum & alium caſum, vt ſtatim declarabitur.

Adducitur ſecundò, quia iura loquentia de pollicitatione ſacta præſenti intelliguntur loqui de pacto, vt in rubrica. & in.l. ad exactionem. C. de dotis promiſ. & nuda pollicitatione, & in.l.fin. C. ad velleia. Sed eſt ſolutio, quòd ea ratione intelliguntur in pacto, non quia pręſupponatur colligi conſenſum ex præſentia & taciturnitate, ſed quia ex actu geſto per eum cui fit pollicitatio conſtat de manifeſto eius conſenſu. Nam ex eo quòd conſentit in caſu. dd.ll. in contractum matrimonij colligitur maniféſtè conſenſus circa acceptationem oblationis dotis, quæ fit in ipſo matrimonio, quemadmodum ex conſenſu circa contractum emptionis colligitur manifeſtus conſenſus circa pollicitationem factam per venditorem in ipſo contractu, vt in.l. ſciendum §. dictum ſupra de ædili. edict.

Contrariam opinionem, quòd ſit ſola pollicitatio & non pactum, tenuerunt Guliel. & Bal. in. l. ſenium. C. qui teſtamen. facere poſſunt, Aret. in.l. ſecunda de legatis primo. Deci. in dicta rubrica C. de pact. Adducitur quia ad inducendum pactum non ſufficit tacitus conſenſus, ſed requiritur expreſſus igitur conſenſus, qui colligitur ex hac præſentia & taciturnitate ad dictam pollicitationem, & ſufficit ad inducendum pactum. Aſſumptum probatur quia verbum conſenſus, de quo in diffinitione pacti debet intelligi de expreſſo. l. ſecunda §. voluntate, ſupra ſoluto matrimonio, & ibi glo. & Iaſ. not. quod etiam tenuit Hoſtien. in ſumma extra de pactis, & quia iſte tacitus conſenſus præſumitur etiam in abſente quo ad ea quæ ſunt ſibi vtilia. l. ſecunda. l. ſi creditores. C. de pactis, & ibi Barto. not. & tamen iſte conſenſus, quia ſolùm tacitus & præſumptus, non ſufficit ad ſaciendum quòd pollicitatio ſacta abſenti ſit ſeu cenſeatur pactum. Ad iſtud replicant tenentes communem negando aſſumptum, quia ſecundum eos conſenſus tacitus, & præſumptus ſufficit ad inducendum pactum. d.l. labeo, &.l. item quia. d.l. qui patitur cum alijs præallegatis. Et ſi ex pollicitatione facta abſenti non inducitur pactum nõ eſt ea ratione quia conſenſus illius abſentis ſit ſolum præſumptus & tacitus, ſed quia non eſt ſimultaneus, quia non præſumitur conſentire antequam habeat notitiam. l. ſi ignorans ſupra locati.

62 Aduerte, quia ſi capimus † conſenſum expreſſum pro illo qui exprimitur verbis uel aliquo alio ſigno falſum eſt quòd requiratur expreſſus, quia etiam quòd ſit tacitus quo ad verba ſeu aliud ſignum, ſufficiet ad inducendum pactum. d.l. labeo, &.d.l. idem quia cum alijs concordan. Sed ſi capimùs conſenſum expreſſum pro eo de quo euidenter & manifeſtè apparet, quàmuis non ſignificetur per verba ſeu ſigna, prout accipitur in.l. prætor ait in principio ſuprà de operis noui nunciatio. vbi Barto. & alij omnes not. Et tunc verum eſt quòd requiritur expreſſus conſenſus, hoc eſt euidens & manifeſtus. Non obſtant adducta in cõtrarium, qua loquuntur in conſenſu tacito quidem quo ad verba, qui tamen eſt manifeſtus, & euidens, quia colligitur in conſequentiam expreſſi, vt dicta l. prætor ait in principio, & quod ibi notatur, & qui propterea habetur pro expreſſo per verba. l. tale pactum §. finali ſuprà de pactis. l. vnum ex familia §. finali de legatis ſecundo. Et
63 pro hoc facit † quia ex conſenſu non poteſt induci diſpoſitio niſi exprimatur per verba, vel intelligatur in conſequentiam ad aliquod expreſſum. l. quidam cum filium ſuprà de hæredibus inſtituen. Bal. in.l. prima. C. de his qui ante aper. tab. & propterea requiritur quod de conſenſu cõſtet euidenter & manifeſtè. Et hoc eſt quod voluit dicere Deci. dum dixit quod requiritur conſenſus expreſſus, nam voluit intelligere de conſenſu euidẽti, ſeu manifeſto. Et dum dixit quod non ſufficit tacitus, voluit intelligere de præſumpto de quo non conſtat euidenter, ſed ſolum præſumitur ſeu coniecturatur. Et iccirco quia ex præſentia & taciturnitate ad pollicitationem non colligitur euidẽs & manifeſtus conſenſus, ſed ſolum præſumitur & coniecturatur, Iccirco non ſufficit ad inducendũ pactum. Et hoc modo inducendo iſtud argumentum plurimum ſtringit contra communem. Secundo pro iſta opinione contra communem adducitur text. in.l. ex pollicitatione infra de pollicitatio. Sed ille text. parum facit. Nam primo dici poteſt quod illa verba (ob honorem apud rempulicam) non denotant quod pollicitatio ſit facta in p̃ſentia decurionis ſeu reipublicæ, ed quod ſit facta ob conſequendum honorem apud rempublicam. Poteſt etiam dici quod præſens & tacens non præſumitur conſintire nomine alterius, & ita loquitur text. ille quod decuriones non præſumuntur conſentire nomine alterius, & ita loquitur text. ille quod decuriones non præſumuntur couſentire nomine reipub. Sed per id non infertur quin præſumatur conſentire nomine ſuo, vt ſibi acquirat, prout in caſu quæſtionis noſtræ. Adducuntur etiam quædam alia quæ nõ referro, quia non multum vrgent. Quid dicendum?

64 Ego puto ꝙ hæc opinio † ꝙ ſit pollicitatio, &

non pactum, quando non conſtat de conſenſu illius cui fit, aliunde quam ex præſentia & taciturnitate fit vera & indubitata. Moueor per id quod ſupra dixi, quia ex præſentia & taciturnitate ad actum imperfectum non colligitur conſenſus ad ipſum perficiendum, vt eſt caſus in.l. filius fami.§. inuitus ſupra de procuratoribus. Non enim intelligo quòd ratio, quare ibi ex præſentia non colligatur conſenſus ſit, quia illa cauſa ſit onerosa, vt arbitrantur Docto. Sed iſta, quia actus qui fiebat erat imperfectus citra conſenſum ipſius præſentis & tacentis, Eſt etiam caſus in.l. prima.§. ſi quis ſimpliciter verſi. cum autem adijcitur, infrà eodem: ibi enim ex præſentia & taciturnitate non colligigitur conſenſus, quia in eo quod fuit adiectum ſtipulationi vel detractum, ſtipulatio erat imperfecta citrà conſenſum præſentis. Probatur etiam concludenti ratione. Ad hoc vt ex præſentia, & taciturnitate colligatur cõſenſus, requiritur quòd ex illa præſentia & taciturnitate colligatur patientia .d.l. qui patitur.d.l. ſi remunerandi.§. ſi paſſus. dicta.l. ſi fideiuſſor. Sed ex præſentia & taciturnitate ad aliquem actum imperfectum non poteſt colligi patientia quo ad illum actum, quia nondũ interuenit, igitur non poteſt colligi conſenſus ad perficiendum ipſum actum. Eſt etiam alia ratio. Nam non poteſt conſtare de conſenſu partium quo ad aliquem actum, niſi dum illum habent pro perfecto & abſoluto, quia ante poſſunt pœnitere. l. contractus. C. de fid. inſtrum. Sed quando pollicitatio fit præſenti & tacenti non conſtat ꝙ partes ipſæ habeant illam conuentionem pro perfecta & abſoluta, vt patet: igitur non poterit conſtare de conſenſu ipſarum partium, non ſolùm de conſenſu eius cui fit pollicitatio, ſed etiam eius qui pollicetur, quoniam poteſt ſemper pœnitere, donec habeat illam conuentionem pro perfecta & abſoluta. Facit etiam alia ratio, ad hoc, vt de aliquo conſenſu poſsit conſtare, ita vt ex eo poſſit induci diſpoſitio, requiritur vel quod exprimatur, vel colligatur in cõſequentiam alicuius actus expreſsi. d.l. quidam cum filium, vbi omnes Doct. not. ſupra de hære. inſti. igitur ex præſentia ad actum imperfectum non colligitur conſenſus ad perficiendum ipſum actum, quia non eſt expreſſus, nec colligitur in conſequentiam alicuius actus expreſsi. Ex quibus habes manifeſtam rationem diuerſitatis inter præſentiam & taciturnitatem ad actum perfectum, & præſentiam ac taciturnitatem ad actum imperfectum, quia primo caſu ex illa præſentia & taciturnitate colligitur patientia, non ſic in alio caſu. Præterea in primo caſu poteſt conſtare de conſenſu ex eo, ꝙ partes habuerunt illũ actũ, qui expreſsè fiebat pro perfecto & abſoluto, nõ ita in alio caſu. Vltimò in primo caſu colligitur conſenſus in cõſequẽtiam actus expreſsi, ſecus autẽ in ſecundo, quæ omnia notabis.

65 Ex prædictis reſoluitur alia quæſtio, † An valeat donatio cauſa mortis facta præſenti & tacenti, circa quam ſunt opiniones, nam ſi ponimus ꝙ nullus actus interuenit quàm dictæ donationis imperfectæ, & quæ erat perficienda ex conſenſu præſentis, & tunc ex præſentia & taciturnitate non colligetur conſenſus ad perficiendam dictam donationem per prædicta, & in iſtis terminis procederet opinio Areti. in.l. ſecunda delegatis primo, & Decij in.d. rubrica. C. de pactis, & conſilio.ccxlv. in cauſa colum. fina. in fine. Aut verò vltra dictam donationem imperfectam interuenit alius actus perfectus, puta, quia dediſſet quis Titio centum nomine meo, quæ mihi donabat cauſa mortis, ita ꝙ adſit ille actus dationis ſeu traditionis, & tunc in conſequentiam dictæ traditionis ex illa patientia & taciturnitate colligetur conſenſus ad perficiendum dictam donationem, vt eſt caſus in.d.l. donationes.§. ſpecies ſupra de donatio. Et in iſtis terminis procedit opinio Angel. conſi.clxxxiij. viſo themate col. ſecunda, Soci. cõſilio.cxij. multum abundè col. iij libro.i. quos refert & ſequitur Rip.

66 Reſoluitur etiam alia quæſtio, † An vbi per epiſtolam fit pollicitatio abſenti ex ſola acceptatione epiſtolæ colligatur conſenſus ad perficiendum pactum, de qua ſunt opiniones inter Docto. Nam Iaſ. quem ſequitur Rip. numero.xxvi. poſt alios quos refert, concludit quòd ſic, & propterea quòd erit pactum, non autem ſola pollicitatio, allegant .l. ſi filius ſupra ad macedo. Barto. in.l. quo enim.§. primo infra rem ratam haberi, & quia etiam per epiſtolam fit donatio.l. ſi aliquid C. de donatio. & quia ea quæ per epiſtolam promittuntur, quaſi inter præſentes promiſſa intelliguntur, quia epiſtola repreſentat ſcribentem glo. in.l. ex conſenſu infra de pollicitatio. Oppoſitum concludit Alcia. hic per text. in.l. charidemus infra de pollicitatio. legendo illum text. ſecundum literam negatiuam, & intelligendo ꝙ illa epiſtola ſit directa ad rem pub. ad quem tamen eſt ſolutio, ꝙ ex illo text probatur quidem ꝙ ex illa acceptatione epiſtolæ factæ per decuriones, non arguitur ꝙ decuriones conſenſerint nomine reipub. ſed per id nõ infertur quin arguatur conſenſus nomine ipſius acceptantis. Ego autem dico ꝙ reſolutio huius quæſtionis pendet ex prædictis. Debes .n. ſcire quòd acceptatio epiſtolæ nil amplius poteſt operari quàm præſentia & taciturnitas, nil enim aliud agit quã vt repreſentet ſcribentem, & quòd ea quæ per epiſtolam aguntur, dicantur agi inter præſentes. Vnde ſi interuenit actus perfectus citra conſenſum illius acceptantis epiſtolam, & iſto caſu ex illa acceptatione, veluti ex præſentia & taciturnitate ad actum perfectum, colligeretur conſenſus. Et in his terminis ꝓcedit & loquitur tex. in dicta.l. ſi filius, & doctrina Bart. in dicta.l. quo enim. Sed vbi nullus actus perfectus interueniſſet, ſed ſolùm actus perficiendus ex conſenſu acceptãtis, tunc ex ſola acceptatione non colligeretur cõſenſus, veluti non colligeretur ex præſentia & taciturnitate quo ad actum imperfectum. Vnde in caſu propoſito, ſi ſolùm interuenit oblatio ſcribentis epiſtolam, acceptatio epiſtolæ non induceret conſenſum ad perficiendum pactum. Non obſtat quòd contractus fiant etiam per epiſtolam.d.l. conſenſu. d.l. ſi aliquid. Nam ſolutio eſt clara, quòd nõ fiunt in acceptatione literarum, ſed poſt quàm fuit acceptatum expreſſe id, quod per epiſtolam donabatur vel offerebatur. An autem exigatur, ad effectum vt perficiatur conuentio ſeu cõ

tractus

tractus per epiſtolam, quod is, ad quem directa fuit epiſtola, manifeſtet conſenſum ſuum ei, qui illam ſcripſit, non proſequor, quia egrederer materiam rubricæ.

67 Circa ſecundum, † videlicet quis ſit effectus pollicitationis, habes duas concluſiones communes & veras. Prima eſt quód in duobus caſibus quando ſit reipub. producit obligationem efficacem. Primus eſt quando ſit ob honorem decretum vel decernendum á republica, Alius eſt vbi opus fuit cœptum.l.prima,& per totum inſra de pollicitatio. Et iſta concluſio nō habet difficultatē.

68 Secunda eſt concluſio † quód ex pollicitatione facta priuato nulla oritur obligatio, nedum naturalis, ita Barto. Bal. Fulgo. & omnes alij in lege ſi vnus §. pactus ne peteret, ſuprá de pactis, Bald. Soc. Iaſ. & alij Moderni o.hic,Fel.in capitulo primo de pactis. Adducunt, quia non poteſt eſſe obligatio naturalis niſi promiſsio ſit acceptata, & is cui ſit ſequatur fidem promittentis.l.cum amplius §. is natura debet inſra de regulis iu. Probatur ēt, quia pollicitatio habet iſtam cōditionem tacitam, ſi ſit acceptata, Igitur ceſſante acceptatione, veluti ceſſante conditione ſub qua facta fuit, non poterit oriri aliqua obligatio, nedum naturalis. Aſſumptum probatur, quia ex quo non poteſt aliter cenſeri data fides, nec quód quis ſit ſecutus fidem, niſi ſit acceptata, prout requiritur de ſubſtantia, dicto §. is natura debet, igitur tacité ex neceſsitate ſubintelligitur iſta conditio tacita, ſi ſit acceptata. Accedit quia cum non poſsit alicui acquiri obligatio, niſi acceptet promiſsionem, propterea ſine ea non poteſt induci obligatio, quia non poteſt eſſe obligatio, niſi ſit perſona cui acquiratur.l. vſufructus inſra de ſtipulatione ſeruorum. Ampliatur iſta cōcluſio, vt procedat etiam de iure canonico, vnde ex pollicitatione non dabitur actio de iure canonico, vt cōludunt cōmuniter doct. ſupra relati.

Iuxta tamen hanc concluſionem ſunt aliquę difficultates, Quia prima facie videtur ex pollicitatione debere induci de iure canonico obligationē & actionem, quia ſtatutum eſt generaliter, ꝙ omnia quæ promittuntur, opere compleantur. c. qualiter extra de pactis, & quia Deus non conſtituit differentiam inter ſimplicem loquelam, & iuramētum c. iuramenti.xxij. q.v. Propter hanc difficultatem Abb.in.d.c. qualiter,& Anto.de but.in.c. ex parte de cenſib. recedunt á communi, & tenent oriri naturalem obligationem & actionem de iure canonico, ſed male dicunt. Et ad hanc difficultatem eſt clara ſolutio, quia prædicta procedunt in loquela ſimplici, quæ ſit pura ſeu purificata, non autem in promiſsione quæ ſit facta ſub conditione, quæ non exiſtit, quia eo caſu non videtur facta promiſsio, & ideo non pcedit in ea promiſsione quæ ſit in pollicitatione, attento ꝙ videtur facta ſub conditione, ſi fuerit acceptata, quæ conditio non extitit.

Alia eſt difficultas, quia promiſsio facta ex voto eſt efficax.l.ij.infra de pollicitatio. Solutio eſt, ꝙ illa promiſsio, quæ per votum ſit Deo, non cēſetur facta ſud cōditione, ſi ab aliquo ſit acceptata, prout illa quæ ſit per pollicitationem.

69 Alia eſt difficultas, an † ex pollicitatione oriatur naturalis obligatio quando ex interuallo fueſit acceptata. Communiter Docto. concludunt ꝙ non propterea quia non adeſt ſimultaneus conſenſus, prout requiritur, glo. in.l. conſenſu ſupra tit.i. & in.l.i. ſupra de contrahen. emptio. Bar. in.l. abſente.ff. de donatio. Oppoſitum tenuerunt Fel.in c.i. de pactis, Rui. Cror. & Rip. hic. Adducunt, quia interuallum inter conſenſum vnius & alterius non vitiat.l. ſi ſtipuler §.fi. & ibi glo. inſra eo. Sed iſtud aſſumptum eſt falſum. Nec glo. in.d.§. fin. iſtud dicit, vt declarabo in.l.i.§.i. inſra eo.

Adducunt ſecundo, quia in pacto tacito inter abſentes inducitur naturalis obligatio, quāuis non ad ſit ſimultaneus conſenſus.l.ij.l. ſi creditores.C. de pac.l. ſolutum.§. ſolutam ſupra de pigno.actio. l. item quæritur.§. qui impleto ſupra locati. Hoc etiam nihil facit, ex quo in pacto tacito etiam inter abſentes adeſt ſimultaneus conſenſus. Debes

70 enim ſcire ꝙ tunc † interuenit pactum tacitū cum abſente, quando interuenit actus, qui non poteſt per agentem retractari, vt in.d.l.ij. & in.d.l. ſi creditores, vel qui habet tractum ſucceſsiuum. vt in. d.l. ſolutum.§. ſolutam, & in.d.l. item quæritur.§. qui impleto, & in caſu deciſionis Bart.in.l. licitatio ſupra de publica. Et in.l. ſi tempore. C. de fide inſtru. Vnde cum ille actus adſit etiam tempore acceptationis, propterea dicetur adeſſe conſenſus agentis ad perficiendum pactum, ex quo pactum venit & intelligitur in conſequentiam illius actus. Non recedas á communi, quæ probatur concludēti ratione, quia ſi á principio ante acceptationē nō oritur naturalis obligatio, igitur impoſsibile eſt ꝙ poſsit oriri poſt ipſam acceptationem ſecutam ex interuallo. Conſequentia, patet quia actus viuentium capiunt vires ex præſenti.l. vſusfructus inſra de ſtipulatio. ſeruo.l. ſi. tibi decē §. ſi pactus ſupra de pactis.l. quod ab initio inſra de reg.iur. Et ſi diceres ꝙ ex pollicitatione ante acceptationē ab initio oritur & acquiritur obligatio naturalis reuocabiliter, prout acquiritur legatario ante acceptationem.l.i. á titio inſra de ſurtis.l. ſi tibi homo.§. cū ſeruus. de lega.i.l. ſi tibi hæreditatem ſupra de condi. inſti. vel ſaltem prout acquiritur dominis inuitis vel ignorantibus per ſeruum.l. placet ſupra de acquirien. hære.l. etiam inuitis ſupra de acqui. rerum domi. Reſpondetur ꝙ ex conuentione, ſeu contractu inter viuos non poteſt acquiri obligatio reuocabiliter, Bar.in.l. pōponius ſcribit ad fi. ſupra de nego. geſt. Ratio eſt, quia acquiſitio reuocabilis eſt contra naturam conuentionis inter viuos, nam pēdet á voluntate duorum, & ſi eſſet reuocabilis ex parte eius cui acquiritur, conuentio penderet ex eius tantum voluntate. Non enim potes dicere ꝙ obligatio ſit reuocabilis etiam ex parte promittentis, quia hoc attento nulla eſſet obligatio, quia ſi debet eſſe obligatio, opus eſt quód ſit iuris vinculum, quod aſtringat ex neceſsitate inſtitu. de obligatio. in princi.

71 Vltima eſt difficultas, † ex quo collatio beneficij ſit abſenti. c. ſi tibi de præben. in. vi. Et obligatio naturalis poſt oriri ex quadam ęquitate ſine cōſenſu, prout in eo cuius negotia geſta ſunt, Bar.in l.i.§. de condi. indeb. Sed eſt ſolutio. Nam ad primum de collatione beneficij dici poteſt ꝙ eſt actus

legitimus, propterea ex eo aliquid poteſt acquiri
reuocabiliter, ſecus in pollicitatione, quia eſt pars
conuentionis, ad cuius perfectionem requiritur
acceptatio, aliàs enim ex ea nil quæri poſſet, vt ſta
tim dictum fuit. Ad ſecundum dicitur, ꝙ verũ eſt,
ꝙ obligatio, quæ non eſt de obſeruantia fidei, &
quæ alium de oritur, quã ex promiſsione, nõ exi-
git conſenſum, & in his terminis loquitur Bar. in.
d.l.i. Sed obligatio fidei ſeruandæ, quæ oritur ex
promiſsione, exigit cõſenſum, vt patet ex pdictis.
72 Circa promiſsionem quæ fit per conſtitutum, †
videndum eſt de pluribus. Primò quando dica-
tur fieri conſtitutum. Circa iſtud ſunt tres conclu-
ſiones. Prima eſt, ꝙ fit conſtitutum, quando ex-
preſſe quis dixit quod conſtituit ſe ſoluturum id,
quod ipſe vel alius debet. §. de conſtituta Inſtitu. de
actio. & quo ad hoc nulla eſt difficultas.
Alia eſt concluſio, ꝙ etiam erit conſtitutum, li-
cèt expreſsè dictum non ſit ꝙ conſtituit, dummo-
do expreſsè promittat ſoluere id quod ipſe vel
alius debet, referendo verba promiſsionis ad id
quod ipſe vel alius debet, vt concludunt magis
communiter Doct. in d. §. de conſtituta, Alex. So-
ci. & alij in. l. legem. C. de pac. Et no. in. l. i. §. debi-
tum ſupra de conſti. pecu. per tex. in. l. ſi titius, &
in. l. quædam ſupra de conſti. pecu. In hoc contra-
rium concludit. Iaſ. per tex. in. l. ſi tibi. C. locati.
Ad quem tex pluribus modis reſpondet Rip. hic
numero. xxxv. quæ ſolutiones non euacuant diſ-
ficultatem. Tu verò circa illum tex. aduerte, quia
ſi ponimus caſum, ꝙ illa promiſsio facta per Do-
minum Colonorum ſit facta ante illam ſolutionẽ,
quam creditor fecit pro colonis, vel in ipſa ſolu-
tione: tex. ille non obſtabit, quia ad hoc vt ex ali
qua promiſsione poſsit induci conſtitutum, requi
ritur ꝙ debitum præcedat. l. i. §. debitum, & per to
tum titulum ſupra de conſtitu. pecu. Solum igitur
obſtabit, ponendo caſum ꝙ promiſsio illius do-
mini ſit facta poſt dictam ſolutionem ex aliquo in
teruallo: Poſſet igitur euadi fundamentum de illo
text. intelligendo primo modo, tamen ad huc
iſta ſolutio non eſſet tuta, attento ꝙ text. ille lo-
quitur ſimpliciter & indiſtinctè: Reſolutio tamẽ
patebit ex infra dicendis.
73 Alia eſt concluſio, † ꝙ non ſit conſtitutum, quã
do in ſecundo pacto non fuit expreſsè dictũ quod
cõſtituebat, & non fuit habita expreſſa relatio ad
priorem obligationem. Eſt verum ꝙ Soc. & Dec.
in. d. l. legem. C. de pactis volunt, ꝙ non requira-
tur expreſſa relatio ad hoc vt ſit conſtitutum, ſed
ꝙ ſufficiat tacita relatio, per quædã de quibus per
eos, quæ in præſentiarum non refero: Sed (Iudicio
meo) per prædicta non rectè declaratur quando
ſit & intelligatur eſſe conſtitutum. Nam habemus
ꝙ in cõſtituto quis non dicitur promittere, & nõ
poteſt ſimul & ſemel adeſſe animus cõſtituẽdi, &
promittendi. Hoc expreſsè vult text. in. l. i. §. eum
qui. ff. de conſti. pecu. in his verbis (quoniam non
animo conſtituentis ſed promittentis factum ſit)
dum enim ponit conſtituere & promittere, veluti
diuerſa. præſupponit ꝙ in conſtituto quis nõ di-
catur promittere, quod prima facie videbatur mi
rabile, quia in conſtituto quis dicitur dare fidem.
Et hac ratione, quia graue eſt fidem fallere datur
actio pro conſtituto. l. l. in princi. ff. de conſti. pecu.
Dum etiam infert non eſſe animum conſtituendi
quando eſt animus promittendi, præſupponit ꝙ
non poſsit ſimul & ſemel eſſe animus de vtroq;.
Fortius præſupponit ꝙ vbi ſit animus ſtipulandi
vtiliter, non poſsit eſſe animus conſtituendi, quod
etiam præſupponit tex. in. d. §. de conſtituta. Quo
ties igitur in ſecundo pacto ſit animus promitten
di, non poterit eſſe conſtitutum, ſiue habeat expreſ
ſam relationem ad priorem obligationem, ſiue nõ
quæ autẽ ſit ratio prædictorum Doc. nõ declarãt.
74 Ad declarationem igitur. Et ad cognoſcendũ †
quando dicatur eſſe conſtitutum oportet videre
quid ſit illud quod agitur in conſtituto. De hoc,
quamuis alij Doc. in ſpecie non tangant, tamen ha
bemus iura manifeſta, quę declarant ꝙ in conſtitu
to fides datur in id, ꝙ ſolutio fiet ſine iudiciali con
trouerſia. Hoc dicit text. in. l. eum qui ephrſi. §. iu-
lianus quoq; ſupra de conſti. pecu. Et ꝙ pecunia
debita creditori ſit ſalua penès ipſum cõſtituentẽ.
l. quidam. l. ſi titius ſupra de conſti. pecu. Et in con
ſtituto dicitur fieri actus, qui habet vim & effectũ
ſolutionis. l. i. §. an poteſt. l. idem eſt ſupra de con-
ſti. pec. Fortius actum videtur vt ſi non ſeruetur fi
des, ꝙ procedatur immediate ad exactionem, pro-
ut eſt de natura cõſtituti. l. promiſſor §. i. l. ſi duo §.
fi. ſupra de conſti. pecu. & ſtatim dicemus declarã-
75 do effectum conſtituti. Et hæc eſt ratio, quare † ſi
mul eſſe non poſſunt animus conſtituendi & ani-
mus promittendi, ſeu animus ſe obligandi: Nam
animus ſe obligandi ciuili obligatione non poteſt
cenſeri animus de ſoluendo ſine aliqua iudiciali cõ
trouerſia, & de faciendo actũ ſimilẽ ſolutioni: quoniam
obligatio ciuilis conſiſtit in eo, vt quis teneatur ſu
ſcipere iudiciũ de eo quod ꝓmiſsit, vt eius medio
deueniri poſsit ad cõdẽnationẽ, ut dictũ fuit ſupra.
Animus igitur ſe obligandi ciuili obligatione exclu
dit animum ſoluendi ſine iudiciali diſcuſsione, &
ꝙ ſine aliqua iudiciali diſcuſsione fiat exactio, & ꝑ
conſequens animum conſtituendi, vt clarius appa
rebit ex infra dicendis. Ex prædictis patet, quòd
76 ſolum † dicetur eſſe conſtitutum, quando fides da
tur de eo, ꝙ ſolutio eius, quod debetur, fiet ſine ali
qua controuerſia. Quamuis igitur expreſsè dictũ
ſit, ꝙ quis conſtituebat ſe ſoluturum: ſi tamen nõ
fuit animus dandi fidem de eo, ꝙ ſolutio fiat ſine
aliqua controuerſia, prout quando ex illa ſecunda
promiſsione obligat ſe ciuiliter, putà ex ſtipula-
tione, tunc non erit conſtitutum. d. §. de conſtitu-
ta. Similiter licèt ſecunda promiſsio habeat rela-
tionem expreſſam ad priorem obligationem, ſi ta
men non poſsit cenſeri fidem datam fuiſſe de eo,
vt id quod debetur ſoluatur ſine controuerſia, nõ
erit conſtitutum, & ideo non poterit eſſe conſtitu-
tum quando animo inducendi nouam obligatio-
nem fieret promiſsio, quoniam actum eſſet vt per
dictam promiſsionem induceretur eadem obliga-
tio, & eiuſdem generis, cuius eſſet prior, non au-
tem vt videatur data fides de ſoluendo debitum ſi
ne aliqua controuerſia. Et propterea non ita ſim-
pliciter & indiſtinctè procedit id, quod fuit ſupra
concluſum in ſecunda concluſione, videlicet eſſe
conſtitutum quoties ſecundum pactum habet rela
tionem ad primum.

Tota igitur difficultas præſentis articuli reduci-
77 tur ad hoc, quõ † cognoſcemus in ſecundo pacto datam fidem de hoc, ꝙ fiet ſolutio debiti ſine aliqua controuerſia, & quõ cognoſcemus in ſecundo pacto ſolum fuiſſe actum ꝙ inducatur alia obligatio eiuſdem generis, cuius eſt peior: quia primo caſu dicemus eſſe conſtitutum, alio verò caſu non poteſt eſſe conſtitutum. Vnde circa hoc puto concludendum, ꝙ quoties in ſecundo pacto quis dixit expreſsè ſe ſoluturum id, quod ipſe vel alius debet, ſemper videbitur data fides de eo, vt pecunia debita ſine controuerſia ſoluatur, & propterea erit cõſtitutũ. d. l. eum qui epheſi. §. Iulianus quoq; Similiter quoties dictum eſſet, ꝙ illa pecunia debita ſit penes ipſum promittentem, hæc verba denotant, ꝙ fides datur, vt pecunia debita cenſeatur veluti exacta, vt eſt in caſu. l. titius, & l. quidam ſupra de conſtitu. pecu. Quod multo clarius procedit, quando eſſet dictum expreſsè ꝙ conſtituit ſe ſoluturũ, & ſimiliter quoties vſus fuiſſet verbis, quæ haberent ſimilem ſenſum. l. qui autem §. fin. ſupra de conſt. pecu. Hoc tamen fallit quando interueniſſet ſtipulatio, vel conſtaret ꝙ animo ſtipulandi fieret promiſsio, vt in d. §. de conſtituta, & in d. l. i. §. eum qui. Quoties verò in ſecundo pacto nõ eſſet expreſſe dctũ ꝙ conſtituit, nec ſe ſoluturũ: Sed ſimpliciter promiſit illa, quæ fuerunt in priori obligatione promiſſa, putà dictum eſt, promitto tibi illa, quæ ex priori promiſsione debeo, vel quæ alius debet, vel quę pro me, uel pro alio erogaſti: Iſto caſu nõ poterit videri data fides de eo, vt ſolutio pecuniæ debitę fiat ſine aliqua controuerſia, ſed ſolũ data fides in eo, vt ex promiſsione de nouo obligetur, & propterea non erit conſtitutum. Iſta concluſio probatur, quia in toto titulo ſupra de conſt. pecu. ſemper ponitur caſus, ꝙ in illo pacto quis dixerat expreſſe ſe ſoluturum pecuniam debitoris: nunquam autem ponitur caſus, vbi quis ſimpliciter promitteret pecuniam, quam debebat, obligando ſe ex alia obligatione pro dicta pecunia debita. Probatur etiam, quia hæc verba denotant animũ promittentis, igitur non poterit eſſe conſtitutum.
78 d. l. i. §. eum qui. d. §. de conſtituta. Et in iſtis † terminis intelligo tex. in dicta. l. ſi tibi. C. locati: Nam ibi in promiſsiõe dominus ſimpliciter dixit quòd promittebat dare quæ pro colonis fuerant erogata, & ideo promiſsio fuit facta animo promittendi, & inducendi nouam obligationem non autem animo conſtituendi: Secus autem eſſet ſi dixiſſet ſe ſoluturum ea quæ pro colonis erogauerat. Et prædicta clarius apparebunt ex infra dicendis.

79 Secundò videndum eſt qua ratione pro † conſtituto detur actio, Barto. & communiter Docto. in. d. l. iuriſgen. §. igitur nuda dicunt rationem eſſe, quia conuentio in cõſtituto aſſumit ſpeciale nomen. quæ ratio non placet, quia ea attenta ſequeretur ꝙ ſtatim ex pacto conſtituti ante moram actio competeret, quod eſt falſum, quia ſolũ datur poſt moram. l. promiſſor §. i. l. ſi duo. §. i. ſupra de conſtit. pecu. Hinc eſt quòd lex dubitat an iſta actio contineat pœnam, vel rei perſecutionem, vt habetur in. l. item illa §. benè eo. tit. de conſti. pecun. quæ dubitatio non procederet, ſi oriretur actio ex ipſo pacto, & ante moram competeret. Veritas eſt quòd actio de conſtitura pecunia non oritur ex pacto, ſed eam induxit prætor ex ſua iuriſdictione §. in perſonam Inſti. de actio. & dictum fuit ſupra
80 Hoc igitur ſtante ſuccedit quæſtio, † Qua ratione prætor ex ſua iuriſdictione induxit iſtam actionem de conſtit. pecun. occaſione huius promiſſionis, quæ fit per conſtitutum: Et ratio eſt euidens, quòd attento quia in conſtituto data fuit fides de eo, quòd fiat ſolutio pecuniæ debitæ ſine aliqua controuerſia, & graue ſit fidem fallere, & nolle ſoluere, ſed reducere in controuerſiam pecuniam debitam contra fidem datam: Iccirco accedente mora ipſius conſtituentis æquum fuit in eum ex prætoris iuriſdictione iſtam actionem dari, vt dicitur in dicta. l. ſi duo §. primo & in dicta. l. promiſſor §. primo.

81 Tertio videndum eſt, quæ ſint priuilegia † naturalia huius actionis de conſtituta pecunia, nam conſtat quòd habet maiora priuilegia, quam habeat actio ex ſtipulatu, vt dicit text. in. l. receptitia. C. de conſtit. pecun. in his verbis (vt non ab ſimilem pœnitus ſtipulationi habeat dignitatem, ſuis tamen naturalibus priuilegijs minimè deſraudata ſit) Gloſ. Barto. & alij Docto. ibi dicunt, quòd ſunt duo priuilegia. Primum quòd ex pacto nudo detur actio. Alterum quòd debitor habeat tempus decem dierum. l. promiſſor ſupra de conſtitu. pecu. Sed ego non video quomodo tex. in dicta. l. receptitia poſsit exemplificari in his duobus priuilegijs: Non enim videtur quòd poſsit exemplificari in primo, quia illo non poteſt fraudari, ex eo quia actio de conſtituta recipiat dignitatem ſimilem ſtipulationi, verùm propter iſtud acquireret hoc priuilegium, quando illud non haberet. Non etiam de altero, videlicet quod debitor habeat ſpacium decem dierum, nõ obſtante quòd conſtitutum ſit purum, quia huiuſmodi dilatio non pertinet ad priuilegium actionis de conſtituta, ſed potius ad diminutionem efficaciæ ipſius actionis.

Tu igitur pro declaratione præſentis quæſtionis debes aduertere, quia actio de conſtituta pecunia habet omnia priuilegia, quæ habet actio de receptitia pecunia, præter illud, quòd non poſsit opponi exceptio indebitæ pecuniæ, quod priuilegium non fuit attributum actioni de conſtituta pecunia, vt eſt caſus manifeſtus in dicta. l. receptitia & in dicto §. in perſonam Inſtitu. de actio. Priuilegium autem receptitiæ pecuniæ erat iſtud, quia habebat executionem paratam, & per nullam exceptionem, nedum pecuniæ indebitæ, poterat eius executio impediri, & reus conuentus poſt factam executionem neceſſe habebat agere ad repetitionem pecuniæ ſolutæ, vel condictione indebiti, vel condictione ſine cauſa, vt vult text. in dicta. l. receptitia §. & liceat in fin. Ex hoc igitur clarè ſequitur, quòd actio de conſtituta pecunia habet executionem paratam, & quòd nulla alia exceptio admittatur ad impediendum executionem conſtituti, niſi iſta exceptio quòd pecunia non erat debita tempore conſtituti, & quòd nil aliud quæri debeat in hac actione de conſtituta, niſi an eſſet, vel non eſſet debita tempore conſtituti. Hoc

etiã (Iudicio meo) euidenter probatur, quia nulla exceptio ſuperueniens poſt cõſtitutum poteſt opponi contra executionem conſtituti .l. item illa.§. primo. l. id quod ſub conditione .§. primo cum. l. ſequen. ſupra de conſtitu. pecu. Et hæc eſt ratio,
82 † quare text. in.l. promiſſor.§. primo ſupra de cõſtitu.pecu. dubitauit, an valeat conſtitutum quando quis ſine die conſtituit ſe ſoluturum. Et ratio dubitandi erat, quia licet verba ædicti latè pateãt & ſint generalia, debent tamen ita intelligi ne ſequatur abſurdum .l. ſcire oportet .§. aliud ſupra de excuſatio. tuto. l. ſecunda ſupra de noxa.l. tertia .§. ex hoc ædicto verſicul. idem labeo ſupra nautæ caupo. ſtab. Barto. in.l. omnes populi in ſecunda quæſtione quintæ quæſtionis principalis ſupra de iuſti. & iure: Et propterea videbatur ꝙ non poſſent includere illum caſum, quando quis conſtituit ſine die quia in hoc caſu videtur reſultare abſurdum, quia data validitate huius conſtituti poſſet cõſeſtim agi, ſi ſtatim quod factum fuit conſtitutum non fiat ſolutio. Si præſupponeremus quod iſta actio non intentaretur ad exactionẽ, dicta dubitatio non procederet, quia nulla eſſet abſurditas ſi ſtatim ageretur, exquo ſemper poſt factam condemnationem poſſet ſtatui illud tempus decem dierum, & nulla poſſet eſſe dubitatio, quin ſtatim poſſet agi: verum quia præſupponitur quod dicta actio intentetur ad exactionẽ, propterea dubitatur an valeat conſtitutum, quia eſſet abſurdum quod ſtatim fieret exactio, ſi ſtatim non fieret ſolutio, quod etiam clarius præſuponit. idem text. dum dicit (ſtatuendum eſſe tempus non minus decem dierum vt exactio celebretur) quæ verba manifeſtè denotant, quod per dictam actionem celebratur exactio. Iſta etiam eſt
83 ratio † quare text. in. l. illud .§. ſi iurauero ſupra de conſtitu. pecu. præſupponat quod actio conſtitutæ pecuniæ habeat eandem efficaciam, quam habet actio in factum, quæ datur ex Iuramento in iudicium delato, dum dicit, quod vbi quis, poſt quam fuit ſibi relatum Iuramentum, iurauit ſibi deberi, recte aget de conſtituta: Nam attento ꝙ actio in factum, quæ oritur ex Iuramento .l. acto ri. C. de reb. creditis, & nil aliud in dicta actione quæritur, quam ſi iuratum ſit.l. non erit .§. datio ſupra de iureiur. .§. item ſi quis inſti. de actio. præſupponit quod actio de conſtituta habeat eandem efficaciam, videlicet vt habeat executionem paratam: nam aliàs vana & ſuperflua fuiſſet dubitatio per text. an poſſet agi de conſtituta poſt pręſtitum Iuramentum, quia nullus ageret actione de conſtituta poſt iuramentum, ſi non haberet ſimilem efficaciã, quam habet actio illa in factum, quæ datur propter iuramentum.

Non omitto quod Docto. intelligunt text. in dicto.§. ſi iurauero, ꝙ loquatur in caſu quando agebatur de conſtitu. pecunia, & delatum ſit Iuramentum de eo, an reus conſtituerit vel ne: Et ſecundum iſtum intellectum text. ille non videretur præſupponere, quod actio de conſtit. pecu. habeat parem efficaciam cum illa actione, quæ datur propter Iuramentum: Tamen iſte intellectus nullo modo poteſt procedere, Tum quia diuinat, Tum quia text. ille aperte dicit, quod poſt præſtitum Iuramentum recte aget de conſtituta, & ſecundum intellectum communem ageretur ante, non poſt præſtationem iuramenti, quia per illud Iuſiurandum lis eſſet deciſa. Senſus igitur illius text. fuit præſupponere, ꝙ deferens vel referens iuramentum videatur conſtituere ſe ſoluturum ſi fuerit iuratum, & ideo decidatur ꝙ rectè aget de conſti. pecu. quia per iuramentum conſtabit & de conſtituto, & de debito.

84 Et hæc eſt † ratio, quare ceſſat iſta actio de cõſtituta, quoties ſtat per actorem quominus fiat ſolutio tempore conſtituti, vt vult text. in.l. ſi duo.§. primo iuncta.l. ſequenti ſupra de conſtit. pecu. Nam quia propter moram actoris potuit aliqua cauſa iuſta ſuperuenire, propter quam liberatus ſit debitor, debuit ceſſare huiuſmodi actio de conſtituta, quæ habet executionem paratam, & aduerſus quam nulla pt opponi exceptio: nam ſi dicta actio non haberet executionem paratam, & aduerſus eam poſſent opponi exceptiones, nõ ceſſaret propter moram ipſius actoris. Conclu-
85 do igitur † quod iſta actio de conſtit. pecunia habet executionem paratam, & in ea nil aliud quęritur, niſi an fuerit debitum tempore quo quis conſtituit, & an ſtetit per actorem quominus facta ſit ſolutio, vt colligitur ex dicta.l. prima .§. debitum, & dicta .l. ſi duo .§. primo. Ratio autem
86 † quare prætor ex ſua Iuriſdictione introduxerit huiuſmodi actionem cum dictis priuilegijs, ea eſſe poteſt, quia actor occaſione huiuſmodi conſtituti diſtulit agere ex principali obligatione, & curare quod reus condemnetur, & quod fiat exactio, quibus modis ſibi prouidiſſet ne aliqua exceptio ſuperueniens poſſet ſibi nocere, & quia propter fidem ſibi datam quod ſolutio debiti fieret ſine aliqua iudiciali controuerſia, æquum fuit contra iſtum, qui fallit fidem, introducere huiuſmodi actionem cum dictis priuilegijs, ne actor ſit in damno, propterea quod ſecutus fidem illius conſtituentis diſtulit agere ex principali obligatiõe, quę omnia ſunt notatu digna, licet ab alijs non fuerint declarata.

Circa promiſsionem, quæ fit per ſtipulationem, videndum eſt de pluribus, & primo quid
87 ſit † ſtipulatio. Huic quæſtioni reſpondet text. in.l. quinta.§. ſtipulatio infra eodem quod ſtipulatio eſt verborum conceptio quibus is qui interrogatur daturum ſacturumue ſe id, quod interrogatus eſt reſpondet. Sed pro declaratione & intelligentia huius diffinitionis oppono, quia in conuentione facta precedente interrogatione & ſequẽte reſponſione abſq; animo ſtipulãdi ẽ diffinitio iſta ſtipulationis, & tamen non dicitur eſſe diffinitum, quia non eſt ſtipulatio, ſed pactum nudum iuriſgentium .§. quod ferè ſupra de pactis igitur diffinitio falſa, Eodem modo antequam eſſet inducta ſtipulatio erat iſta diffinitio in conuentione, quæ contrahebatur in interrogatione præcedente & reſponſione ſubſequenti, & tamen non erat diffinitum, videlicet ſtipulatio, ſed pactum nudum, vt dicunt Imo. & Alexan. in.l. prima .§. ſi quis ita infra eod.

Pro ſolutione debes aduertere, quando dicatur eſſe conceptio verborũ. Nam vbi partes nõ intendunt

dunt ſe obligare ex verbis, ſed ſolum ex conſenſu,
non dicetur propriè cōceptio verborū ſed potius
cōceptio conſenſus, quia verba exprimuntur non
ad conſtituendum verborum conceptionem, ſed
ad ſignificandum cōſenſum, ſolùm dicetur eſſe cō
ceptio verborum, quando agitur vt ex verbis in-
ducatur obligatio: Hoc enim caſu verba dicētur
expreſſa ad conſtituendam dictam verborum con
ceptionem, & ideo dicimus non aliter eſſe ſtipula-
tionem, niſi à partibus agatur quòd ex verbis in
ducatur obligatio. l. tertia in fi. ſuprà titu. primo.
l. omnes. C. eo. Ex hoc patet ſolutio ad obiecta.
Nam patet quod vbi non ſit animus ſtipulandi
& obligandi ex uerbis ꝙ non erit etiam verbo-
rum conceptio.

Secundo oppono, quia ſtipulatio compræhē-
dit actum vtriuſq; & interrogantis & promitten-
tis, & tamen iſta diffinitio compræhendit ſolùm
actum vnius, igitur diffinitio falſa. Minor proba-
tur quia illa uerba (quibus is qui interrogat. &c.)
non poſſunt ſignificare niſi vel actum reſponden-
tis tantùm, vel interrogantis tantùm: Nam ſi ex
ponimus: quibus, id eſt cum quibus, vel per quę
is qui interrogatur reſpondet includentur ſolum
verba reſpondentis, ſi verò capimus in datiuo ca
ſu, vt ſenſus ſit, ad quæ is qui interrogatur reſpō
det, ſolum includerentur verba interrogantis.
Sed reſolutio eſt clara, quòd immo includuntur
verba vtriuſq;, exponendo etiam illud verbum
quibus, id eſt cum quibus: Nam ſenſus eſt, quod
cum quibus verbis interrogatur, reſpondet, ad
denotandum quòd ad effectum vt ſit ſtipulatio,
requiritur quòd ijſdem verbis fieret reſponſio
cum quibus facta eſſet interrogatio. Hinc eſt ꝙ
olim requirebatur, quòd reſponſio fieret per ea-
dem verba formalia Inſtit. de verbo. oblig. §. i. ho
die verò ſufficit ſi ſunt eadem quo ad ſenſum, &
intellectum, licèt non ſint eadem formaliter. l. om-
nes. C. eodem.

88 Ex qua diffinitione habes nōtare primò, quod
de ſubſtantia † ſtipulationis eſt, vt à partibus aga
tur quòd ex verbis inducatur obligatio, quia nō
aliàs poſſet dici conceptio verborum, quod etiā
deciditur in dicta. l. tertia §. fina. & in dicta. l. om
nes, ex quo ſequitur quòd verba ſunt de ſubſtan
tia ſtipulationis, vt etiam deciditur in. l. prima in
principio. infra eodem & Inſtit. eodem in princi-
pio & §. primo, & §. ſed hæc ſolemnia & de inu-
ti. ſtipula. §. mutum, & l. omnes. C. eodem & l.
89 prima in fin. ſupra titu. primo, Quinimo dici-
mus eſſe inſpicienda † verba in ſtipulationibus,
& attendi id ſolum quod per verba ſignifica-
tur. l. ſi quis ita ſtipulatus §. chryſogonus. l.
quicquid aſtringendæ infra eodem. Colligitur
præterea quod ſit etiam de ſubſtantia vt reſpon-
ſio fiat per eadem verba, per quæ facta fuit interr-
rogatio, quod etiam deciditur in dicto §. primo
Inſtitu. eodem quod tamen declarandum eſt vt
ſtatim dixi. Colligitur etiam quod de ſubſtantia
ſtipulationis eſt, quòd ſit reſponſio de eadem met
re, de qua facta fuit interrogatio. Dicitur enim da-
turum facturùue id quod interrogatus eſt reſpon
det. quòd etiam decidit text. infra in. l. prima §. ſi
ſtipulanti, & in §. ſi de alia Inſtitu. de inuti. ſtipu-
90 la. Colligitur etiam quòd † de ſubſtantia ſtipu-
lationis eſt, quòd promiſsio ſit de datione, vel
facto explicando per promiſſorem, ita quòd non
ſit ſtipulatio vbi promiſsio ſit de datione ſeu fa-
cto explicando per alium: Dicitùr enim daturum
facturùmue ſe id quod. &c. quod etiam decidit
text. in. l. ſtipulatio. iſta §. primo infra eodem,
& in §. ſi quis alium Inſtit. de inuti. ſtipulation.
91 Ex prædictis etiam colligitur † quòd ſtipulatio ſit
de iure ciuili, nam ſi de ſubſtantia ſtipulationis eſt
quòd partes agant, vt ex verbis inducatur ob-
ligatio, & obligatio verborum non erat de iure-
gentium. l. prima ſupra locati, ſed inducta fuit de
iure ciuili, neceſſe eſt vt dicamus ſtipulationem
eſſe de iure ciuili non autem de iuregent. attento
ꝙ de iuregen. non erat quiditas & ſubſtantia ſtipu
lationis. quod etiam voluerunt Paul. Alexan. &
communiter Docto. hic, poſt gloſ. in. l. ex hoc iu
re ſupra de iuſti. & iure, de quo eſt caſus in §. de cō
ſtituta Inſtitu. de actio.

92 Hoc tamen patitur difficultatem, † quia accepti
latio eſt de iuregen. l. an inutilis §. ſi infra de acce-
pti. igitur etiam videtur quòd ſtipulatio eiuſdem
iuris cenſeri debeat, attēto quòd in acceptillatione
debet interuenire ſtipulatio. l. prima infra de accep
til. §. item verborum Inſtitu. quibus modis toll.
obligatio. Sed ad iſtud, vltra ea quæ dicit Barto.
in. d. §. fi. eſt clara ſolutio, quòd ſenſus illorum
verborū non eſt, quòd acceptilatio ſit inducta de
iuregentium, quia ſi iſtud voluiſſet dicere non ad
didiſſet illa verba (hoc iure vtimur) ſed ſimplici
ter dixiſſet, quia eſt de iuregent. inducta, verum
ſenſus illorum verborum eſt, quod licet ſit in du
cta de iure ciuili, tamen exigatur ſolum capacitas
iuriſgentium, & ſic quilibet, qui ſit capax eorum
quæ ſunt iurisgentium, ſit capax acceptillationis.
Et Ratio eſt, quia per acceptillationem non indu
citur, ſed diſſoluitur obligatio ciuilis, Et quam-
uis quis ſit incapax eorum quæ ſunt iuris ciuilis,
Tamen dicta incapacitas non debet eſſe impedimē
to, quin ſit capax ad diſſolutionem ciuilis obliga
tionis. Nec etiam obſtat quòd de iuregen. eſſet
iſta forma paciſcendi per interrogationem præ-
cedentem & reſponſionem ſubſequentem dicta. l.
iuriſgentium §. quod ferè, quia ſolutio patet ex
prædictis, videlicet quòd propter id non ſequi-
tur, quod eſſet ſtipulatio attento quod non erat
animus vt ex verbis induceretur obligatio, ſed ſo
lum ex conſenſu:

93 Ex prædictis reſoluitur † etiam alia quæſtio,
videlicet quare ſtipulatio denominetur magis ex
verbis quam ex conſenſu, Et denominetur obliga
tio verborum, magiſquàm obligatio ex conſen-
ſu, cum tamen in ſtipulatione debeat omnino in-
teruenire conſenſus, non minus quàm verba. l. i.
§. adeo. ff. de pactis & tamen videretur potius di-
cendum oppoſitum, attento quod conſenſus in ſti
pulatione videtur potentior, quia dat legem con
uentionalibus ſtipulationibus. l. v. §. conuentiona
les infra. eo. Et ſi deficit conſenſus, non orietur ob
ligatio ex ſtipulatione. l. inter ſtipulantem §. i. infra
eod. Et ideo ab ipſo conſenſu velut à digniori &
potentiori denominari debuiſſet obligatio ſtipu-
lationis, argumento. l. cum quæritur ſupra de ſtatu

hom.circa quam.q. laborant Pau.de ca.Alex.Soc.
& alĳ hic,& aſsignant varias rationes. Ego verò
dico ꝙ reſolutio colligitur ex prędictis,quia enim
de ſubſtantia ſtipulationis eſt,ut à partibus agatur
quòd ex verbis inducatur obligatio, vt patet ex
diffinitione,&.d.l.tertia in fi. ſupra titu. primo,&
in.d.l.omnes, Iccirco dicitur,& denominatur obli
gatio verborum. Eodem modo dicimus eſſe obli
tionem ex re, quando à partibus agitur ꝙ ex re in
ducatur obligatio, prout eſt in omnibus contracti
bus qui re celebrantur.l.obligamur ſupra titu.pri
mo,& Inſti.de obliga.quæ re contrahuntur per to
tum:licet igitur conſenſus interueniat in ſtipula-
latione, quia tamen conſenſus non eſt de ſe obli-
gando ex conſenſu, ſed conſenſus eſt de ſe ob-
ligando ex verbis, propterea dicitur & denomi-
natur obligatio verborum, & ꝙ ex veebis indu-
catur obligatio. Solùm poſſes inſtare quare ſicut
94 eſt dare obligationem, † quæ ex re & ex verbis ſi
mul contrahitur dicta.l. obligamur § primo, ita
etiam non dicamus ex ſtipulatione eſſe obligatio-
nem ex conſenſu & ex verbis ſimul,cum ſit cauſa-
ta & ex conſenſu & ex verbis. Sed reſpondetur ꝙ
Iccirco præſumit, ꝙ ex vtraq; cauſa & rei & ver-
borũ agatur quòd obligatio inducatur, quia poſ-
ſunt diuerſis temporibus interuenire.l. qui pecu-
niam ſupra ſi certum peta.l. quidam cum filium.§.
fi.infra eod.l.ſi ſtipulatus § fin.cum.l. ſequenti in
fra de nouatio.& vtraq; cauſa per ſe eſt potens ad
producendum obligationem ciuilem, non ita in
cauſa conſenſus & verborum, quia eodem tempo
re interueniunt,& cauſa conſenſus per ſe nõ eſt po
tens ad producẽdum obligationem ciuilem.l. pri-
ma ſupra de rerum permuta. & dictum fuit ſupra
circa declarationem rationis quare ex promiſsio-
ne, quæ fit per pactum nudũ,non producatur ob
ligatio ciuilis, & actio.

Sed iuxta prædicta de pluribus dubitatur. Et
95 primò qua ratione ſit inductum † ꝙ de ſubſtantia
ſtipulationis exigatur ut præcedat interrogatio et
ſequatur reſponſio,vt in.l.prima§. verbis &.l.ob
ligamur.§. verbis ſupra titu.i. &.§.i. Inſti. eod.tit.
Pau. hic dicebat rationem eſſe, vt eſſemus magis
certi quòd promiſsio ſit facta animo obligandi,ſe
quuntur communiter Doct. hic,& dicunt hanc ra
tionem eſſe de mente Bar.infra in.l.i.§. ſi quis ſim-
pliciter,in quantum dicit quòd ea ratione debet p̃
cedere interrogatio, vt ſimus certi quod alius re-
ſpondeat animo ſe obligandi. Hæc ratio poteſt in
telligi duobus modis. Primo modo, vt ſenſus ſit
ꝙ ea ratione exigatur quòd præcedat interroga-
tio,vt ſit certitudo quòd promiſſor habeat animũ
ſe obligandi ſimpliciter,non habito reſpectu ma-
gis ad vnum genus obligationis quã ad aliud, Et
intelligendo iſto modo prędicta Ratio communis
nullo modo poteſt ſuſtineri,attento ꝙ per illam p̃
ſupponitur hanc certitudinem eſſe non poſſe niſi
præceſſerit interrogatio,cuius tamen oppoſitum
videmus in pacto,& conuentione nuda, vt latius
dictum fuit ſupra. Poteſt alio modo intelligi, vt
ſenſus ſit quòd ideo exigatur vt præcedat interro
gatio, vt poſsit eſſe certitudo quòd promiſsio fiat
animo ſe obligandi ex verbis, & ex ſtipulatione,
Et hoc modo intelligẽdo, Ratio prædicta eſt opti
ma: Non enim poteſt alia ratione conſtare ꝙ intẽ
tio Reſpondentis ſit obligari ex verbis, & ex ſti-
pulatione, niſi dum eeſpondet ad interrogetionẽ,
& credo ꝙ hoc modo voluerit intelligere Bar.in.
d.§. ſi quis ſimpliciter.

96 Et hæc eſt ratio,quare etiã de iure antiquo † exi
geretur vt reſpõſio fieret per eadem verba forma-
lia per quæ facta fuerat interrogatio Inſti. de ver.
ob.§.i. Nam iſtud erat quia exiſtimabant hoc eſſe
neceſſarium ad demonſtrandum, quod promittẽs
in ſua reſponſione habebat animum ſe obligandi
ex verbis. Illa enim obſeruatio verborum, dũ eiſ-
dem verbis vtitur in reſpõſione,quibus facta fuit
interrogatio, manifeſtius demonſtrat, ꝙ agitur à
partibus, vt ſit & inducatur obligatio verborum
ſed quia ius noſtrum exiſtimauit ꝙ etiã iſtud poſ-
ſit conſtare,quamuis promiſſor in reſponſione nõ
vtatur eiſdem formalibus verbis, dummodo con
gruerent in ſenſu & intellectu interrogationi:Iccir
co induxit ſatis eſſe ſi in reſponſione utatur verbis
quæ congruant interrogationi, vt in.§. ſed hæc ſo-
lemnia Inſti. de verb.oblig. & in.l. omnes.C.eod.
& in.l.i.§. fin. infra eod.

97 Ex prædictis patet ratio † quare verba ſunt de
ſubſtantia ſtipulationis, vt ſupra dictum fuit, non
obſtante ꝙ alĳs ſignis poſsit cõſeſſus denotari, pu
tà pee nutum.l. nutu.de leg.iĳ.l.ſeruo inuito §.pe.
ſupra ad treb.& per nutum inducitur obligatio.l.
obligamur in fi.ſ. tit.i. Nam patet rationem eſſe,
quia per nutum & alia ſigna põt quidem denotari
conſenſum eſſe de ſe obligando ad aliquid dandũ
vel faciendum,ſed nõ poteſt denotari conſenſum
eſſe ꝙ ſit & inducatur obligatio verborum, prout
requiritur de ſubſtantia ſtipulationis. Et iſte con-
ſenſus de ſe obligando ex verbis non poteſt de-
notari niſi per verba.

98 Secundò dubitatur,† an vbi à partibus agitur,
ꝙ hęc litera. A.ſignificet promittis. Et litera.B,pro
mitto,poſsint per has literas conficere ſtipulatio-
nem Circa quam quæſtionem ſunt opiniones. Nã
communiter Doctores hic concludunt quòd non
poſt glo. in §. ſed hæc ſolemnia Inſtitu.eod. vt at-
teſtatur Soci.hic & Iaſ. infra.in.l.i.§. fi. Mouentur:
quia iura vbiq; volunt, ꝙ congruenter reſpondea
tur ad interrogata, & ſic ꝙ adſint verba congrua
ad exprimendum conſenſum, vt in.l.i.§.fi. nec ex
partium conuentione prædicta verba poſſunt effi
ci congrua ad ſignificandum conſenſum,quia non
poſſunt effici congrua,niſi per fictionem, quæ ab
hominibus non poteſt induci Bar.in.l.ſi is qui pro
emptore in.i.q.ſupra de vſucap. Ad iſtud reſpon
dent tenentes contrariam opinionem, ꝙ prædicta
verba efficiuntur congrua aliter quam per fictio-
nem,ſed per declarationem, quæ colligitur ex illa
præuia proteſtatione, ꝙ verba prędicta illud ſigni
ficent, quæ proteſtatio cenſetur repetita in ipſa ſti
pulatione.l. titia.§.idem reſpondit infra eod. vel p
variationem per quã in dies ex hominum vſu vo
cabula variantur, ſecundum glo.in.l. labeo ſupra
de ſuppel.leg.quæ allegat illud. Multa renaſcen-
tur quæ iam cecidere cadentq;. Quæ nunc ſunt in
honore vocabula ſi volet vſus.

Contrariam opi.tenuerunt Pau.& Iaſ. in.d §.fi.
Areti.in.l.i.§.ſi quis ita,quos etiam ſequitur Rip.

hic numero.ix. adducit.quia ſimiliter teſtator po
teſt facere, ꝙ legando aſinum intelligatur legatus
equus, quando prius dixiſſet, ꝙ intendebat, vt ita
intelligeretur, vt eſt glo. communiter approbata
in.l. ſi quis in fundi vocabulo de leg.i. Adducitur
etiam quia iura volunt valere ſtipulationem qui-
buſcunq; verbis fuerit concepta.l. omnes.C. eod.
Ad quæ tamen defendendo communem reſpon-
det Soc. hic col.v. Quid dicendum? Credo ꝙ opi
nio communis ſit vera, & indubitata, & probatur
concludenti ratione, Nā licet actum ſit ꝙ iſta ver-
ba illud ſignificent, non tamen ex verbis poterit
colligi, ꝙ partes intendunt ſe obligare ex verbis,
attento ꝙ non ſunt vſi verbis congruis, & volunt
ꝙ iſta ſua conuentio recipiat vim ex eo ꝙ dictum
fuit in tractatu. igitur non poterit eſſe ſtipulatio;
quia de ſubſtātia ſtipulationis eſt, vt ex verbis poſ
ſit conſtare, ꝙ partes intendunt ſe obligare ex ver
bis. Ad illud igitur ꝙ dicebatur, ſufficere qualia-
cunq; verba dummodo vnus intelligat linguam
alterius. Reſpondetur, ꝙ ſufficiunt qualiacūq; uer
ba, dummodo ſint apta ad denotandum ꝙ partes
intendebant ꝙ ex uerbis contraheretur obligatio,
ꝙ non poteſt in caſu quæſtionis noſtræ denotari
per iſtud.A. & iſtud.B.

Secundo dico ꝙ huiuſmodi notæ non poſſunt
ſignificare verba apta ad ſtipulationem, niſi me-
diante fictione, attento ꝙ vocabula rerum ſunt im
mutabilia.d.l. ſi quis in fundi vocabulo, maximè
ex vſu particularis hominis, & quamuis ex com-
muni vſu varietur ſignificatio verborum, vt per
glo. in.d.l. labeo, tamen hæc variatio intelligitur
non ꝙ verba deſinant ſignificare id quod prius ſi-
gnificabant, ſed ꝙ eorum ſignificatio augeatur uel
diminuatur, vt aliàs declaraui in rubri. ſupra de no
ui operis nunciatio. Admitto quidē ꝙ vbi in tra
ctatu dictum foret, ꝙ per expreſsionem horū ver-
borum obligarentur ex ſtipulatione, quod tunc in
duceretur ſtipulatio tacita, quæ poteſt conſtitui
ſolo conſenſu ſine verbis, vt dicemus infra in prin
cipio legis primæ.

Tertio dubitatur, † an foret ſtipulatio, quando
99 interogatio & reſponſio fierent per hæc verba, vē
dis vendo. Iſta quæſtio non poteſt procedere quā
do interrogatio & reſponſio forent conceptæ per
verba ſignificantia obligationem de futuro, ſiue de
contrahendo, ſiue de exequendo cōtractum, quia
abſq; dubio induceretur etiam ſtipulatio, omnes
enim contractus poſſunt deduci in ſtipulationem.
l.v.§. conuentionales infra eod.l. ſi ſtipulatus infra
de vſuris.l.i. infra de nouatio. Et Doct. in caſu iſto
ſolū dubitant, an ſtipulatio impediat oriri contra-
ctum iuriſgē. Circa quod habes diſtinctionē Bar.
quam ſequuntur communiter Docto. in.l. ſingula
ria in ſexto ſpeciali ſupra ſi certum peta. quam nō
proſequor, quia non pertinet ad materiam noſtrā.
Solùm poteſt procedere, quando interrogatio &
reſponſio fuit concepta per verba præſentis tem-
poris conſtituentia contractum, & quæ expreſsè
non continerent obligationem de futuro, quam
latè proſequūtur Bal. nouel. Soc. Rip. & alij Mod.
hic, Alex. Soc. & Dec. in.l.ij. in prin. ff. ſi certum pe
tatur. In qua quæſtione ſunt opiniones.

Affirmatiuam, videlicet ꝙ ſit ſtipulatio, tenue-
runt Iacob. de arena Cin. & Alberi. in.l. hac cōſul
tiſſima §. per nuncupationem.C. de teſta. Soc. hic
Soci. & Deci. in.d.l.ij. in prin. Et iſta opinio vide-
tur communis, vt hic dicit Rip. Adducitur Primò
quia in caſu iſto adeſt cōceptio verborum, & om-
nia adſunt, quæ ſunt de ſubſtantia ſtipulationis, igi
100 tur erit ſtipulatio. Adducitur † ſecundò text. in.l.
ſi ſtipuler.§. finali infra eod. Solutio Bal. nouelli ꝙ
text. ille præſupponat quòd partes voluerunt ſti-
pulari, dum decidit ꝙ in caſu illo valeat locatio,
quia non potuiſſet valere ſi voluiſſent ſtipulari ꝑ
legem primam.§. eum qui ſupra de conſtitu. pecu.
non eſt bona, tum quia falſum eſt eius præſuppoſi
tum, ꝙ non valuiſſet locatio, vbi partes uoluiſſent
ſtipulari, ex quo voluerunt facere non ſolùm ſtipu
lationem, ſed etiam cōtractū locationis. Nec obſt.
tex. in.d.§. cùm qui, tum quia aliud eſt in conſtitu-
to, vt declarabimus infra in.l.i.§. ſi quis ita. Tum ēt
quia text. ille manifeſtè præſupponit, ꝙ ex parte
interrogantis ageretur, ꝙ eſſet ſtipulatio. Dubi-
tat enim tex an ex eo, quia interrogatus nō expreſ
ſit conſenſum ſuū per reſponſionem congruam in
terrogationi, impediatur ne valeat contractus loca
tionis qui agebatur. Ratio dubitandi erat, quia in
terrogatio facta denotabat ꝙ ex parte interrogan
tis agebatur, ꝙ induceretur obligatio verborū, &
ex eo quia alius non expreſsit conſenſum ſuū per
reſponſionem congruam interrogationi, denota-
batur ꝙ ex parte eius ageretur ꝙ non eſſet ſtipula
tio ſeu obligatio verborum, ſed ſolum contractus
ex conſenſu, & obligatio ex cōſenſu propterea vi-
debatur ꝙ non poſſet valere ille contractus loca-
tionis, quaſi nō eſſet conſenſus circa eandem ſpe-
ciem obligationis, vt in.l.i.§ ſi quis ita infra eo. De
ciditur tamē valere, & ratio Deciſionis eſt, quia ex
parte interrogantis agebatur, ꝙ non ſolùm indu-
ceretur obligatio verborum, ſed etiam obligatio
ex conſenſu, quia agebatur ꝙ induceretur non tan
tùm ſtipulatio, ſed etiam locationis contractus, &
ideo debet valere, quia ex parte vtriuſq; eſt cōſen
ſus circa eundem contractum, & obligationē, quæ
conſenſu contrahitur: vnde ex prædictis ſequitur
ꝙ tex. pręſupponat ꝓ indubitato ꝙ ſi ſecuta fuiſ-
ſet reſponſio congrua ad interrogata, ꝙ denotare
tur ex eo, ꝙ ex parte vtriuſq; actum eſſet ꝙ ſtipula
tio induceretur, quia ſola interrogatio denotat, ꝙ
illud agebatur ex parte interrogantis. Alia eſt ſolu
tio Rip. hic, qui dicit ꝙ in text. illo agebatur ſolū
de obligādo reſpondentem ex cauſa ſtipulationis,
putà, quia ſit dictum promittis mihi locanti uel vē
denti decem, & iō colligatur animus ſtipulandi, nō
ſic in caſu quæſtionis noſtræ, quia agitur ꝙ indu-
catur mutua obligatio, per quam etiā is qui inter-
rogat obligetur reſpondenti, quod eſt contra ſub
ſtantiam ſtipulationis. Quæ ſolutio non placet,
quia non adaptatur ad caſum, quando eſſet facta
mutua interrogatio et reſpōſio, ut ſtatim dicemus.
Vltra alios ad illum tex. eſt clara ſolutio, ꝙ in tex.
illo non dicitur eſſe factam interrogationē per ver
ba de præſenti conſtituentia contractum, quæ ex-
preſſe non continerent obligationem de futuro,
prout ē quæſtio noſtra. Iccirco intelligi debet tex.
ille, ꝙ eſt facta interrogatio per verba de futuro, q̄
expreſſe ſignificarent obligationem de futuro dę

his quæ pertinent ad contractus implementum, quo caſu abſq; dubio fuiſſet inducta ſtipulatio, ſi ſecuta eſſet congrua reſponſio, vt ſupra dictũ fuit. Quæ tamen ſit ratio, quare ibi valeat pactum ſeu contractus licẽt ſtipulatio ſit inutilis declarabitur infra in.l.i.§. ſi quis ita.

Cõtrariam opinionem negatiuam, videlicet ꝙ non ſit ſtipulatio ſed ſola venditio, tenuerũt Alex. in.d.l.ij.in prin.ſupra ſi certum peta.Bal.nouel.&
101 Rip.hic, Et pro iſta opinione adducunt † ꝙ ex eo dem facto non debent induci diuerſi contractus, ſed vnus tantum.l.ij.in princi.vbi Bart. & alij ſupra ſi cer. peta. Igitur vltra venditionem non debuit induci ſtipulatio. Sed ad iſtud vltra Soci. qui dicebat ꝙ obiectum non procedit niſi in contractibus qui non ſunt ſimul compatibiles, eſt alia ſolutio, quód immo in caſu noſtro ſunt duo facta, vel ſaltem duæ qualitates eiuſdem facti, quæ poſſunt conſiderari veluti duo facta, eſt enim conſenſus de cõntrahendo, eſt etiam illa conceptio verborum, qua ad interrogata fit reſponſio, quæ duo, licẽt ſignificentur per eandem conſtructionem verborum, poſſunt tamen conſiderari veluti duo ad inuicem diſtincta, vt in.l.ariſt.ſupra de donatio. & in.l.ſecunda.C. de pac.inter empto. & vendito.& in.l. duo ſocietatem ſupra pro ſocio.

Adducunt ſecundo quia in caſu quæſtionis noſtræ non interueniunt ea quę ſunt de ſubſtantia ſtipulationis, igitur non eſt ſtipulatio. Aſſumptum probatur, quia ex quo fuit concepta per verba pſentis temporis, apparet ꝙ non continet obligationem de futuro, prout eſt de ſubſtantia ſtipulationis.l.v.§. ſtipulatio infra eo. Tenentes communem reſpondent, ꝙ virtualiter continetur obligatio de futuro, videlicet ſolutionis pcij & traditionis rei: iſtæ enim obligationes ſunt de natura contractus emptionis, cuius naturam ſequitur ſtipulatio ſuper illo interpoſita.l.ſi ſtipulatus ſupra de vſuris. Hanc ſolutionem reprehendit Rip. quia attento quód ex parte venditoris nulla eſt facta interrogatio, non eſt poſſibile quód intelligatur ſtipulatio de ſolutione præcij. Sed hæc improbatio Rip.nõ poteſt adaptari ad caſum quando viciſſim foret facta interrogatio & reſponſio, puta, quia ſicut ex parte emptoris eſſet facta interrogatio de vendendo, & per venditorem reſponſio de vendendo, ita ẽt ex parte vẽditoris eſſet facta interrogatio de emendo, & ex parte emptoris reſponſio de emendo. Adducitur tertio, quia in caſu præſentis quæſtionis partes non intendunt ſtipulari, igitur non erit ſtipulatio, Conſequẽtia patet per tex. in.l.ob ligationum ſubſtãtia in fine ſupra titulo primo, & in.l. iuriſgentium.§. quod fere ſupra de pactis & ꝑ ea quæ ſupra dicta ſunt. Aſſumptum ẽt probatur, quia non eſt præſumendum quod velint ſtipulari, quia ſua non intereſt, argumento.l.ſtipulatio iſta.§. alteri infra eodem. Probatur etiam ſecundũ Rip. hic, quia interrogatio & reſponſio in caſu propoſitæ quæſtionis fiunt ad finem inducendi mutuam obligationem, prout eſt de natura contractus.l.ſi. infra de acceptila.Igitur præſumendum eſt ꝙ non animo ſtipulandi, quia ſtipulatio fit ad finem obligandi reſpondentem dumtaxat.d.l.v.§.ſtipulatio. Tenentes communem reſpondẽt, negãdo aſſumptum ꝙ nõ ſit animus ſtipulandi, quinimo dicunt ꝙ ex illa interrogatione & reſponſione colligitur animus ſtipulandi, attento ẽt ꝙ intereſt ipſorũ ꝙ inducatur ſtipulatio, vt habeant plures actiones. l.cum filius.§. varijs de leg.ij. Nec eſt contra naturam ſtipulationis ꝙ inducatur mutua obligatio, ſi etiam præſupponimus eſſe factam mutuam ſtipulationem. Vltimó adducitur, ſi in caſu præſentis quæſtionis vltra emptionem induceretur ſtipulatio, induceretur obligatio quæ eſſet ex conſenſu et ex verbis, ſed conſequens eſt falſum, quia non datur obligatio, quæ ſit ex conſenſu & verbis ſimul. l. obligamur ſupra tit.i.igitur & antecedens, vt ꝙ ſit ſtipulatio, vltra contractum. Sed ex mẽte Soci. hic eſt clara ſolutio, & ex hoc, ꝙ vltra emptionem inducatur ſtipulatio nõ ſequitur ꝙ inducatur vna obligatio, quæ ſit ſimul ex conſenſu & ex verbis, ſed ꝙ inducantur duæ obligationes, vna ex cõſenſu, quæ oritur ex cõtractu emptionis, altera ex verbis, quæ oritur ex ſtipulatione, ſicut etiam oriuntur duæ actiones.

Quid dicendum? Opinio negatiua ꝙ non inducatur ſtipulatio (iudicio meo) eſt vera & indubita-
102 ta. Et pro comprobatione huius opinionis, † & reſolutione omnium quæ adduci poſſunt in oppoſitũ, dico aduertendum, ꝙ in caſu propoſitæ qõnis non poteſt intelligi ſtipulatio ad conſtituendum contractum emptionis, quia cõtractus emptionis non verbis, ſed conſenſu inducitur.l.i. ſupra locati.l.i. ſupra de rerum permu.l. conſenſu ſupra tit.i. Solum poteſt eſſe dubitatio an poſſit intelligi ſtipulatio, vel quo ad obligationem de faciendo contractum venditionis, vel quo ad obligationem traditionis rei ex parte venditoris, & ſolutionis precij ex parte emptoris: verum quia in caſu noſtro agitur ꝙ ipſa emptio & venditio de præſenti inducatur, & re vera inducitur, quia vſi fuerunt verbis præſentis tpis propterea clarum eſt, ꝙ non poteſt
103 intelligi ſtipulatio quo ad illam obligationẽ de faciendo contractum venditionis, ex quo † illa obligatio de faciendo emptionem non potuit induci, attento ꝙ ſi prius fuiſſet inducta, tamen in iſta conuentione fuiſſet finita, obligatio enim de contrahẽdo tollitur & finitur dico ꝙ contractus inducitur. l.in numerationibus infra de ſolut. & ibi Bar. no. & idem Bar.in.l.ſi hęres ex teſtõ ſupra de actio empti, & in.l. ſi fideiuſſor.§.fi. ſupra de leg. ij.in.l.ſingularia in.vi.ſpeciali verſi.quiq; præcedit ſtipulatio ſupra ſi cer.pet. vnde ſi per dictam conuentionem, per quam conſtituitur contractus dicta obligatio fuiſſet finita, impoſſibile eſt ꝙ per illum inducatur.l. ritio cum morietur.ff. de vſufruc.l.vſufructum cum morietur ſupra de vſufru.leg. Solum igitur difficultas reducetur ad hoc, an poſſit intelligi ſtipulatio quo ad obligationem traditionis rei, & ſolutionis precij. Et quo ad hoc concludendum ẽ idem videlicet ut non intelligatur. Moueor, quia iſta conceptio verborum non poteſt inducere ſtipulationem quo ad conſtituendum contractũ emptionis ad quẽ principaliter ordinatur, quia vt ſtatim dcm fuit, non verbis ſed conſenſu inducitur. et & quia non cadit in obligationem cum in ipſa cõuentione inducatur & conſtituatur ipſe cõtractus igitur non poteſt inducere ſtipulationem quoad

obligationẽ

obligationem traditionis rei & ſolutionis precij,
ad quam ſolum porrigitur in conſequentiam. l. ſi
in diem. §. i. & quod ibi Bar. no. ſupra de condi. &
demõſtra. Secundo quia verba iſta expreſſa in in-
terrogatione & reſponſione, non ſignificant pro-
miſsionem traditionis rei & ſolutionis precij, igi
tur quo ad dictam obligationem non poteſt intel-
ligi ſtipulatio, attento ꝙ nõ poteſt intelligi de, eo
quod non continetur ſub verborum ſignificatio-
ne. l. quicquid aſtringẽdæ. l. ſi ita ſtipulatus. §. chry-
ſogonus ad fi. infra eo. Et ſi vis ꝙ dicta promiſsio
virtualiter includatur ex mente præter & vltra ſi
gnificationẽ verborum, ſequitur ꝙ obligatio quo
ad dictam promiſsionẽ erit ſolum ex conſenſu, nõ
autẽ ex verbis: Obligatio. n. ex verbis eſſe nõ po-
teſt, niſi de eo quod expreſsè ſignificatur ꝑ verba,
non autem de eo quod tacitè & in conſequentiam
intelligitur. d. §. chryſogonus ad fi. d. l. quicquid
aſtringendæ. Ex prædictis patet ſolutio ad omnia
obiecta: Nam primò patet ꝙ in caſu noſtro non
eſt conceptio verborum, nec adſunt ea, quæ ſunt
de ſubſtantia ſtipulationis, quia patet ꝙ partes nõ
intendunt ꝙ illa obligatio de qua agitur, oriatur,
& inducatur ex verbis, ſed ſolùm ex conſenſu, &
tñ non aliter poteſt eſſe cõceptio verborũ, nec ſub
ſtantia ſtipulationis, niſi à partibus agaẽ ꝙ ex ver-
bis inducatur obligatio, vt ſupra dictum fuit: agi-
tur. n. ſolũ de obligatione traditionis rei ex parte
venditoris, & de obligatione ſolutionis precij ex
parte emptoris, & non agitur ꝙ oriatur ex uerbis,
quia eorum promiſsio nõ fuit expreſſa per verba,
ſed ſolùm ex conſenſu, vt ſupra dixi.

Et ſi dicatur ꝙ iſtud verbum vendis, & vendo
debet trahi ad futurum per doctrinam Bar. in. d. l.
v. §. ſtipulatio. Reſpondetur ꝙ verba præſentis tẽ
poris debent trahi ad futurum quando non poſ-
ſunt verificari in præſenti, prout quando dictum
eſſet, promitto ꝙ do, non autẽ in caſu noſtro, quia
verificantur in præſenti, ex quo in ipſa conuentio-
ne conſtituitur contractus venditionis. Præterea
ſi exponerentur in futurum, ſolùm denotaretur ꝓ
miſsio de vendendo, & iſto caſu etiam non poſſet
includi ſtipulatio quo ad obligationem traditio-
nis rei, & ſolutionis præcij, quia facta venditione
tollitur & finitur obligatio, qua quis tenetur ex ſti
pulatione de vendendo, vt ſtatim dictum fuit. Ad
illud ꝙ in ſtipulatione interpoſita ſuper contractu
veniunt omnia quæ ſunt de natura contractus. l. ſi
ſtipulatus ſupra de vſuris. Reſpondetur ꝙ iſtud
procedit vbi interrogatio & reſponſio eſt de im-
plendo contractum, & intelligitur ſtipulatio quo
ad illam obligationem de adimplendo contractũ
ita loquitur. d. l. ſi ſtipulatus cum ſimilibus, non au-
tẽ quando interrogatio & reſponſio eſt per verba
conſtituentia contractũ, & quæ expreſsè nõ ſigni-
ficãt promiſsionẽ adimplendi illa, que poſſunt de-
beri ex cõtractu, vt eſt in caſu quæſtionis noſtræ.
104 Quartò quæritur in quibus conuentionibus †
exigatur ſtipulatio. Reſpondeo ꝙ de neceſſitate
exigitur in illis, quæ non aliter poſſunt valere, niſi
fiant per ſtipulationem. Exemplum in promiſsio
nibus iudiciarijs de iudicio ſiſti, & iudicato ſoluen
do, Nullæ enim ſunt niſi fiant per ſtipulationem.
vt per Bal. in. l. ſiue apud acta. C. tranſ. & Pau. caſt.
hic, & eſt tex. in. l. omnes. §. in hac. C. de epiſ. & cle.
vbi dicitur ꝙ fideiuſsio de iudicio ſiſti debet eſſe
vallata cautela ſtipulationis, nec veſtiuntur calore
iudicij quicquid dicant Alex. Iaſ. & alij hic, vt dice
105 mus infra in prin. l. i. Et ratio † quare ſint omnino
nullæ quando fiunt ſine ſtipulatione eſt, quia perti
nent ad inducendum obligationem, vt quis tenea
tur adeſſe in iudicio, de quo non põt eſſe niſi obli-
gatio ciuilis, quæ non põt induci per promiſsionẽ
quæ fit per pactum nudum. Exemplificatur etiam
106 in conuentione fideiuſsionis, † quę eſt omnino nul
la, niſi fiat per ſtipulationem. l. v. §. ſatis acceptio. l.
ſciendum infra eo. l. blanditus. C. de fideiuſ. §. fi. In
ſti. de fideiuſ. Et rõ huius eſt (iudicio meo) quia cõ-
uentio fideiuſsionis non ordinatur ad inducendũ
aliquam obligationẽ naturalem in fideiuſſore, ſed
ſolum ciuilem, videlicet vt occaſione principalis
obligationis, quæ eſt in debitore principali, poſsit
ipſe fideiuſſor conueniri in iudicio, quæ obligatio
non poteſt induci ex promiſsione quæ fit per pa-
107 ctum ſine ſtipulatione: Poteſt quidem † per viam
conſtituti aliquis obligari pro debito alterius ſolo
pacto ſine ſtipulatione. §. de cõſtituta Inſti. de actio
Multum tñ intereſt an quis obligetur per modũ fi
deiuſsionis an per viam conſtituti ut patet ex his,
quæ dixi circa materiam conſtituti: Et rõ differen-
tiæ eſt, quia per conſtitutum quis non obligatur
ad ſuſcipiendum iudicialem diſcuſsionẽ pro eo ꝙ
promiſsit, ſed ſolũ ad ſoluendũ ſine aliqua contro
uerſia & diſcuſsione iudiciali, quod conſtituit; ita
ꝙ non dicitur pertinere ad inducendum obligatio
nem ciuilem, ſed potius naturalem, quæ põt indu-
ci per pactum, vt declaratum fuit circa materiã cõ
108 ſtituti. Exemplum ẽt eſt † in ea conuentione, per
quam pater, qui dat dotẽ pro filia vult ſibi appro-
priare actionem, quæ debet eſſe cõis patris & filiæ.
l. ij. §. quod ſi patris ſupra ſol. matri. Nam talis cõ-
uentio eſt omnino nulla, niſi fiat per ſtipulationẽ.
Pertinet enim ad innouandum actionem competẽ
tem pro dote profectitia, quæ innouatio non põt
fieri per pactũ, vt eſt caſus in. l. auia. C. de iure dot:
109 Exemplificari etiam põt † in his conuentionibus,
quæ non veſtiuntur coherentia contractus. Nã ad
effectum vt poſsint eſſe efficaces ad producendũ
obligationẽ ciuilem & actionem requiritur ꝙ fiãt
per ſtipulationem, vt in conuentione vſurarum. l.
i. l. quãuis. C. de vſuris & in cõuentione pœnali. l.
ſeruus ea lege, & quod ibi no. ſ. de ſeruis expor.
110 Exemplum etiam eſt † in conuentione acceptilla-
tionis, nam licèt ſit vtilis ad tollendum obligatio-
nem naturalem, etiam ꝙ non interueniat ſtipula-
tio, quia videtur ineſſe pactum de non petendo. l.
ſi vnus. §. ſi acceptillatio ſupra de pac. l. ſi accepto-
latum infra de acceptil. tamen ad effectum, vt ipſo
iure poſsit tolli ciuilis obligatio & actio, exigitur
ꝙ interueniat ſtipulatio. l. an inutilis. §. acceptilatio
infra de acceptillationibus. Exemplificatur etiam
ſecundum Iaſ. hic col. fi. in conuentione nouatio-
111 nis, quia † exigit ſtipulationem. d. l. an inutilis. §.
ſi acceptum cum concor. de quibus per eum hic:
Alex. & Rip. hic reprehendunt iſtud exemplum,
quia nouatio põt fieri per contractus iuriſgentiũ:
l. ſi mandato meo. §. fi. ſupra mandati, Bar. in. l. i. in
fra de nouatio. Sed aduerte ꝙ nouatio, quæ fit per

contractus iuriſgen.non tollit primam obligatio-
nē ciui.ipſo iure,ſed ope exceptionis, vt eſt caſus
in.l.ſi res æſtimata §.fi.ſupra de iure dot.per quem
text.ita dicunt Fulgo.& Alex.in.l.ſingularia col.i.
verſ.iij.noto.š.ſi cer.pet. Ad hoc igitur vt per di-
ctā conuentionem nouationis poſsit præcedēs ob
ligatio tolli ipſo iure,exigitur ꝙ fiat per ſtipulatio
nem,& hoc eſt ꝙ voluit dicere Iaſ. hic. Vtilis au-
tem eſt ſtipulatio in multis alijs conuentionibus
de quibus per Alex. Rip. & alios hic, ſed non re-
fero, quia nihil eſt addendum.

112 Quintò quæritur † an ſtipulatio ſit contractus
nominatus,& iſta quæſtio habet duas partes. Pri-
ma eſt an ſit contractus. Altera eſt, an ſit nomina-
tus. Quoad primam communis opinio eſt, quòd
non ſit propriè contractus, quia non eſt vltrò ci-
troq; obligatorius.l.labeo la ſecunda.§. contractū
infra de verb.ſig. ſed ſolū largè & impropriè per.
l. primam.§.pe.ſupra de pac.ita concludunt Alex.
& cōiter alij in.l.v. in prin.infra eo. Ego tamē cre
derem ꝙ poſſet dici contractus ēt ſecundum pro-
priam ſignificationem,prout ēt videtur præſup-
ponere tex.in.l.i.ſupra.tit.i. & inſti.de obliga.§.fi.
& de oblig.quæ ex quaſi contractu in prin,& in.l.
i.C. vt actio.ab hæredi.& contra hæredes, & in.l.
nō ſolum ſupra tit. proxi.cum pluribus ſimilibus.
113 Nec obſt.tex.in.d.l.labeo .§. contractum: Nā pro
declaratione illius tex. debes aduertere, ꝙ prima
facie tex.ille videtur malè dicere in eo,ꝙ dicit con
tractum eſſe vltro citroq; obligatione, qm̄ contra
ctus differt ab ipſa obligatione,cum ſit facti.l.con
ſilio.§.fi.ſupra de cura.furio, Et obligatio ſit iuris,
Inſti.de oblig.In prin.vel ſaltem in eo, quia obliga
tio includit ſolū id quod eſt iuris, Contractus autē
inducit non ſolū ius,ſed etiam factū. Accedit,quia
obligatio cauſatur ab ipſo contractu,igitur ab illo
differt, quemadmodū cā à ſuo cauſato.l.manumiſ
ſiones de iuſti. & iure. Neceſſe eſt dicere pro ſolu-
tione,ꝙ in tex.illo non accipitur ille terminus(ob
ligationem) ſolùm pro ea parte contractus,quæ
eſt iuris,videlicet pro ipſa obligatione quæ cauſa-
tur ex ipſo contractu,ſed etiam pro ea parte con-
tractus,quæ eſt facti §. item verborum Inſtitu. de
inuti.ſtip.l.iij.C.de inuti.ſtip.Ex hoc ſequitur, ꝙ
ſenſus illius tex. non fuit dicere,ꝙ contractus ſit il
la mutua obligatio, qua viciſsim contrahentes ob
ligantur,quę cauſatur & oritur ex ipſo cōtractu,
ſed ꝙ ſit illa cā obligationis,quæ eſt vltrò citroq;,
id eſt quæ inducitur & conſtituitur ex facto vtri-
uſq; partis. Erit igitur contractus illa cauſa obliga
tionis, quæ inducitur & conſtituitur ex facto vtri
114 uſq; partis,† licèt ex illa cā non oriatur obligatio,
niſi ex parte unius,Et ideo quia cauſa obligationis
inſtipulatione inducitur & conſtituitur ex facto
vtriuſq;, dicetur ſtipulatio propriè contractus,li-
cèt ſolū ex parte vnius òriatur obligatio, adeo ꝙ
illa verba ponuntur ad differētiam illius cauſæ ob
ligationis,quæ inducitur & conſtituitur ex facto
vnius tantū, vt eſt in conuentione nuda, quia illa
non eſt,nec dicitur propriè contractus;non autem
ad differentiam illius conuentionis, ex qua oritur
obligatio ex parte vnius tm̄,vt eſt ſtipulatio,quia
illa dicetur propriè cōtractus,dummodo cauſa di-
ctæ obligationis inducatur vltrò citroq;, id eſt ex
facto vtriuſq;. Et ſi dixeris, ꝙ dum text.ille præ-
ſupponit, ꝙ hæc duo differunt, actum & contra-
ctum,& dicit actū eſſe generale ad illud, quod re,ſi
ue verbis agitur, videtur præſupponere ꝙ ſtipu-
latio propriè non comprehendatur appellatione
contractus,ſed ſolū appellatione actus. Reſponde
tur ꝙ ſenſus illius tex. fuit dicere ꝙ iſtud nomen
actus denotet eam partem facti, quæ interuenit in
cōtractu,ſiue illud factum verbis,ſiue re agatur, &
propterea differt à contractu, quia nomen contra
ctus denotat illud factum vna cum effectu obliga-
tionis, qui ab ipſo cauſatur. Non igitur vult dice
re ꝙ ſtipulatio, dum capitur nō ſolū pro facto,ſed
pro effectu iuris, qui cauſatur ex ipſa verborū cō
ceptione,contineatur appellatione actus, & diffe-
rat à contractu,quia hoc attento ſequeretur, ꝙ cō-
tractus qui re celebrantur continerentur propriè
appellatione actus, & differrent à contractu,quod
eſſet admodum abſonum. Concludo igitur ꝙ ſti-
pulatio ſit propriè contractus.

Quò verò ad aliud,cōis & vera concluſio eſt,ꝙ
115 ſtipulatio ſit contractus † nominatus per tex. vbi
eſt caſus in.d.l.i.§.fi.š. de pac. Aliqui hic mouent
vnam difficultatem. Nam videretur ſecundū eos
dicendū ꝙ exquo nomen ſtipulationis eſt genera-
le, & conuenit pluribus conuentionibus,videlicet
Acceptilationi,Fideiuſsioni, & Arrogationi.l.i.l.
an inutilis infra de accep.l.v.§. ſatis acceptio infra
eo.l.ij.§.i. ſupra de adop. ꝙ propterea non faciat
ꝙ cōuentio ſtipulationis ſit & dicatur nominata,
quemadmodum nomen permutationis,quia gene
rale,non facit ꝙ cōuētio ſit nominata,Glo.in rub.
C.de rerū permu. Huic difficultati vno mō reſpō
det Rui. hic nu.xxviij. alio modo reſpondet Rip.
nu.51. Sed ſuæ ſolutiones non tollunt difficultaē.

Vera ſolutio eſt,ꝙ quodlibet nomen attributū
conuentioni facit,ꝙ conuentio ſit,& dicatur nomi
nata, quādo cā ſignificata per ipſum nomen indu-
citur per ipſam conuentionem. Et hoc modo pro
cedit quod dicitur de emptione,locatione,ſocieta-
te,ſtipulatione,& ſic de alijs, Nam conſtituuntur
in ipſa conuentione: Sed vbi cauſa ſignificata per
nomen nō conſtituitur per ipſam conuentionem
tunc per illud nomen conuentio non poteſt dici
nominata.Ita procedit quod dicitur de permuta-
116 tione, Nam permutatio non poteſt conſtitui per
ipſam conuentionem, ſed ex tranſlatione dominij
viciſsim facta.l.i.in fi. ſupra de rerum permu. not.
Doc.in.l.ij.in prin.ſupra ſi cer.pet.Iccirco eius cō-
uentio non dicitur nominata. Illud igitur quod di
cit tex.in.l.i.ſupra de rerum permu. videlicet id eſ
ſe receptum in ijs conuentionibus, quæ habēt no
men ſuum intelligitur de ijs quæ habent nomen
ſuum tempore ipſius conuentionis.

117 Sexto quęritur de † effectu ſtipulationis,& quia
clarū eſt, ꝙ ex ea oritur ciuilis obligatio & actio.
Clarum etiam eſt ꝙ ex ea oritur naturalis obliga-
tio,quia in ea ē etiam pactū.d.l.i.§.fi.ſupra de pac.
eſt caſus in.l.ſi fideiuſſor ſupra de cōdi.inde.& in.l.
i.§. ſi quis ita infra eo.dum dicit ꝙ reſpondens nu-
tu ad interrogata non ciuiliter, ſed nec etiam natu
raliter obligatur. Nam ex hoc infertur ꝙ vtroq;
mō obligaretur,ſi reſponſio eſſet facta per verba,
& hoc concludunt Bar.& communiter alij in.d.l.

i.§.fi. & communiter Doc.hic. Et (Iudicio meo) eſt in
dubitatum, maximè attenta illa declaratione de qua
ſupra ꝙ naturalis obligatio ſit illa obligatio de ſoluē
do id quod promiſsũ fuit, ciuilis verò obligatio ſit il
la obligatio de ſuſcipiēdo iudiciũ, ſeu actionē occaſio
ne eius, quod promiſſum fuit, quæ eſt correlatiua ad
actionē, ſeu ius proſequēdi in iudicio, quod eſt in cre
ditore, quia manifeſtũ eſt in promiſſore ꝑ ſtipulatio-
nē eſſe obligationē de vtroq;, propterea circa propo
ſitam q̄õnem ſolũ vidēdum eſt de duobus principa
liter. Primũ eſt quid operetur ſtipulatio interpoſita
ſuper contractu innominato. Secũdum eſt, quid ope
retur quando interponitur ſuper contractu nomina
to, & an ſequatur eius naturam.

Circa primum, ad intelligentiā habes præmittere,
qui ſint contractus innominati, & quæ ſit eorũ natu
ra. Debes enim ſcire, ꝙ ſecũdum largā & impropriā
ſignificationem quodlibet pactum nudum dici po-
teſt contractus innominatus, vt no. in.l.i.in. prin. in
glo. magna ad fi. ſupra tit. proximi. quãuis propriè
non poſsit dici contractus, ex quo cauſa productiua
obligationis non inducitur ſeu conſtituitur ex facto
vtriuſq; paciſcentis .l. labeo .§. contractum infra de
ver. ſig. ſecundum intellectum quē ſupra dedi ad il
118 lum tex. verè tamē & propriè † contractus innomi-
nati ſunt illi quatuor qui ſunt correſpectiui, de qui-
bus in.l.naturalis.ſ. de præſcrip. ver. videlicet Do ut
des: Do vt facias: facio vt des, & Facio vt facias: Et
quia ſupra dictum fuit de natura & effectu ſimplicis
pacti, & conuentionis nudæ: ſolum reſtat videre
de natura, ſeu effectu contractus correſpectiui. Et
119 primò † an ſtatim in ipſa conuentione contractus in
nominati correſpectiui ēt ante implemētũ naſcat
obligatio. Iſta q̄õ non pertinet ad ciuilem obligatio
nem, quia conſtat illam non naſci ante implemētum.
l. iuriſgentium.§.i. ſupra de pac.l.i.ſ. de rerũ permu.
120 Nec mirũ, † quia contractus correſpectiui non perfi
ciunt in conuentione, ſed in ipſo implemento, Bart.
in.l.ſiue apud acta colum. ii. C. de tranſac. in.l. ex pla-
cito. C. de rerum permut. & in.l.ſi pecuniam. C. de
condic. ob cauſam, & iura dicunt in ipſo implemen
to eſſe contractum, vnde naſcitur actio dicta.l.iuriſ
gentium.§.i. ad fi. Solum igitur poteſt procedere du
bitatio quoad naturalem obligationem. Commu-
nis opinio Glo. & Doct. in.l. petens. C. de pact. eſt,
ꝙ in ipſa conuentione ante implementum naſcatur
naturalis obligatio. Mouentur, quia in ipſa conuen-
tione eſt conſeſus. d.l.i.§.i. ſupra de pac. igitur obliga
tio naturalis. Sed ſolutio eſt clara, ꝙ argumētum ꝓ-
cedit in conſenſu, per quem perficitur cõtractus, ſed
non in conſenſu per quem contractus nõ perficitur,
vt eſt in conſenſu contractus innominati, quia per
illum non perficitur contractus ante implementum.
Adducitur etiam quia videtur ꝙ militat æquitas fi-
dei ſeruandæ, etiam ante implemētum, igitur obliga
tio naturalis. Sed eſt ſolutio ꝙ nõ poteſt cenſeri per
fecta datio fidei ante implementum, cum antea non
121 ſit perfectus contractus. Tertiò adducitur † quia cõ
tractus innominati correſpectiui fiunt per dictio-
nem vt, quæ denotat modum.l. prima. C. de ijs quę
ſub modo, igitur ante implementum erit nata obli-
gatio naturalis. Conſequentia patet, quia propter
implemētum modi nõ impeditur natiuitas obliga-
tionis, Bar. in.l. quibus diebus.§. termiſſus.ſ. de cõdi-

& demon. Aliqui reſpondent ꝙ iſtud procedit in
vltimis voluntatibus, ſed non in contractibus; quę
tamen ſolutio non eſt bona, quia etiam in contra-
ctibus propter implementum modi non impedi-
tur natiuitas obligationis.l.ſi inſulam ſupra locati.
Vera ſolutio eſt ꝙ argumentum procedit in modo,
cuius implementum non exigitur ad perficiendum
diſpoſitionem ſeu contractum, quia ſine eo diſpoſi-
tio, ſeu contractus eſt perfectus. ſed non procedit,
quando implementum modi requiritur ad perficien
dum contractum, vt eſt in contractibus innomina-
tis, quoniā actũ videtur à partibus, vt ex ipſo imple
122 mento oriatur obligatio. Quarto adducunt † text.
in.l. iuriſgentium.§.i. ſupra de pact. dum dicitur ibi
ex implemento naſci ciuilem obligationem. Nam
ex hoc videtur inferri naturalem eſſe natam in ip-
ſa conuentione ante implementum, ſed iſtud fun-
damentum, in quo multum ſe fundant Docto. ni-
hil valet, & retorquetur ad oppoſitum, quoniam
text. ille præſupponit ex implemento naſci vtran-
què obligationem & ciuilem & naturalem, dum di-
cit (Et hinc naſci ciuilem obligationem) loquitur.n.
de ipſo implemento, & tamen implicatiue dicit ēt
ex eo naſci ciuilem, ita quòd ſenſus eſt, ꝙ non ſolum
naturalis, ſed etiam ciuilis naſcitur ex ipſo imple-
mento, & re vera abſurdum foret, ſi vellemus præ
ſupponere quòd in eodem contractu obligatio na-
turalis diceretur oriri ex vna cauſa, videlicet ex ipſo
conſenſu in conuentione: obligatio verò ciuilis ex
alia cauſa videlicet ex ipſo implemento, vt infra di
cemus Adducuntur quædam alia, quæ non refero,
quia parum vrgent. Contrarium, videlicet quòd
123 non ſit † nata naturalis obligatio tenuit Bald. in di
dicta.l. petens colum.xiij. per text. in.d.l.i. ſupra de
rerum permu. in his verbis (ex re tradita initium
præbet obligationi.) Tenētes communem ſoluũt ꝙ
illa verba debēt omino intelligi de ciuili obligatiõe.
ponderant, quia tex. in ratione ſui præſupponit ꝙ
eſſet abſurdum ſi diceremus illam obligationem na
ſci ex conſenſu, quod non p̄t intelligi de natura-
li, quæ ſolutio nullo modo poteſt procedere, tum
quia præſupponit ꝙ ex eodem contractu permuta-
tionis obligatio ciuilis oriatur ex vna cā, videlicet
ex ipſo implemēto, & naturalis ex alia, quod, vt in-
fra dicemus, eſt valde abſonum, tum quia tex. ille lo
quitur de permutatione, quę ante traditionē non
pōt producere obligationē, cũ nõ ſit permutatio an-
te traditionē, vt dicitur in eadem.l.i. ad fi. & no. in.l.
ij in prin.ſ. ſi cer. pe. Quare autem foret abſurdum
in caſu.d.l.i. ſi diceremus ex conſenſu conſtitui obli-
gationem naturalem infra declarabitur.

Secundo mouetur, quia ſi eſſet orta naturalis obli
gatio in ipſa conuentione, non eſſet licita pœnitētia
ante implemētum, ſed conſequens eſt falſum.l.ſi.pe-
cuniam ſupra de cond. ob cām, igitur etiam antece-
dens arguendo à conſequenti deſtructo.l. manifeſtiſ
ſimi. C. de furt. Soc. hic reſpondet, ꝙ conſequētia
prædicta procedit in obligatione naturali, quę orit̃
ex pacto, ſeu cõuentione ſimplici, ſed non in obliga-
tione naturali, quæ oritur ex cõuentione correſpecti
ua, ex quo illa ē magis debilis. Voluit dicere Soc. ꝙ
cõſequentia prædicta procedit in illa obligatione na
turali, quæ ſit redacta ad pręcepta neceſsitatis per cõ
ſtitutiones hominum, quia tunc nõ eſt licita pœnitē

tia, ſed ꝙ non pcocedat in illa obligatione naturali,
quæ non ſit redacta ad præcepta neceſsitatis, quia eſt
licita pœnitentia, vt ſupra dictum fuit in prin. & in
hac ſolutione præſupponit ꝙ obligatio naturalis ex
conuentione cocreſpectiua non ſit redacta ad præce-
pta neceſsitatis ante implementum, quæ ſolutio mul
tum reſtringit cõmunem opinionem de qua ſupra.
Tertio adducitur, quia ſi contractus correſpectiui nõ
perficiuntur in ipſa conuentione. implementum, vt
ſupra dictum fuit, igitur ante implementum nõ pñt
ꝓducere obligationem naturalem. Solutio ex mente
Doc. eſt, ꝙ nõ perficitur quantum ſit ad obligationẽ
ciuilem & actionem, ſed benè perficitur in ipſa con-
uentione quoad naturalem obligationem.

Quid concludunt? (Iudicio meo) iſtæ opiniones
poſſunt ad concordiam ceduci. Debes enim ſcire
pro intelligentia & reſolutione præſentis quæſtio-
124 nis, ꝙ † aliquando pacta correſpectiua præficiuntur
in ipſa conuentione: Aliquando non perficiuntur in
ipſa conuentione, ſed in ipſo implemento. Exem-
plum primi eſt in pacto ſeu conuentione de permu-
tando, Nam dicitur illud pactum perſectum in cõ-
uentione, quia illico partes intendunt ſe obligare
ad permutandum. Ita probat text. in. l. ex placito.
C. de rerum permut. Inducendo vt infra dicã, & eſt
de mente Bar. ibi. & voluit Soci. hic nu. xx. Exem-
plum etiãm eſt in caſu quo ego facerẽ pactum de dã-
do fundum tibi, & tu eodem contextu faceres pactũ
de dando domum mihi, ita ꝙ iſta duo pacta non ha
berent expræſſam correſpectiuam relationẽ adinui-
cem, ſed ſolũ tacitam. Nam dum conſideramus iſta
duo pacta in quantum habent tacitam relationem
adinuicem, conſtituunt contractum innominatum
correſpectiuum, prout conſtituitur ex tacita celatio
ne pacti ad contractum, iuxta quem opponitur, vt
declarant Barto. & alij in. l. petens. C. de pac. & in.
l. lecta ſupra ſi cert. pet. Dum etiam conſideramus
quolibet pactum pec ſe, prout poteſt conſiderari, vt
dicunt Barto. & alij in. d. l. petens. C. de pac. quodli
bet iſtorum pactorum dicetur perſectum in ipſa cõ-
uentione: partes enim videntur ſe voluiſſe in ipſa
conuentione mutuo obligare ad dandum, & quo
ad hanc mutuam obligationem pacta ipſa dicen-
tur perfecta in ipſa conuentione. Exemplum ſecun
di eſt, quando illa duo pacta habent expreſſam rela-
tionem vnum ad aliud, prout quando dictum eſſet,
promitto tibi dare fundum vt mihi des domum,
& è contrario, Tu promittis mihi domum vt dem
tibi fundum: Nam iſto caſu contractus non dici-
tur perfectus niſi in ipſo implemento, non autem
in conuentione, vt per Bart. in. d. l. ſiue apud acta,
& dictum fuit ſupra. Nunc ad propoſitum, ſi quæ-
125 rimus † an ſtatim in ipſa conuentione ſit nata obli-
gatio naturalis, vbi pactum perficitur in conuentio
ne & concludendum eſt quòd ſic, & in iſtis terminis
procedit communis opinio. In hiſcq́ terminis pcæ
ciſè loquitur glo. in. d. l. petens, nam dicit ꝙ ex pla
cito de pecmutando oritur naturalis obligatio, Et
in his terminis procedunt omnia quæ adducuntur
pro communi opinione, quia in caſu iſto ineſt con
ſenſus de ſe obligando in ipſa conuentione, & pco-
pterea neceſſario oritur naturalis obligatio. Et pro
iſta opinione ego pondero textum in dicta. l. ex pla
cito. C. de rerum pecmuta. Dum enim text. dubi
tat an ex pacto de permutando detur actio, præ-
ſupponit ꝙ non obſtante pœnitentia illud placitũ
adhuc perſiſtat, & propterea ꝙ adſit naturalis obli-
gatio. Accedit, quia dum iſta duo pacta per ſe con
ſiderantur, & nõ prout habent tacitã celationem ad
inuicem, abſq; dubio cõſtituunt obligationem natu
ralem prout quodlibet aliud pactum: non enim in
caſu iſto poteſt aſsignari ratio diuerſitatis, alias
enim ſi non diceremus ex ipſis oriri naturalem ob-
ligationem, non poſſene per ſe conſiderari, ſed ſo-
lùm in quantum vnum habet relationem ad alterũ,
quod eſt contra not. in. d. l. petens, & contra text.
in. l. ij. C. de pactis intecempto. & vendi. Nec ob-
ſtant adducta contra communem, quia non proce-
dunt in caſu quando in ipſa conuentione pactum
ſeu contractus perficitur, & incipit à conuentione,
ſed ſolùm in ſequenti caſu quando perficitur in ad-
implemento.

Si vero quærimus, an ſtatim in conuentione oria
rur naturalis obligatio, vbi contractus nõn perfici-
tur in cõuentione, ſed in adimplemẽto, & tunc abſq;
dubio procedet opinio Bal. videlicet quòd nõ ſit na
ta obligatio naturalis ante implementum. Quæ opi
nio vltra prædicta manifeſtè probatur, quia ſi ante
implementum non eſt contractus igitur ante imple
mentum ex ipſo contractu non poteſt oriri obli-
gatio naturalis: cauſa enim debet præcedere ſuum
cauſatum dicta. l. manumiſsiones ſupra de iuſtitia &
iure. In his terminis procedit & loquitur text. in. l.
iuriſgentium. §. i. qui ſecundum ea quæ ſupra dixi, di
cit ꝙ ex adimplemento huius contractus correſpe-
ctiui non ſolùm oritur naturalis obligatio, ſed etiã
ciuilis. Loquituc etiam text. in. d. l. i. ſupra de rerum
permutatione: dicitur enim ibi ex contractu permu-
tationis, qui perficitur in traditione, obligationẽ ori
ri ſolùm in traditione, & ꝙ in caſu iſto eſſet abſonũ
dicere ꝙ obligatio oriatur ex conſenſu, quando actũ
fuit ꝙ obligatio inducatur ex cauſa permutationis
quæ cõſenſu nõ inducitur, ſed ſolùm in traditione.
Et hoc eſt ꝙ voluit dicere text. in illis verbis (alio-
qui dicendum eſſet &c.) Præterea ſi in illis actum ſit
126 ꝙ obligatio non tñ ex verbis, † ſed etiam ex rei in-
teruentu contrahatur, quo caſu requiritur interuen-
tus rei ad hoc ut ſtipulatio dicátur adimpleta ſeu per
fecta. l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. fi. & l. cum. n. infra de
nouatio. non naſcitur obligatio aliqua ante interuen
tum rei. l. qui pecuniam ſupra ſi cer. pet. l. quidam cũ
filium. §. fi. infra eo. igitur multò magis idem dicen-
dum eſt in iſto cõtractu innominato correſpectiuo,
quia ſi actum fuit ꝙ obligatio oriatuc ex ipſo imple-
mento, quo caſu ante implementum non dicitur
contractus perſectus & abſolutus, vt ante adimple
mentum nulla oriatur òbligatio. Nec hoc caſu ob-
ſtant ea, quæ ſupra adducta ſunt pro communi opi-
nione, quia vt ſupra dictum fuit, illa pcocedunt ſolũ
in alio caſu videlicet quando contractus perficitur
in ipſa conuentione ante implementum: Nec oppo
ſitum voluerunt glo. & Doc. in. d. l. petens, quia (Iu
dicio meo) non loquuntur in caſu iſto quando con-
tractus ſolùm perficitur in implemento, ſed quan
do perficitur in conuentione, vt eſt in pacto de
permutando.

Sed iuxta pędicta ſuperſunt aliquæ difficultates.
127 Prima eſt † qua ratione in iſta conuentione, promit-
to tibi

to tibi fundum vt des mihi domum, videatur actum
quod contractus perficiatur ex implemento, & nõ
ex conuentione, adeo quod ſtatim ex ipſa conuen-
tione non oriatur obligatio ad dandum. Hoc alij
non declarant, ſed (Iudicio meo) vera ratio eſt,
quia is qui debet dare domum non obligatur ad dã-
dum, niſi poſtquam ego dederim fundum, & adim-
pleuerim ex partẽ mea. Ita etiam videtur actum, vt
ego non obliger ad dandum fundum in ipſa conuẽ-
tione, ſed ſolum poſtquam ille alius dederit mihi
128 domum, quia in contractu † vltro' citroq; obliga
torio, id quod videtur actum in vno, intelligi-
tur actum in vtroq;, vt eſt caſus in.l.fin.infra de ac-
ceptilatio. Et iſta ratio etiam facit pro illa opinio-
ne quod ante implementum non ſit nata obliga-
tio naturalis.

Alia eſt difficultas, quomodo in ipſo implemen-
to dici poſsit ꝙ perficiatur ſeu inducatur cõtractus,
129 cum in ipſo implemento † non interueniat conuen
tio, ſed iſta præceſſerit ex interuallo, & clarum eſt nõ
poſſe conſtitui contractum niſi adſit conuentio. l.i.
§. fin. ſupra de pac. Reſpondeo iſtud eſſe, quia con-
uentio, quæ præceſsit, trahitur ad tempus implemẽ-
ti, quaſi ꝙ in ipſo implemento cenſeatur facta ipſa
conuentio & in ipſo implemento contractus factus:
Nam conuentio illa videtur ordinata ad declaran-
dum, ꝙ datio fundi ex parte mei intelligatur facta,
vt tu mihi des domum, & è contrario, vt datio do
mus ex parte tui cenſeatur facta eo propoſito, vt
ego tibi dem fundum, & hoc eſt etiam quod pręſup
poſuit Areti. hic in fine dum dicit, ꝙ contractus in-
nominatus re contrahitur, allegat.d.l.i.ſupra de re-
rum permu. Sequitur Soc. hic nu.xx. Ex quo etiam
comprobatur opinio de qua ſupra videlicet ꝙ ante
implementum in ipſa conuentione non oritur ob-
ligatio naturalis: Hæc enim conuentio, quæ præceſ
ſit ante implementum, non videtur facta ad effectũ
vt ex ea inducatur obligatio, ſed ad declarandum ꝙ
in ipſo implemento dicta conuentio cenſeatur cele-
brata. Et ex hoc tollitur vnum aliud de quo poſſet
opponi, videlicet ꝙ attenta illa opinione, ꝙ ex ipſa
conuentione non oriatur aliqua obligatio, ne dum
naturalis, ſequeretur ꝙ ipſa conuentio à principio
eſſet nulla, ſed conſequens eſt falſum, ergo & antece
dens: Nam ſolutio eſt, ꝙ non poteſt dici nulla, quia
licèt nulla obligatio oriatur, tamen pertinet ad de-
clarandum ꝙ ipſa conuentio intelligatur interpoſi-
ta in ipſo adimplemento.

130 Tertia eſt difficultas circa Intellectum † illorum
verborum, de quibus in.l.i. ſupra de rerũ permu. vi-
delicet (alio qui ſi res nondum tradita ſit, nudo cõſen
ſu conſtitui obligationem dicemus, quod in his dũ-
taxat receptum eſt, quæ nomen ſuum habent, vt in
emptione, venditione, conductione, & mandato)
ſed ad iſtud, poſtpoſitis quæ per alios dicantur, Re-
ſpondetur, ꝙ ſenſus illorum verborum eſt declara-
re, ꝙ vbi partes conueniunt vt conſtituant aliquam
cauſam contractus, actum videtur ꝙ obligatio tunc
habeat initium, quando illa cauſa contractus erit cõ-
ſtituta, & hac ratione, quia dum partes conueniũt
vt conſtituant hanc cauſam contractus permutatio
nis, actum videtur, vt tunc habeat initium obliga-
tio, quando iſta cauſa permutationis erit conſtitu-
ta, & ſic ex re tradita, & iſto caſu præſupponit, ꝙ
nullo modo obligatio poſsit induci ex conſenſu,
quia cauſa contractus, ex qua agiẽ ꝙ obligatio indu-
catur, nõ conſtituitur ex cõſenſu, verũ pręſupponit,
ꝙ in caſu quo actum ſit, vt obligatio inducatur ex cã
contractus, ſolum poſsit induci obligatio ex conſen
ſu, quando ẽt ex conſenſu ſolo ſine interuentu alicu-
ius rei ipſa cã contractus conſtituitur, vt eſt emptio,
venditio, ſocietas, locatio, & mãdatum, adeo ꝙ text.
ille præſupponit, ꝙ vbi agitur vt obligatio inducaẽ
ex aliqua cauſa contractus, quæ ſolo conſenſu nõ cõ
ſtituitur, nunquã dici poſsit, ꝙ ex ipſo conſenſu con
trahatur obligatio aliqua, ſed ſolũ ex interuentu rei,
per quem illa cauſa contractus conſtituitur.

131 Quarta ẽ difficultas, an † ſimpliciter & indiſtinctè
verum ſit id, quod cõmuniter dici ſolet, ꝙ in iſtis cõ
tractibus innominatis re integra liceat pœnitere. Et
circa iſtud (Iudicio meo) diſtinguendum eſt vt ſta-
tim dixi, videlicet ꝙ liceat omnino pœnitere, quãdo
contractus iſte innominatus ſolùm perficitur in im-
plemento, Et in iſtis terminis præciſè loquitur tex.
in.d.l.ſi pecuniam ſupra de condic. ob cãm, & cõmu
nis opinio Doct. Et ratio eſt, quia ſi contractus non
dum eſt perfectus ante implementum, igitur licebit
pœnitere.l. contractus. C. de fide inſtrumen. quin
imo idem eſſet in ſtipulatione, quia licebit pœnitere
antequã ſit adimpleta & perfecta.l.qui pecuniam.§.
ſi cer.pet. Pro quo facit etiam id quod ſupra conclu-
ſum fuit, v; non eſſe natam obligationem naturalem
ante implementum: ſed vbi contractus innomina-
tus perficeretur in cõuentione, vt eſt in pacto de per
mutando, tũc nõ liceret per pœnitentiã à pacto rece
dere, quia ẽt iſto caſu eſſet nata obligatio naturalis,
vt ſupra dictũ fuit, & de hoc eſt caſus in.d.l.ex placi-
to.C. de rerum permu. inducendo vt ſupra dixi. Et
hoc in ſpecie determinat Ful. quẽ hic refert Soc. col.
iij. De alijs verò, quæ concernunt propriam naturã
cõtractus innominati correſpectiui, diceẽ infra.

Deueniendo nunc ad propoſitã quæſtionẽ, quod
operetur ſtipulatio, interpoſita ſuper cõtractu inno-
minato, pro eius reſolutione videndum eſt de pluri-
132 bus. Et Primo an † operetur ꝙ nullus alius contra-
ctus pter ipſam ſtipulationen inducatur. Circa iſtud
plurimũ laborat Soc. hic. n.xx. Rui. nu. xxix. cũ plu-
ribus ſequentibus, Rip. nu. xlvi. poſt Areti. in.l.ſciẽ
dũ infra eode. & Alex. in.l.i. in fi. ſupra de pactis, &
alios quos referunt, & ſunt duæ opiniones. Nã Are
ti. & Rui. tenent ꝙ erit ſola ſtipulatio, non autẽ alius
contractus innominatus. Mouentur per doctrinã
Barto. in.l.ij. ad fi. C. de condic. ob cauſam, vbi dicit
non reperiri contractum innominatum, quando per
notarium in inſtrumento opponitur ſtipulatio. Soc.
reſpondet ꝙ propterea Barto. non dicit ꝙ ſit ſola ſti
pulatio, ſed intelligi debet ꝙ ex illo pacto non cõſti
tuatur contractus innominatus, ſed alius contractus
nominatus, qui veſtiatur cohęrentia ſtipulationis,
quæ ſolutio non placet. nam cum nõ appareat de ali
quo nomine iſtius contractus, quem ipſe dicit veſti
tum cohęrentia ſtipulationis, neceſſe eſt vt dicamus
vel non eſſe alium contractum quã ſtipulationis, vel
illum eſſe innominatum. Impoſsibile eſt enim dare
contractum nominatum ſine nomine.

Adducunt ſecundò, quia vbi poſt pactum incon
tinenti fiat ſtipulatio de eodẽ, de quo ſit pactũ, tũc pa
ctũ nõ veſtiẽ cohęrentia ſtipulationis, vt conſtituat

nouum contractum,ſed intelligitur vnus tantum cõtractus ſtipulationis, & pactũ intelligitur adiectũ cauſa implendi ſtipulationem,vt concedunt glo.Bar.& cõmuniter Doc.in.l.petens. C.de pactis,circa primũ intellectum. Solutio Soc.ꝙ iſtud procedat quando conſtat ꝙ partes intendunt apponere pactum cauſa implendi ſtipulationem,non eſt bona,quia Doc.ibi volunt ꝙ iſtud ſemper cenſeatur actum à partibus.

133 Tertio contractus innominati contrahuntur re.l.i.§.de rerũ permuta.l.iuriſgentiũ.§.i.ſupra de pactis, igitur interpoſita ſtipulatione ſuper ipſo contractu intelligetur ſola ſtipulatio,non autem contractus innominatus.Cõſequentia patet per cõmunem cõcluſio.Bar.& aliorum in.l.ſingularia in ſexto ſpeciali.§.ſi cer.pe.vꝫ ꝙ ſtipulatio interpoſita ſuper cõtractu, qui re celebratur,putà,ſuper numeratione,aut datione rei operatur,ꝙ nullus alius contractus inducatur quam ſtipulatio.

Ad iſtud reſpondet Soc. ꝙ argumentũ procedit in contractu innominato,qui perficitur in implemẽto,quia talis contractus re contrahitur, ſed nõ in eo contractu innominato qui perficitur conſenſu,vt eſt pactũ de permutando: Nam iſto caſu erit duplex cõtractus,pro vt qñ ſtipulatio interponitur ſuper contractu,qui celebratur cõſenſu.l.duo ſocietatẽ in principio.§. pro ſocio,Bar.in.d.l.ſingularia in ſexto ſpeciali.Hanc ſolutionẽ impugnat Rui.hic, quia exiſtimat ꝙ contractus innominatus ſemper re contrahatur,ex quo nõ põt adimpleri & perfici,niſi per rei interuentum.l.iuriſgẽtiũ poſt prin.§.de pactis,ſed hoc, quod dicit Rui.non tollit ſolutionem Soci.quia quoties eſt conuentio de permutando,adeſt vnus contractus innominatus,qui perficitur conſenſu in ipſa cõuentione,de quo loquitur Soc.hic. In adimplemẽto verò iſtius contractus inducitur alius contractus innominatus,qui re contrahitur, vꝫ ipſa permutatio, qui differt ab illo priori cõtractu de permutando.

Contrariam opinionem ꝙ immo ſint duo contractus,quando inchoatum ſit a conuentione, videlicet ſtipulatio,& ille contractus de permutãdo veſtitus cohærentia ſtipulationis, tenuerunt Soc.& Rip. hic. Adducunt,quia iſto caſu agitur non ſolũ ex ſtipulatione,ſed ẽt ex pacto de permutando, vt per Barto. in.l.ex placito.C. de rerum permutatio.Areti.reſpõdet ꝙ hoc dictum Bar.ſit falſum, & contra ea quæ, idem ipſe dicit in.l.ij.C.de condic.ob cauſam,vbi ꝓſupponit agi debere ſolũ ex ſtipulatione. Soc. dicit ꝙ Barto. poteſt ad concordiam reduci, intelligendo ꝙ etiam in.d.l.ij.velit eſſe alium contractum, vltra ſtipulationem,verũ ꝙ ille non ſit innominatus, ſed nominatus,& ꝙ ex illo poſſit agi, prout ex ſtipulatione: ſed iſtud ſupra reprobaui, quia neceſſe eſt ꝙ is contractus, quem ipſe dicit intelligi vltra ſtipulationem,ſit & dicatur innominatus, cum nullum habeat nomen.

134 Vera ſolutio † eſt,ꝙ dictum Bar.in.d.l.ex placito. C.de rerum permutatione,procedit & loquitur,quãdo in conuentione eſt pactum reciprocum, prout in pacto de permutando,& ſtipulatio interponitur ſolum ex parte vnius. Nam tunc dicta ſtipulatio nouaret ſolũ illud pactum interpoſitum ex parte ſtipulantis,ex quo illud fuit deductum in ſtipulationẽ, nõ autem nouaret aliud pactum interpoſitum ex parte promittentis,quia illud non fuit deductum in ſtipulationem,& propterea illud pactum interpoſitũ ex parte promittentis remanet, & conſtituit contractũ innominatum, quia habita relatione illius pacti ad ſtipulationem reſultabit contractus innominatus,& agi poterit ex illo pacto. Sed doctrina Bart.in.d.l.ſecunda,& quæſtio noſtra procedit,& loquitur quando pactum interpoſitum ex parte vtriuſꝗ ſit deductum in ſtipulationem quia ſit interpoſita ſtipulatio reciproca, Nam hoc caſu erit ſola ſtipulatio, non autem contractus innominatus.

Adducunt ſecũdo tex.in dicta.l. duo ſocietatem. ſupra pro ſocio. Sed eſt ſolutio,quòd tex.ille loquitur quando interuenit contractus,qui eſt certus,verus,& efficax,etiam ſine ſtipulatione, tunc.n.inducitur duplex cõtractus,vt ibi dicitur. Sed quæſtio noſtra procedit & loquitur,quando interuenit conuentio, quæ citra ſtipulationem foret nuda, nec conſtitueret contractum efficacem, Nam quia huiuſmodi conuentio veſtitur cohærentia ſtipulationis,ea ratione quia cẽſetur deducta in ſtipulationem, propterea non poteſt conſtituere alium contractum diuerſum à ſtipulatione,attento quòd non poteſt habere efficaciam,niſi à ſtipulatione,& in iſtis terminis procedunt notata per glo.& Doc.in.l. petẽs.C. de pactis. Ex prædictis concludendo circa propoſitã quæſtionem habes plures concluſiones, Prima eſt,quòd ſtipulatio ✱ poſita in conuentione de permutãdo vel

135 de faciendo † alium contractum innominatum, impedit quòd in ipſa conuentione non inducatur contractus innominatus, verũ intelligitur ſola ſtipulatio. Et ratio eſt,quia ſi dicta cõuentio non poteſt habere vim & efficaciam,niſi in quantum cenſetur deducta in ſtipulationem igitur non debet conſtituere cõtractum diuerſum à ſtipulatione,cum de eo,quod fuit deductum in conuentione, neceſſe eſt vt oriatur obligatio verborum ex ipſa ſtipulatione. Iſta tamen concluſio procedit ita demum,ſi ſit interpoſita ſtipulatio reciproca,quia tunc tota cõuentio dicetur trãſfuſa in ſtipulationem,Et in iſtis terminis procedit dictum Barto.in dicta.l. ſecunda, & quòd dicunt communiter Docto.in dicta.l. petens, & opinio Areti. & Rui.ſupra relata.

Sed limitatur, vt non procedat quando interuenit conuentio reciproca de permutando, ſeu de faciendo alium contractum innominatum, & non ſit interpoſita ſtipulatio reciproca, ſed ex parte vnius tantũ, Nam tunc ſtipulatio non impedit quin ex pacto interpoſito in fauorem promittentis conſtituatur contractus innominatus, quia non poteſt cenſeri deductus in ſtipulationem, nec ex ea recepit vim & efficaciam, verum ex illa relatione pacti ad ipſam ſtipulationem conſtituitur contractus innominatus, & ex dicta relatione illud pactum ſuſcipit vim & efficaciam,Et in his terminis loquitur & procedit deciſio Bar.in.d.l. ex placito, & poteſt etiam procedere opinio Soci. & Rip. ſupra relata.

136 Alia eſt concluſio, † quòd ſtipulatio de permutãdo, vel de faciendo alium contractum innominatũ impedit quod in ipſo implemento non inducatur, nec conſtituatur contractus innominatus. Exemplũ, promiſsi tibi per ſtipulationem dare fundum pro domo, & tu è contrario per ſtipulationem promiſiſti mihi dare domum pro fundo, iſta ſtipulatio impedit ne poſtea in illo adimplemento, dum ego dabo

fundũ

fundum inducatur ſeu conſtituatur ille contractus in nominatus, qui dicitur. Do vt Des. Ratio, quia illa datio fundi non cenſebitur facta animo cōſtituendi nouum contractum, ſed animo ſatisfaciendi obligationi, ad quam tenor ex præambula ſtipulatione, & in iſtis etiā terminis poteſt procedere cōcluſio Bart. in.d.l.ij.& opio Areti.& Rui. ſupra relata.

Iſta concluſio limitatur duobus modis. Primo quando in ſtipulatione facta fuiſſet expreſſa promiſſio de faciendo aliquem contractum, exprimēdo ſpeciem ipſius, putà quādo facta eſſet promiſſio de permutando, exprimendo nomen permutationis. Nam iſto caſu non obſtante ſtipulatione, in ipſo adimplemento induceretur cōtractus permutationis, Ratio, quia in ſtipulatione actum fuit, ꝙ ille cōtractus fieret, & iſtud eſt quod concludit Bar.in.d.l.ex placito per illum tex.dum præſupponit, quod non obſtante ſtipulatione inducatur contractus permutationis in ipſo implemento, & rei interuentu, & in caſu huius limitationis poteſt procedere opinio Soc. & Rip. hic.

Secundo limitatur quādo in datione expreſſe dictum foret, ꝙ dabam tibi fundum, vt mihi dares domum pari modo promiſſam, quia non obſtante ſtipulatione preambula in adimplemento induceretur iſte contractus innominatus. Do vt Des. Ratio eſt euidens, & in iſtis terminis intelligo ꝙ loquatur, & procedat tex.in.l.cum te.C. de pac.inter empt.& vendito.circa cuius intellectū multum laborant Do
137 cto.in.d.l.petens. Sed verus† ſenſus eſt, ꝙ ideo in traditione fundi vēditi inducitur cōtractus innominatus, quia expreſſe in illa traditione dictum fuit ꝙ traderet fundum, vt etiam alius ſibi daret rem illam, cōtemplatione cuius fundus venditus fuerat exiguo precio, vt latius declaraui in.d.l. petens. ſecus autem
138 ſi fundus ille venditus traderetur ſimpliciter. Tertia eſt concluſio, † ꝙ vbi ſtipulatio interuenit in ipſo implemento, ſeu datione, tunc abſq; dubio ſtipulatio impediret oriri cōtractum innominatum ex ipſa datione, & intelligitur ſola ſtipulatio. Ratio, quia illa datio non dicetur adiecta vt conſtituat contractum diuerſum à ſtipulatione, ſed cauſa adimplendæ ſtipulationis, vt eſt caſus in.l.ſi ita ſtipulatus fuero.§. fi.&. l. cum enim infra de nouatio.&.l.ſi ita ſtipulatus fuero.§. chryſogonus infra eodem.& Bar.in. d.l.ſingularia in ſexto ſpeciali ſupra ſi cer.peta.& hanc concluſionem ſequuntur omnes.

139 Secundo videndum† eſt, an ſtipulatio operetur ꝙ in materia cōtractus innominati detur actio ante implementum: communiter omnes concludunt ꝙ ſic, per.l. ex placito.C.de rerum permutatione,&.l.ſiue apud acta. C. de tranſactio. Iſta concluſio procedit quādo ſtipulatio ab initio foret perſecta quo ad cauſandum illam obligationem de faciendo contractū, ita enim loquitur.d.l.ex placito, quia in caſu.d.l.ſtipulatio in ſui initio eſt perfecta, quo ad illam obligationem de permutando, ita etiam eſt in.d.l.ſiue apud acta, quia ſtipulatio eſt perfecta quo ad illam obligationem de dando illud, quod fuit conuentum ex cā tranſactionis, non autem procederet dicta concluſio, quando ſtipulatio à principio non eſſet perfecta, ſed eſſet perficienda in ipſo implemento, ſeu in interuentu rei, quā à partibus ageretur ꝙ ex re, & ex verbis obligatio contraheretur. Nā tunc ante implementū non eſſet nata actio, quia etiam ante implement non diceretur perfecta, nec adimpleta ſtipulatio.

Exemplū, ſi dictum eſſet, Do tibi fundum, vt mihi des domum, & ita promittis date domum, Et ex oppoſito tu diceres, Et ego do domum vt mihi des fundum, & ita mihi promittis date fundum, & reſpōſum ſit, promitto, hoc caſu, quia actum fuit quod ex verbis, & ex re obligatio contrahatur, ita quod cauſa, ex qua agitur quod obligatio inducatur, non perficitur niſi in implemento dationis, Crederem quod actio ante dationem non poſſet oriri, quia ante illam dationē non eſt perfecta, nec adimpleta, argumento. l. qui pecuniam ſuprà ſi certū petatur, &.l.quidā cū filium.§. fin.infra eodem &.l.ſi ita ſtipulatus fuero.§. fin.&.l.ſequen.infra de nouatio.

140 Tertio videndum eſt, an† ſtipulatio interpoſita ſuper cōtractu innominato operetur, vt re integra nō ſit licita pœnitentia, Circa iſtud ſunt opiniones nam Bald.in.l.quāmuis.C.de tranſactio. quem ſequūtur Pau. Soc. Iaſ. Rui.& cōmuniter alij hic, dicit, quod propter ſtipulationem non erit licita pœnitētia, Mouentur quia eſt contra ſubſtantiā ſtipulationis quod ſit reuocabilis ex conſenſu vnius, & quia ſtipulatio eſt contractus firmior aliis, vt dicebat Cin.in.l.ſi ex precio.C.ſi certum petatur. Contrarium, videlicet quod nō obſtante ſtipulatione ſit licita pœnitentia, tenuerunt Roma.& Aret.in.l.ſciendum infra eodē. Nam dicunt quod debet eſſe reuocabilis prout eſt reuocabilis ſtipulatio, quando interponitur ſuper vltima voluntate.l.cum quis decedens.§. prima ſupra de lega.tertio,Bart.in.l.fin.infra de ſolutio. & quemadmodum cōtractus innominatus ſit irreuocabilis, propterea quia ſubrogatur in locum contractus nominati.l.prima.C.de rerum permutatio. ita etiam ſtipulatio debet ſequi naturam contractus innominati ſuper quo interponitur, quoad hoc vt ſit per pœnitentiam reuocabilis, & quia ſtipulatio à ſimili ſequitur naturam emptionis ſuper qua interponitur, quo ad hoc vt non impediat, quin poſſit per remedium. l. ſecundæ.C.de reſcinden.venditio. retractari Bart. in.l.ſi quis cum aliter infra eodem. Quid dicendum? diſtinguendo tollitur omnis difficultas & prædictæ opiniones ad concordiam reducuntur: Nam aut loquimur in caſu quando ſtipulatio perficitur in ipſa conuentione quoad illam obligationem de permutando, & de faciendo contractum innouatum, & iſto caſu procedit prima opinio, videlicet quod non ſit reuocabilis per pœnitentiam. Et in iſtis terminis preciſè loquitur text. in dicta.l.ex placito, quinimo ſola conuentio de permutando non poſſet per pœnitentiam reuocari, quando in ipſa conuentione ex ſolo conſenſu perficeretur, vt ſupra dictum fuit. Accedit quia ſtipulatio in caſu interponitur ſuper conuentione de permutando, vel de faciendo contractum innominatum, igitur non debet eſſe per pœnitentiam reuocabilis, pro ut nec ipſa cōuentio. Et iſto caſu nō obſtant ea quæ adducuntur in contrarium. Nam ad primum de ſtipulatione interpoſita ſuper vltima voluntate dicitur, quod dicta ſtipulatio non eſt perfecta, nec ex ea oritur obligatio antequam acceſſerit cauſa fideicommiſsi.

Ad aliud, quod contracctus innominatus ſequatur naturam nominati ſuper quo interponit̃, reſpondetur, ꝙ etiam in caſu noſtro ſtipulatio ſequitur naturam conuentionis de permutando ſeu de faciendo

alium contractum Innominatum ſuper qua interponitur, quæ etiam non poteſt reuocari, quando conſenſu perficeretur, prout in caſu noſtro perficitur per verba ſtipulationis. Et ſimiliter per eandem rationem patet ſolutio ad tertium de deciſione Bar. in dicta.l.ſi quis cum aliter.

Si verò loquimur quando à principio ſtipulatio non eſt perfecta, quia actum ſit quòd ex ea non oriatur obligatio niſi implemento ſecuto, tunc omnino erit licita pœnitentia re integra, prout in contractu innominato: Nam iſto caſu ſtipulatio propriæ dicitur cadere ſuper contractu innominato, qui perficitur nõ conſenſu, ſed implemento, & in iſto caſu procedit opinio Roma. & Are.

Nec obſtant ea, quæ ſupra adducta ſunt in cõtrarium pro illa opinione, ꝙ non liceat pœnitere, Nam ad primum quòd de ſubſtantia ſtipulationis eſt, vt non ſit reuocabilis ex vnius conſenſu eſt ſolutio, ꝙ hoc procedit, quando ſtipulatio eſt perfecta, quia interuenit cauſa, ex qua partes intendunt obligari, nõ autem quando non eſt perfecta, vt in caſu iſto, quia tunc eſt reuocabilis per pœnitentiam vnius, maximè quando cauſa eſt in alterum ex contrahentibus conferenda.l.qui pecuniam ſupra ſi certum petatur. l. quidam cum filium.§. fin infra eodem.l. penulti.§. quæ res pigno.obli.pñt.l.i.§.qui potio.in pigno.habe.Bar.in.l.ſi pecuniã col.iij.§. de cõdi.ob cauſam.

Ad aliud, quòd ſtipulatio ſit contractus firmior reſpondeo eodem modo, quòd procedit vbi ſtipulatio eſt adimpleta & perfecta. aliàs qñ eſt imperfecta eſt ita debilis prout ipſe cõtractus innominatus.

Aduertendum tamen eſt, quòd iſto caſu pœnitentia non erit directo circa ſtipulationem, quia illam directo non poteſt reuocare, ſed erit circa cauſam implementi, pro cuius interuẽtu promiſſor voluit ex ſtipulatione obligari & non aliter, ut declarat Aret. in dicta.l.ſciendum, nam quia tunc finiretur cauſa ſtipulationis per conſequens debet finiri ſtipulatio. dicta.l. cum quis decedens.§.primo Barto.in dicta.l.fi. infra de ſolutionibus.

141 Quarto vidẽdum eſt, † an ſtipulatio interpoſita ſuper contractu innominato operetur, quòd non ſit locus condictioni ob cauſam, ex capite cauſæ non ſecutæ Iaſ, hic poſt Roma.in.l.ſciendum infra eod.dicit ꝙ propter dictam ſtipulationem non poterit eſſe locus cõdictioni ob cauſam, Moti per text.in.l. cum precibus.C: de rerum permutat. Ponderando illam aduerſariuam. Si verò: Alex.verò in.l. prima in fin. ſupra de pactis & Rui.hic columna fin.ſequuntur cõtrariã ſententiam, quòd nõ obſtante ſtipulatione ſit locus condictioni ob cauſam ſecundũ naturam cõtractus innominati. Adducitur primo, quia ſtipulatio nõ nouat nec impedit contractũ innominatũ, l.duo ſocietatem ſupra pro ſocio, ſed iſtud nihil eſt, quia veritas eſt quòd impedit contractum innominatũ, vt ſupra dictum fuit. Secundo adducit Rui. tex.in.l. cum te.C.de pac.inter empto.& vendi. iuncto text. in.l.prima.C.de donatio. quæ ſub mõ, &.l.fi. ſupra de condi.ob cauſam, inducendo vt hic per eum.

Ego circa hoc dico, quòd aut loquimur in caſu quando in ſolutione expreſſè dictum fuit, quod ſoluitur, & datur, vt ſimiliter detur, & ſoluatur id, quod ſibi promiſſum fuit per ſtipulationẽ, ſeu aliud pactum correſpectiuum, & iſto caſu competeret cõdictio ob cauſam, & procederet opinio Alexan. & Rui.hic. Ratio, quia in caſu iſto in ipſa datione, & ſolutione induceretur contractus innominatus, vt ſupra declaratũ fuit, & in iſtis terminis pręciſè loquitur tex.in.d.l.cum te & in.d.l.i.

Si verò loquimur, quando quis ſimpliciter ſoluit id, quod promiſsit per ſtipulationem, nec expreſsè dixit quòd dat & ſoluit, vt ſibi detur & ſoluatur id, quod ſibi fuit promiſſum, & tunc non erit locus cõdictioni ob cauſam, & procedit opinio Roman. & Iaſ. Ratio quia is, qui ſoluit, cenſebitur ſoluiſſe, vt ſatisfaciat ſuæ promiſsioni, non autem vt ſibi detur quod promiſſum fuit, ita quod in ipſa ſolutione nõ dicitur eſſe condictio ob cauſam, nec contractus aliquis innominatus, vt ſupra dixi, & in iſtis terminis præciſè loquitur tex. in dicta.l.cum pręcibus. Nam in caſu illius text. ego titulo permutationis dedi tibi fundum, & tu per ſtipulationem promiſiſti mihi dare domum, quia ego videor dediſſe fundum ob cauſam dictæ promiſsionis, quæ iam ſecuta eſt, non autẽ pręciſè ob cauſam, vt mihi detur domus, propterea non poteſt agi condictione ob cauſam ad repetitionem fundi ex eo quia mihi non das domum, ſed ſolũ poſſum agere ex ſtipulatione vt mihi des domum: ſed vbi non eſſet interpoſita ſtipulatio de dãdo domum, tunc ego videbor dediſſe fundum præciſè ob cauſam, vt mihi detur domus. Et ideo agi poteſt cõdictione ob cauſam ad repetitionem fundi ſi mihi non detur domus vt tibi dicitur in text. ſimiliter volo dicere, quando ego per ſtipulationẽ promitto fundum, & è contra tu mihi promittis domũ, licèt tua promiſsio ſit cauſa finalis, propter quã ego promiſerim.l.& hæc diſtinctio §. fina. ſupra locati, quia tamen hæc cauſa interuenit & ſecuta eſt à principio, propterea non poteſt agi condictione ob cauſam. Et hæc eſt ratio quarè in duobus contractibus nominatis correſpectiuis non habeat locum condictio ob cauſam.l. ea conditione.C.de reſcin. vendi. l. inciuile.C. de rei vendicatione, Barto.in.l. fi.ff. de condi.ob cauſam. Requiritur igitur ad hoc vt poſſit eſſe locus condictioni ob cauſam, quòd in datione & ſolutione dictum ſit, quòd datur, & ſoluitur, vt ſimiliter alius det & ſoluat illud quod promiſsit, & ita intelligi debet text.in.d.l.cum te.

142 Quinto videndum eſt, an † quando ſtipulatio interpoſita fuit ſuper contractu innominato ex illa obligatione dandi agatur ad intereſſe iuxta naturam cõtractus innominati.l.naturalis §. primo ſupra de pręſcri. ver. an verò præciſè ad dandum, iuxta naturã ſtipulationis.l. vbi autem non apparet §. fina.infra eodem, communiter Doct.hic, & in.l.cum mota. C. de tranſac.concludunt, quòd agitur ad intereſſe per tex.in dicta.l. cum mota, vbi dicunt eſſe caſum legis. Qui tamen text. hoc non dicit, vt ſtatim dicemus declarando illum text.

Contrariam opinionem, quòd imò agi debet ad dandũ, nõ ad intereſſe tenuit Soci.hic, motus. quia in contractibus innominatis Iccirco agitur ad intereſſe in obligatione dandi, quia ſunt debilioris naturę Barto.in.l.ſtipulationes non diuiduntur in.xi.oppoſitione infra eodem, vel ſecundum quoſdam alios, quia eſt licita pœnitẽtia.l.ſi pecuniam. ſupra de cõd: ob cãm: quod in idem reincidit, quæ ratio ceſſat, vbi interuenit ſtipulatio, quia cõtractus ẽ firmior & validior

dior inſt.eo.in prin.Cin.in.l. ſi ex precio.C.ſi cer.pe.

Aduerte tu,ꝙ † exquo propter debilitatem contractus innominati,& quia licita eſt pœnitentia illa obligatio dandi reſpectu creditoris non eſt præciſa, quia eſt in eius electione agere ad repetitionem eius quod dedit,ſi eum pœniteat.d.l.naturalis.§.i. propterea reſpectu debitoris illa eadem obligatio dandi nõ debet eſſe præciſa, & Iccirco eſt in eius electione vel dare rem quã promiſit, vel ſoluere intereſſe: Ex hoc ego infero ad ſolutionem propoſitæ quæſtionis. Nam ſi loquimur in caſu quo ſtipulatio à principio conuentionis ſit perfecta,& à principio oriatur obligatio,tunc abſq; dubio ex illa obligatione dãdi agi debet ad dandum pręcis, non autem ad intereſſe,vt dicebat Soci. Ratio, quia tunc dicta ſtipulatio non erit debilis,nec erit locus pœnitentiæ, nec etiam eris locus condictioni ob cauſam ex capite pœnitentiæ, vt ſupra dictum fuit,& hoc caſu obligatio dandi ex parte creditoris erit præciſa, vt non poſsit niſi ad alterum agere propterea debet etiã eſſe præciſa reſpectu debitoris, quia in contractibus vltro citroq; obligatorijs quod diſponitur de vno contractu cenſetur diſpoſitum de vtroq;.l.fin.infra de acceptila. Accedit, quia iſto caſu ſtipulatio non dicetur interueniſſe in materia contractus innominati, qui perficiatur adimplemento,& in quo ſit licita pœnitentia, ſed dicitur cadere ſuper illo placito, ſeu cõuentione de cõtrahendo.d.l.ex placito.

Si verò loquimur quando actum eſt, quòd ſtipulatio non perficiatur in cõuẽtione, ſed quòd exigatur adimplementum ad perficiendum ipſam ſtipulationem,vt in caſibus de quibus ſupra dictum fuit,tunc procedet communis opinio,quod ageretur ad intereſſe ex illa obligatione dãdi, prout in contractibus innominatis qui perficiuntur adimplemento. Ratio quia iſto caſu militat illamet ratio, quæ in contractu innominato. Nam ante interuẽtum adimplementi, ſtipulatio eſſet debilis, & liceret pœnitere, prout in cõtractu innominato.l. qui pecuniam ſupra ſi cert. pet. cum alijs cõcor.de quibus ſupra vnde cum iſto caſu obligatio dãdi non ſit præciſa reſpectu creditoris, quia eſt in eius electione vel agere ad repetitionem eius quod dedit, vel ſi ipſum pœniteret, ad id quod eſt in obligatione, ita etiam nõ debet eſſe pręciſa reſpectu debitoris, & ſic patet ꝙ iſto caſu militabit eadem ratio,quæ in cõtractu innominato, & propriè dicetur cadere ſtipulatio ſuper materia contractus innominati,qui perficitur implemẽto.

144 Quòd attinet ad text.in.d.l.cum mota, † aduertẽdum eſt pro eius intelligentia,ꝙ omnes Doct. præſupponunt ꝙ in caſu illius tex. qñ tranſactum fuit vt actor, qui propoſuerat quærelam ſuſciperet partem bonorum,ſed ſolum agere ad intereſſe loco dictorum bonorum, Et iuxta iſtud præſuppoſitum tex. videtur probare,ꝙ ex illa obligatione dãdi partem bonorum agatur ad intereſſe, quamuis interuenerit ſtipulatio. Nec ſolutiones Soci.& aliorum euacuant fundamentum de illo tex. Præſupponunt etiã aliud videlicet ꝙ ratio quare in caſu.d.l.nõ detur regreſſus actori ad priſtinam actionem, quamuis reus nõ det id quod promiſit per trãſactionem,ſit ex quo per mortem illius actoris tranſigẽtis ſit extincta querela inoſficioſi, attento ꝙ illa tranſactio operatur,vt tãquam præparata non poſsit trãſmitti,quaſi videatur per ipſam trãſactionem renũciatum illi præparationi,& ideo habeat locum deciſio.l. nam & ſi parentibus.§.i.ſupra de inoſſi.teſtam.inſerentes ex hoc, ꝙ ſi viueret actor qui tranſegit,ꝙ poſſet redire ad priſtinam actionem & procedere deciſio.l.ſi inſtituta in prin. ſupra de inoſſi.teſtam. Hæc duo præſuppoſita ſunt omnino falſa, vt ex infra dicẽdis apparebit.

Ego vero dico,ꝙ ratio, propter quam actor non poteſt redire ad primam actionem quamuis reus nõ det nec offerat id, quod promiſit,ſit, quia conuentũ fuit ꝙ actor ſuſciperet partem illorum bonorum de quibus erat diſceptatio, & iccirco non poteſt habere regreſſum ad præſtinam actionem ad effectum,vt cõſequatur pluſquàm conuentum ſit,vt eſt caſus in.l. ſi maior annis.xxv. C.de tranſactio. inducẽdo vt ſtatim ſubdam declarãdo rationem huius dicti,vnde dico ꝙ ſi eſſet conuentum vt actori aliquid daretur de quo nõ eſſet diſceptatio, quòd daretur regreſſus ad præſtinam actionem, vt eſt caſus in.l.ſi inſtituta. ff. de inoff. teſtam. Nec aliquo modo facienda eſt illa diſtinctio,an actor viuat,vel deceſſerit, quia querela vèluti præparata tranſmitteretur ad hęredes,nõ enim poteſt dici eſſe propter dictam tranſactionem renunciatum illi præparationi de dicta querela,attẽto quia illa renunciatio videtur facta ſub tacita cõditione,ſi reus ſeruabit promiſſa,vt etiam dicebat Curtius in.d.l. cum mota,& quia quoties reus non ſeruat promiſſa cauſa quereiæ dicitur eſſe integra, vt dicitur in dicta.l.ſi inſtituta. Ratio differenriæ inter caſum quando cõuentum eſt, quòd actor ſuſcipiat partem eius de quo eſt controuerſia, & caſum quando dandum eſt aliquid de quo non ſit controuerſia, eſt clara,& euidens. Nam in primo caſu,ſicut actor videtur renunciare actioni ſuæ pro ea parte bonorum, quæ reo dimittitur,& quam ipſe non debet ſuſcipere,eodem modo reus intelligitur renũciare exceptionibus ſuis quas habebat contra actionem actoris in ea parte bonorum, quam debet ſuſcipere actor,vnde erit quæſita actori replicatio contra exceptiones rei,prout acquiritur quãdo reus renũciat liti vt not. Bart.& Docto.in.l.poſtquã liti.C.de pactis. Vnde ſequitur quòd actor non poteſt redere à tranſactione,ex quo reus cenſetur ſatis adimpleuiſſe tranſactionem ex parte ſua, & renunciaſſe exceptionibus ſuis quas habet cõtra actionem actoris, quoad illam partem quam debet actor ſuſcipere. Hæc ratio ceſſat qñ erant dãda actori alia bona de quibus non erat controuerſia,quia niſi dentur in nullo reus videri poteſt adimpleuiſſe tranſactionem ex parte ſua, & Iccirco poteſt recedi à tranſactione per ipſum actorem,& redire ad priſtinam actionem,vt in.l.ſiue apud acta.C. de tranſactioni.l. cum proponas.C.de pactis.

Ex prædictis inſero falſum eſſe illud aliud præſuppoſitum Docto.vdelicet quòd in dicta.l. cum mota actor nõ poſsit præcisè conſequi eam partem bonorum. Nam cum reus videatur renunciaſſe exceptionibus ſuis, quashabet contra actionem actoris in querela intentata,quo ad illam partem bonorum quam debet actor ſuſcpere, indubitatum erit quòd poterit præcisè cogi ad relaxationẽ dicta partis bonorum, cũ pro illa parte nullas habeat exceptiones contra actoris actionem,& de hoc eſt caſus in dicta. l. ſi maior annis.xxv. qui text. præcisè loquitur in iſto caſu,quicquid violando,& diuinando dixerint

glo.& Doct.ibi deciditur enim ibi,quód ſi agebatur ad quinquaginta & tranſactum ſit quód acceptis. xxv, à lite recederem,licet reus non det, nec offerat illa.xxv.quód tamen ego vigore priſtinæ actionis non potero petere quinquaginta, ſed ſolũ illa. xxv. Et ratio eſt,quia conuentum fuit quód ſuſciperem partem eius de quo erat lis,& ab actione recederem, per ea quæ ſupra dicta ſunt. Ex prędictis inſero ad intellectum.d.l.cum mota.nam dũ dicitur dari actio præſcriptis verbis in id quod intereſt,vel agi actione ex ſtipulatu, ſi illa interuenit, non debet text. intelligi ꝙ agatur ad intereſſe æſtimationis bonorum: quoniam,vt ſupra dictum fuit,non eſt aliqua dubitatio, quin præciſé poſſit actor conſequi illa bona,ſed debet intelligi de illo itereſſe,quod paſſus fuit actor ex mora illius rei, dum poſt conuentionem noluit pati ꝙ actor ſuſciperet illam ſuam partem bonorũ, & illam noluit relaxare.Et hæc eſt ratio quare text. ille præſupponat,ꝙ illa actio præſcrip.verbis in caſu illa danda ſit.& ſit datiua,in his verbis,vtilis actio danda eſt,vt alias de claraui. Ex quibus ſequitur in tex.illo non probari,quód ex illa obligatione dandi agatur ad intereſſe,quoniam in caſu illius legis conſequitur bona,& vltra bona conſequitur intereſſe, quod paſſus fuit propter impedimentum ſibi factũ per ipſum reum,quæ omnia notabis; quia ſunt vera,licét ab alijs non declarata.

Circa ſecundũ videlicet quis ſit effectus ſtipulationis appoſitæ ſuper contractu nominato , videndũ
145 † eſt in quibus ſtipulatio immitetur naturam contractus , & in quibus retineat propriam,circa quã quæſtionem plura congerit Iaſ. hic,& in.l.cum mota.C. de tranſac. poſt alios,quos refert.

Tu veró ommiſſis quæ per ipſum & alios dicuntur,pro concordia plurium legum quæ videntur cõtrariari prima facie, & pro perfecta reſolutione præſentis quæſtionis,facias duas concluſiones, quæ (iudicio meo) ſunt veræ & indubitatæ,per quas omnia ad concordiam reducuntur. Prima eſt, ꝙ ſtipulatio intelligitur ſecundum naturam cõtractus,ſuper quo interponitur in omnibus ijs,quæ ſe cõpatiuntur cũ ſtipulatione, & quę non contradicunt verbis ipſius ſtipulationis. In iſtis terminis procedit quod dicitur in.l.i.§. belliſſimé,& §. ſi ſub conditione ſupra vt legato nomi.caueatur in.l.ſi legati ſerui de leg.i.in.l.cũ quis decedens.§.i. de leg.iij.Nam non repugnat nec naturæ, nec verbis ſtipulationis interpoſitæ ſuper legato, ſi intelligitur facta de ijs omnibus, quæ poſſunt deberi ex cauſa legati, & ſecundum cauſas, & conditiones ipſius legati. In eiſdem terminis procedit quod dicit in.l.damni infecti quidã.§.l. in princ. ſupra de damn. infect.& in.l.ſi eũ.§. qui iniuriarũ ſupra ſi quis cautio. Nam non repugnat nec naturæ, nec verbis ſtipulationis in caſu.d.§.i.in princi, ꝙ ſtipulatio intelligatur ſolum de eo damno, quod ſolet euenire ex vitio ædium, iuxta materiam damni infecti, ſuper qua interponitur, & in caſu.d.§. eum qui, intelligatur ſecundum cauſas & cõditiones actionis iniuriarum ſuper qua interponitur. In eiſdem terminis procedit & loquitur.l.ij.§. & parui ſupra de priuileg. cred. non enim in caſu dictæ.l.repugnat naturæ ſtipulationis,nec eius verbis, quód intelligantur reſeruata priuilegia cauſæ funerariæ ſuper qua interponitur, cum cauſa ipſa funeraria remaneat etiam interpoſita ſtipulatione. Procedit etiam deciſio.l.in cõuentionalibus.§. finali infra eodem. Nam non repugnat naturæ ſtipulationis, nec eius verbis, quód ſtipulatio rem tradi,ex cauſa emptionis intelligatur de ea traditione, per quam fiat trãſlatio dominij, vel vſu capiendi conditionis, licét intelligi ſoleat de ea traditione, in qua ſolũ veniat nudum factum,quando non fuit actum de traditione, ex aliqua cauſa, vt. l. ſi rem tradi.infra eodem. Ratio huius primæ con
146 cluſionis eſt, quia † ſicut verba impropriãda ſunt, vt intelligantur iuxta ſubiectam materiam.l. ſi inſulam infra de præſcri.verb.l.ſi veró ſupra locati, Eodem modo verba ſtipulationis debent impropriari ad effectum vt reſtringantur, & amplientur iuxta ſubiectam materiam ſuper qua interponitur, & quia contractus deducitur veluti cauſa ſtipulationis,propterea neceſſe eſt ꝙ ſtipulatio intelligatur ſecundũ cauſam, & conditionem ipſius contractus quia ceſſante cauſa contractus propter quam fit ſtipulatio ceſſaret
147 etiam ſtipulatio. Hinc eſt, ꝙ ſtipulatio dotis † accipit illam tacitam conditionem nuptiarum,quæ ſubintelligitur in neceſſariam conſequentiam dotis pro qua fuit promiſſa quãtitas.l.item quia in principio, & ibi notatur ſupra de pactis. Barto.& alij in.l.titio centum.§. titio genero ſupra de conditionl.& demõ
148 ſtratio. Hinc etiam procedit† quod dicitur in.l.quinta.§. conuentionales infra eodem, videlicet ꝙ ſtipulationes pendent à negocio contracto. Senſus enim eſt,ꝙ habent eandem conditionem & cauſam,quam habet ipſum negotium, quia ſublato negotio tolleretur etiam ſtipulatio, & recipiunt declarationẽ ab eo, quod intelligitur actum in ipſo negotio. In iſtis
149 terminis procedit illa deciſio † quód ſtipulatio, per quam pater ſtipulatur dotem ſibi,vel filiæ, intelligatur ita vt dos ſit communis patris & filiæ, vt eſt caſus in.l. auia.C.de iure dotium in.l.caius ſupra ſoluto matrimonio,Barto.in.l.vxorem.§. teſtamento ſupra de legatis tertio,non obſtante quód illa alternatiua regulariter ex ſua propria ſignificatione ſoleat denotare,quód perſona certa adiecta ſolummodo quo ad ſolutionem.l.eum qui ita.§. qui ſibi aut filio infra eodem. Nam ratio eſt, quia iuxta naturam dotis profectitiæ ex legis diſpoſitione actio debet eſſe communis patris & filiæ.l. ſecunda.§. quod ſi in patris ſupra ſoluto matrimonio. Vnde cum aliqua ſit impropriatione illius alternatiuæ debet intelligi, ita vt actio ſit communis iuxta naturam dotis profectitiæ,ſuper qua interponitur.

Alia eſt concluſio,ꝙ in ijs quæ repugnant naturæ ſtipulationis,vel verbis deductis in ſtipulationem, ſtipulatio non poteſt intelligi,nec poteſt imitari naturam contractus ſuper quo interponitur. Hinc eſt quód non intelligitur ſtipulatio, nec imitatur naturam contractus ſuper quo interponitur,quo ad hoc vt cenſeatur actum, vt de illo contractu ſit, & intelligatur ſolum obligatio ex conſenſu, non autem obligatio verborum,quia de ſubſtantia ſtipulationis eſt, vt videatur actum de obligatione verborum, vt di-
150 ctum fuit ſupra. Hęc etiam eſt ratio † quare ſtipulatio interpoſita ſuper materia contractus innominati non imitetur eius naturam,quo ad hoc, vt ſolũ in implemento oriatur obligatio & actio,quia iſtud eſt cõtra naturam & ſubſtantiam ſtipulationis. Nam ſi eſt pfecta ſtipulatio,neceſſe ẽ ꝙ ſtatim ex illa oriatur obligatio,

obligatio, & actio ex ſtipulatu, vel certi condictio-
nis, & non liceat pœnitere. l. ex placito. C. de rerum
permuta. l. ſiue apud acta. C. de tranſac. Iſta eſt ratio,
151 quare † ſtipulatio interpoſita ſuper cõtractu emptio
nis non imitetur naturam ipſius contractus, quo ad
hoc vt poſsit nudo conſenſu recedi ab ipſa ſtipula-
tione, vt eſt caſus in, l. emptio ſupra de reſcin. vẽdi.
Nam ideo eſt, quia hoc repugnat ſubſtantiæ ſtipula-
tionis & obligationis verborum, quo'd nudo cõſen
ſu poſsit tolli, quia debet tolli eo vinculo quo fuit in
ducta, videlicet per verba. l. prout quiſque infra de
ſolutio. l. an inutilis §. acceptum infra de acceptilla-
152 tio, Hæc etiam eſt ratio, † quare ſtipulatio non imite
tur naturam cõtractus ſuper quo interponitur, quo
ad hoc vt comprætendat ea, quæ veniunt in obliga
tione & natura contractus, quando illa nullo modo
pñt comprææhendi nedũ ſub larga ſignificatione ver
borum ipſius ſtipulationis, Nã ideo eſt, quia eſſet cõ
tra naturam & ſubſtãtiam ſtipulationis, ſi de ijs, quæ
nõ ſunt compræhenſa verbis, intelligeretur facta ſti-
pulatio, cum non poſsit oriri obligatio verborũ de
eo quod verba non ſignificant. l. ſi ita ſtipulatus §.
chryſogonus ad finem. l. quicquid adſtringendæ in-
fra eodem. Exemplum huius eſt in. l. emptori. §. ſi ſim
plã ſupra de euictio. Nam in caſu illius tex. non ob-
ſtante quo'd de natura emptionis ſoleat promitti du
plum pro euictione, & ageretur quo'd duplum pro-
mitteretur, tamen quia per errorem verba ſtipulatio
nis ſunt ſolũ concepta de ſimplo, non oritur obliga
tio verborum niſi ad ſimplum, ſed neceſſe habet em
ptor agere actione ex empto, vt aliud ſimplum pro-
153 mittatur. Iſta etiã eſt ratio quare † illa ſtipulatio tra-
dendi vacuam poſſeſsionem fundi non includat pro
miſsionem fructuũ. l. datio. §. primo ſupra de actio.
empti, quamuis de natura emptionis ſit, vt fructus,
& aliæ acceſsiones debeantur emptori. l. fructus. l. pe
nulti. C. de actio. empt. & ſic in hoc ſtipulatio non
imitetur naturam emptionis, Nam ideo eſt quód
ex quo illa verba, vacuam poſſeſsionem tradi, non
ſignificant promiſsionem fructuum, idcirco eſſet
contra naturam ſtipulationis ſi intelligeretur facta
ſtipulatio de promiſsione fructuum, quę non fuit cõ
præhenſa in verbis ſtipulationis, ſed tunc intelligere
tur facta ſtipulatio de promiſsione fructuum, quan
do illa verba, vacuam poſſeſsionem tradi, poſſunt
ipſam promiſsionem fructuum continere, vel ſaltẽ
promiſsionem intereſſe occaſione fructuum, prout
quando fuit facta ſtipulatio expreſsè non ſolum de
tradendo vacuam poſſeſsionem fundi, ſed etiam de
dando fundum, quia ſtipulatus fuiſſet vtrunq;, vide
licet fundum dari, & vacuam poſſeſsionem tradi, vt
eſt in caſu. l. ſi ſtipulatus ſupra de vſuris. Hæc etiam
154 eſt ratio † quare ſtipulatio non reſtringatur ad natu
ram contractus, quoad effectum vt intelligatur ſo-
lum de eo, quod eſt, & debetur ex natura contra-
ctus, quando verba ſtipulationis expreſsè, & in ſpe
cie ſignificant, quo'd aliquid aliud ſit deductum in
ſtipulationem, quod eſt præter & vltra naturam cõ-
tractus ſuper quo interponitur: Nam hoc eſſet con
tra ſubſtantiam ſtipulationis, ſi non intelligeretur fa
cta de eo, quod expreſsè fuit compræhenſum in ver
bis ſtipulationis, & in ſpecie deductum in ſtipula-
tionem, quia hoc caſu verba ſtipulationis non poſ-
ſunt pati dictam reſtrictionem, quoniam ſi velles re

ſtringere, vt nõ intelligeretur ſtipulatio de eo, quod
eſt vltra naturam contractus, quando in ſpecie illud
fuit deductum in ſtipulationem verba eſſent ſuper-
flua. Exemplum eſt in caſu. l. damni infecti quidam
§. cum parietem, ſupra de damno infecto. Nam in
caſu illius text. illa ſtipulatio de damno, quod quis
pati poſſet propter demolitionẽ parietis quatenus
verba patiuntur, reſtringuntur ad illud damnum,
quod poteſt euenire ex vitio operis iuxta materiam
damni infecti, ſed vbi verba non patiuntur, quia
fuit facta repromiſsio cuiuslibet damni, & etiã eius
quod poſſet ex alia cauſa quàm ex vitio operis eue-
nire tunc non reſtringitur ſtipulatio ad illud dam-
num quod ex vitio operis cõtingeret, vt ibi dicitur,
ex quo verba ſtipulationis contradicunt, & non pa-
tiuntur dictam reſtrictionem: In iſtis terminis proce
155 dit † deciſio tex. in. l. miles. §. decem. ſ. de re iudic. cir-
ca quem tantum laborant Doct. Mode. hic, & ibi,
Nam ratio, propter quam in caſu. d. §. in illa ſtipula
tione de dando decem, aut ſeruũ pro noxa non intel
ligimus ſeruum eſſe ſolum in facultate ſoluendi, iu-
xta naturam cauſæ noxalis, ſuper qua interponitur
dicta ſtipulatio, ea eſt, quia verba cõtradicunt ex quo
præcisè ſignificant, quod ſeruus ſit in ſtipulatione, &
in promiſsione, & per conſequens ꝙ ſit in obligatio
ne, quia alias non poſſet eſſe in ſtipulatione. In eiſdẽ
156 † terminis procedit illa cõmunis deciſio, quo'd pa-
ctum, per quod in contractu emphyteotico conue-
tum fuit, vt liceat emphyteotæ vendere rem emphy
teoticam, non intelligitur iuxta naturam ipſius con-
tractus cum illa qualitate, vt dominus requiratur,
ſed quod poſsit liberè vendere etiam non requiſito
domino, Dec. in cap. quæ in eccleſiarum columna pe
nulti. de conſtitu. & conſilio. xciij. Nam ea eſt ratio,
quia verba pacti contradicunt. Eſſet enim ſuperfluũ
huiuſmodi pactum, & nihil operatur, ſi intelligere-
tur cum dicta qualitate, quod dominus requiratur
ante venditionem, vt latius declaraui in. l. iij. colu.
fin. ſupra de legat. primo.
157 Videtur † tamen contra prædicta obſtare tex. in. l.
ſi legati ſerui de leg. primo. Nam intelligitur illa ſti-
pulatio iuxta naturam legati ſuper quo interponi-
tur, videlicet vt non teneatur præſtare ſeruum, niſi
qualis erat, non obſtante quod in ſtipulatione ex-
preſsè promiſerat præſtare ſeruum non fugitiuum,
ſed eſt ſolutio clara, quod dicta verba non contradi
cunt, Nam ſenſus eſt quo'd promittit præſtare ſer-
uum non fugitiuum, prout tenetur præſtare ex teſta
mento, Non autem videtur promittere ſe præſta-
turum ſeruum non fugitiuum: aliter quàm ex teſta
mento teneatur. Et hoc eſt etiam quod præſupponit
text. ille dũ dicit, nihil venit in ſtipulationem, Nam
ſenſus eſt, quod nihil cẽſeri debet promiſſum per ſti-
pulationem vltra id quod oportebat præſtare ex
158 teſtamento.
In eiſdem terminis † procedit quod dicitur ſtipu-
lationem eſſe ſtricti iuris, non obſtante quód ſit ap-
poſita iuxta naturam contractus bonæfidei Bart. in
l. ſingularia in ſexto ſpeciali ſupra ſi certum petatur.
Nam quo ad illa, quæ ſunt de natura contractus,
quæ etiam poſſunt cenſeri deducta in ſtipulationẽ,
ſaltem attenta larga, & ampla verborum ſignifica-
tione, dicitur quidem retinere naturam contractus
bonæfidei, ut omnes illi effectus cenſeantur deducti

in ipſam ſtipulationem, vt dicitur in.l.prima.§. belliſsimé ſupra vt legat.nomi. caueatur, ſed quoad ea quæ non poſſunt contineri, nedum ſub larga & ampla ſignificatione verborum ipſius ſtipulationis, dicitur ſtricti iuris. Ratio eſt, quia eius natura eſt, vt de aliquo non poſsit intelligi obligatio verborum, quod ſub verbis non contineatur dicta.l. quicquid aſtringendæ dicta.l.ſi quis ſtipulatus.§. chryſogonus ad fin. Ratio huius ſecundæ concluſionis eſt euidens

159 & manifeſta, quia † ſicut exæquatio facta in omnibus & per omnia nō intelligitur facta quoad ea quæ ſunt in compatibilia, vt not. omnes in.l.prima de legat. primo.vbi latiſsimé dixi, ita etiam iſta adæquatio per quam ſtipulatio adæquatur contractui ſuper quo interponitur, non intelligitur facta quo ad ea, quæ non ſe compatiuntur cum ſtipulationis natura, & propter quæ ſtipulatio deſineret eſſe ſtipulatio. Hæc autem ſunt incompatibilia ſtipulationis quód non ſit obligatio verborum. Item quód intelligatur eſſe obligatio verborum de eo quod non ſignificatur per verba. Item quód intelligatur non eſſe ſtipulatio nec obligatio verborum de eo, qnod prę cisé & in ſpecie per verba expreſſa fuit deductum in ſtipulatione. Alia etiam eſt ratio, quiá ſicut expreſſio eius, quod tacité ineſt, operatur, vt id, quod erat tacitum, ſit expreſſum, & omnes illos effectus, qui veniunt & intelliguntur in neceſſariam conſequentiam eo quia ſit expreſſum, & non tacitum.l. talis ſcriptura.§. primo de legat. primo, ita etiam ſtipulatio interpoſita ſuper aliquo contractu facit, vt de omni eo, de quo eſt obligatio ex contractu, quod etiam fuit in ſtipulationem deductum, dicatur, & ſit ſtipulatio, & conſequenter intelligantur omnia quæ veniunt in neceſſariam cōſequentiam ſtipulationis, & ſic de eo ſit, & intelligatur eſſe obligatio verborū, & actio ex ſtipulatu, vel certi condictio, & ſic de aliĳs, quod etiam præſupponit text. in dicta.l. prima.§. belliſsimé ſupra, vt legati nomine caueatur, & in dicta.l. ſi ſtipulatus ſupra de vſuris, cum alĳs concordantibus.

Iſta diſtinctio pertinet ad caſum, quando per ſtipulationem non nouatur nec tollitur prior obliga

160 tio. Sed ſupereſt quæſtio, † an ſtipulatio debeat intelligi iuxta naturam cauſæ, quæ nouatur & tollitur per ipſam ſtipulationem. In qua quæſtione videtur eſſe aliqua difficultas. Nam pro parte affirmatiua, quód intelligatur, plura faciunt, & primó quia intelligitur ſecundum dilationem prioris cauſæ, quæ tollitur per ipſam nouationem.l.in diem infra de nouatio. Secudo quia priuilegia cauſæ dotis, vel tutelæ remanent inſtipulatione, per quam nouatur & tollitur prior obligatio niſi expreſſe aliud actum ſit. l. aliam infra de nouatio. Tertio quia remanent priuilegia cauſę funerariæ, licet prior obligatio ſit ſublata per ſtipulationem.l.ſecunda.§. & parui ſupra de priuilegĳs credi. Pro parte veró negatiua, quod nō intelligatur iuxrs naturam cauſæ ſeu obligationis, quæ per ipſam ſtipulationem tollitur faciunt plura. Primó text.in l. quarta.§.ſi ex conuentione ſupra de re iudicata, vbi dicitur non retineri priuilegium cauſæ iudicate, quando nouatur & tollitur per ſtipulationem. Secundo quia pœna adiecta in priori obligatione non intelligitur repetita in ſtipulatione, quę illam nouat & tollit.l. ſi creditor infra de nouatio.

Tertió quia in delegatione eius, qūod oportet dari ex cauſa emptionis, non remanet obligatio vſurarū á die moræ, quæ erat in priori obligatione, quæ tollitur per illam nouationem, ſeu delegationem.l.emptor infra de nouatio. Quarto quia nec hypothecæ, nec pignora, nec fideiuſsiones, quæ aſsignatæ ſunt pro priori obligatione non remanent in illa ſtipulatione, per quam illa prior obligatio per nouationem tollitur.l.nouatione.infra de nouatio.

Pro concordia prædictorum Bart.in.l.aliam infra de nouatio. diſtinguit, quód aut loquimur de priuilegĳs competentibus ad commodum debitoris, & hoc caſu ſemper intelliguntur repetita, & ita dicit procedere dicta.l.in diem. Si veró loquimur de ĳs quæ cōpetunt in cōmodum creditoris ex diſpoſitione contrahentium, & tunc nunquám cenſentur repetita, & ita procedit ſecundum eum quod dictum fuit de hypotheca, pignore, & fideiuſſore, vt habetur in.d.l.nouatione. Si veró loquimur de ĳs, quæ cōpetunt in fauorem creditoris ex legis diſpoſitione præter & vltra diſpoſitionem cōtrahentium, & iſta ſecundum eum intelliguntur repetita, & ita vult ꝙ procedat id quod ſupra dictū fuit de priuilegĳs dotis, tutelæ, & cauſæ funerariæ. Hoc tamen vltimum fallit in eo, quod conmpetit creditori ex legis diſpoſitione, in odium, & pœnam moroſi, quia iſtud non intelligitur reſeruatum, & ita vult ꝓcedere id, quod dicitur in.d.l.emptor. Quæ diſtinctio videtur imperfecta, tum quia non aſsignat rationem diuerſitatis, tum quia priuilegia executionis ex cauſa iudicati competunt ad commodum creditoris ex.l.diſpoſitione, & tamen non intelliguntur repetita in ſtipulatione nouante dicta.l. quarta.§. ex conuentione Quid igitur dicendum?

Pro reſolutione dico aduertendum eſſe, quód ſi quæſtio ſit, an qualitas prioris obligationis videatur in dubio repetita in ſtipulatione nouante, & cōcludendum eſt ꝙ in dubio intelligitur repetita, & ita ꝓcedit ꝙ dicitur in.d.l.in diem & in.d.l.ſtichum.§.primo infra de nouatio. & in.l.qui ſic infra eo. Ratio eſt quia ad hoc vt videatur facta transfuſio prioris obligationis in ſequentem requiritur ꝙ fiat cum ſua qualitate, aliás enim nō diceretur transfuſa illa prior obligatio, ſed alia: Adictio enim, vel immutatio qualitatis facit ꝙ non cenſeatur eadē obligatio.l.i.§.ſi quis ſimpliciter infra eo. Et ſi dixeris non ne etiā eſt trāsfuſio prioris obligationis, quando non cenſetur repetita qualitas diei, prout quando de die non fuiſſet facta aliqua mentio in ipſa nouatione. iuxta ea quæ cōcludit Bar.in.d.l.ſticum.§.i.Pau.caſt.& alĳ in.d.l.qui ſic? Reſpondeo, ꝙ tunc ante nouationem diceretur adempta dies a priori obligatione, & non diceretur eſſe nouatio obligationis in diem, ſed obligationis ſine die, ac ſi dies ſit adempta ex illa priori obligatione, & ita ſine die deducta in nouationē. Si veró quæſtio ſit, an priuilegia, quæ competunt in priori obligatione cenſeantur repetita in ſtipulatione nouante. Dico aduertendum, quod reſolutio præſentis quæſtionis pendet ex eo, an diſpoſitio illa, per quam priuilegia attribuuntur priori obligationi, porrigatur ad ſtipulationem nouantem. Nam ſi nō porrigitur, nullo modo poterunt remanere priuilegia, ſublata illa priori obligatione ſeu cauſa: Non enim poſſunt accedere ſtipulationi nouāti, niſi vigore illius diſpo

ſtionis, per quam dicta priuilegia, aut iura attribuũ
tur priori obligationi, vt clare patet. Hoc præſup-
poſito dico, ꝙ vbi ſunt attributa priori obligationi
ex diſpoſitione hominum, vt eſt datio fideiuſſoris,
pignoris, vel hypothecæ, & clarum eſt ꝙ diſpoſitio
ipſa nõ porrigitur ad ſtipulationem nouantem: fuit
enim illa diſpoſitio reſtricta ad priorẽ obligationẽ,
ſeu cauſam, & diſpoſitio hominis nõ extenditur de
re ad rem, nec de perſona ad perſonam. l. ſi vnus. §. an
te omnia ſupra de pactis. Et in his terminis proce-
dit quod dicitur in. d. l. nouatione. Procedit etiam
quod dicitur de promiſſione pœnæ: illa enim pro-
miſſio pœnæ in caſu quo non ſit ſatisfactum priori
obligationi, non porrigitur ad caſum quando non
eſſet ſatisfactum alteri obligationi, per quam fit nõ-
uatio: vt dicitur in. d. l. ſi creditor.

Si vero' priuilegia per diſpoſitionem legis attri-
buuntur non priori actioni, ſed cauſæ quæ remanet,
quãuis per nouationem ſit ſublata prior obligatio,
tunc diſpõ ipſa porrigitur ad ſtipulationem nouan-
tem, & conſequenter remanebunt priuilegia. Ratio
eſt, quia ſi remaneret in ſtipulatione nouante eadem
cauſa, non diceretur extendi dicta diſpoſitio ad aliã
cauſam, & ita procedit quod dicitur de priuilegijs
attributis cauſæ dotis, tutelæ, & funerariæ, vt in. d.
l. aliam. & in. d. l. ij. §. & parui. Nam licèt per noua-
tionem tollatur prior obligatio, non tamẽ tollitur,
quin dicatur adhuc eadem cauſa dotis, & tutelæ, &
funeraria. Si vero' dicta cauſa per nouationem peri
meretur, tunc non poſſet porrigi ad ſtipulationẽ no
uantem, Et in iſtis terminis procedit text. in. d. l. em
ptor infra de nouatio: loquitur enim quando fuit
facta delegatio eius quod debebatẽ ex cauſa emptio-
nis, quæ delegatio tollit cauſam prioris debiti, & per
illam inducitur liberatio à priori cauſa. l. delegare cũ.
l. ſeq. infra de nouatio. & illi, cui ſit delegatio, nõ de-
betur ex priori cauſa, ſed ex alia. vnde dico idem eſ-
ſe in cauſa dotis, tutelæ, & funeraria, quando noua
tio fieret per delegationem. Vbi vero' diſpoſitio le-
gis attribuit priuilegia non cauſæ, ſed obligationi,
ſeu actioni, & tunc non porrigitur ad ſtipulationem
nouantem, & propterea ceſſabunt dicta priuilegia,
& ita procedit quod dicit text. in. d. l. iiij. §. ex conuẽ
tione ſupra de re iudicata.

Hactenus tractatum fuit de ijs quæ cõcernunt ma-
161 teriam Rubricæ noſtræ, † ſupereſt vt videamus de
continuatione, & quare poſt titulum de Actioni, &
obligatio; proximè præcedentem, ſubſequatur Ru
brica noſtra de verbo. obliga. Cui quæſtioni Reſpõ
dent Glo. Bart. & communiter alij, ꝙ ſupra dictum
fuit de obligationibus in genere. propterea videndũ
erat in ſpecie de verbo. oblig. & prius de hac ſpecie
quam de alijs, quia ſtipulatio magis frequentatur,
& poteſt cõcurrere cum omni cõtractu. l. v. §. conuẽ-
tionales infra eod. Senſus huius rationis eſt, ꝙ in ti-
tulo præcedenti tractatum fuit de omnibus obliga-
tionibus in genere, videlicet enarrando generaliter
& indiſtinctè modos, ex quibus obligamur. Et quia
tractãdum erat ſpecialiter de ipſis modis ex quibus
obligamur, & quomodo & qualiter ex ſingulis obli
gamur, ideo poſuit hãc rubricã: Sed adhuc ſuperſunt
plures difficultates, quę ab alijs nõ pfectè reſoluunẽ.
162 Prima eſt, † qua ratione tractatum ſit prius de ob
ligationibus quæ re contrahuntur in titulo ſi certũ
petatur, depoſiti, & commodati, & de obligationi-
bus quæ conſenſu contrahuntur in titulo mandati,
& pro ſocio, & de contrahenda emptione, & alijs,
quàm de obligatione verborum, cum tamen prima
facie videretur dicendum prius fuiſſe tractandum de
verborum obligationibus, tum quia frequentior.
d. §. conuentionales, tum quia Iuſtinianus in Inſtitu
tionibus prius tractauit de verbo. obliga. quã de ijs
quę conſenſu contrahuntur. Aliqui dixerunt in Di
geſto veteri non tractari principaliter de obligatio-
nibus, quæ re, vel conſenſu contrahuntur, ſed de
actionibus, quæ oriuntur ex cõtractibus, qui re vel
conſenſu perficiuntur. Sed hæc ſolutio non euacuat
difficultatem: Non enim propterea declarat, quare
poſt rubricam noſtram non ſint poſiti tractatus, in
quibus de alijs obligationibus tractetur principali-
ter, tum etiam quia in pręſenti titulo noſtro tracta-
tur ẽt de actionibus quæ oriuntur ex ſtipulatione.
163 Vera ſolutio eſt † ꝙ ex eo quia in pandectis ſerua
tur ordo perpetui ædicti. l. ij. ſupra de ſtatu hominũ,
propterea præponuntur tractatus illorum contra-
ctuũ, de quibus iura prius ſunt condita, & attento
quia iura fuerunt prius condita de contractibus iu-
riſgen. quã de contractibus iuris ciuilis, Iccirco prius
tractatum fuit de obligationibus quæ re vel conſen
ſu contrahuntur, quia oriuntur ex contractibus iu-
riſgen. quã de obligatione verborum, quæ oritur ex
contractu iuris ciuilis. Et per iſtud reſoluitur alia du
bitatio, videlicet quare titulus præcedens de actio.
& obliga. non ſit præpoſitus titulo. ſi cert. peta. atten
164 to ꝙ † cognitio debet à genere inchoari. §. his igitur.
Inſtitu. de iuſti. & iure. l. i. ſupra ſi certum peta. Quã
difficultatem mouet Galiaula hic, & nõ reſoluit. Sed
ex prædictis patet rationem eſſe, quia in titulo præ-
cedenti tractatur de actionibus & obligationibus ci
uilibus, de quibus iura condita ſunt poſt cõtractus
iuregentium: ideo. &c.
165 Patet etiam ratio. † quare Imperator in Inſtitutio
nibus prius tractet de verb. oblig. quã de ijs quę cõ
ſenſu contrahuntur, quoniam non ſequitur ordinẽ
ædicti perpetui, & Iccirco debuit tractare de contra-
ctu ſtipulationis prius, quia frequentior. d. §. cõuen
tionales, & etiã de obligationibus in genere.
166 Alia eſt dificultas † quare intitulatus fuerit præ-
ſens tractatus de verb. obliga. non autem de ſtipula-
tionibus, cum tamen prima facie propter plura vi-
deretur ꝙ debuiſſet intitulari de ſtipulationibus. Pri
mo quia nigrum tractat de ſtipulationibus, & rubri
ca debet denotare materiã, quæ tractatur in nigro.
Et quia infra ponuntur aliquæ rubricæ, quæ intitu
lãtur de ſtipulatione, vt de ſtipulatione ſeruorum, &
de prętorijs ſtipulatio. tum etiam quia in Codice
ita intitulatur, ut in rubrica. C. de contrahen. & com
mitten. ſtipulatione. Hanc difficultatẽ mouet Rip.
hic col. pen. tamen (Iudicio meo) non perfectè illam
reſoluit. Sed ſolutio eſt clara ꝙ ea ratione rubricauit
de verborum obligat. vt eſſet rubrica generalis ad
omnes titulos ſubſequentes, vſq; ad titulum de pri
uatis delictis: In omnibus enim tractatur de verbo.
obliga. & in titulo de nouatio. & de ſolutio. & de
aceptilatio. tractatur de tollenda ſeu diſſoluenda ob
ligatione verborum, & ſi rubricaſſet de ſtipulatio-
nibus, non fuiſſet generalis rubrica ad titulum de ſo
lutionibus: Et licèt in nigro tractetur de ſtipulatio-

tiſbus tamen materia ipſa ſtipulationum denotatur per hanc rubricam de verbo. obliga. quia ſicut ſtipulatio ponitur pro ipſa verborum obligatione, quia ſine ipſa obligatione non eſt, nec dicitur ſtipulatio. l. interdum. l. ſi quis ſtipulatus infra eodem. §. ex conditionali Inſti. de verbo. obliga. l. cum ad præſens ſupra ſi cert. peta. & etiam verborum obligatio ponitur pro ſtipulatione §. item verborum Inſti. de inuti. ſtipu. & . l. iij. C. de inuti. ſtip. Et maxime quia ad poſitionem conſequentis ſequitur etiam poſitio antecedentis. l. ſecunda ſupra de iuriſdic. om. iud. & in aliquibus rubricis ſubſequentibus ea ratione intitulatur de ſtipulationibus, quia illa denominatio, quæ attribuitur ſtipulationi, non poterat conuenire obligationi verborum, quæ cauſatur ex ipſa ſtipulatione, ſed ſolum facto ſeu formæ, quæ interuenit in celebratione contractus ſtipulationis. Nam licet ſeruis poſſit attribui ſtipulatio quo ad eam partem quę eſt facti, non tñ poteſt attribui obligatio verborũ, quę oritur ex ipſorum ſtipulatione; illa enim tráſit in dominos, non autem remanet penes ſeruos. Similiter illa differentia, ſeu qualitas prætoriæ ſtipulationis non poteſt conuenire obligationi verborum, quæ cauſatur ex ſtipulatione, quia ipſa obligatio verborum non eſt, nec dicitur prætoria, ſed ciuilis: ſed ſolum conuenit formæ ipſius ſtipulationis, quæ fuit inducta ex prætoris iuriſdictione. Et ratio quare non rubricauit in Codice de verbo. obligatio. prout in Digeſtis & Inſtitutionibus ea eſt, quia in Codice nõ voluit ponere rubricam generalem ad plures alias ſubſequẽtes, prout in. ff. & in Inſtitutionibus.

LAVS DEO.

Bononiæ Antonius Giaccarellus, & Peregrinus Bonardus ſocij Excudebant.